

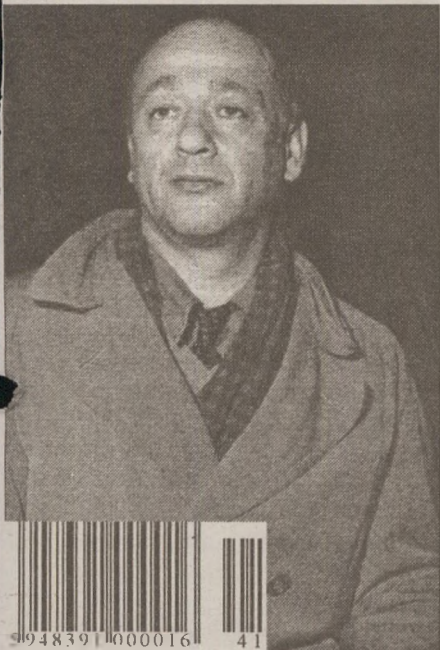
România literară 41

19 octombrie 2007 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

Premiul Nobel pentru Literatură

DORIS LESSING

pag. 4, 13, 26-27

Altă scrisoare
de
Eugen Ionescu,
pierdută și
regăsită

prezentare de
Mircea Iorgulescu

pag. 16-17

Întâlnirile *României literare*

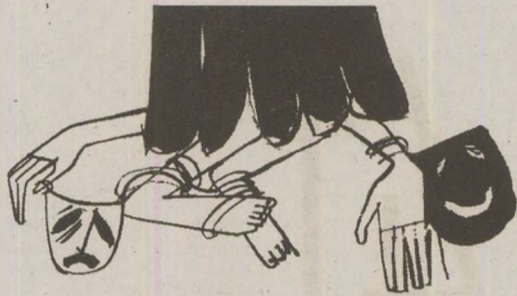
Redacția noastră vă invită la o dezbatere pe tema:

***A cui este literatura română?
Despre dreptul de autor și
editarea clasicilor***

Vă așteptăm la Clubul Prometheus
(Piața Națiunilor Unite nr. 3-5)
miercuri, 24 octombrie, ora 18.00.

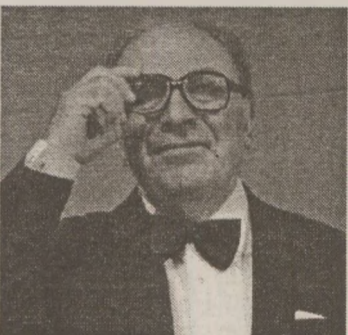
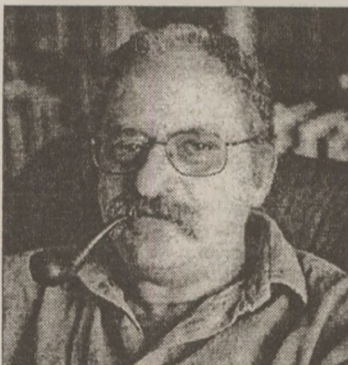
Participă: scriitori, critici și istorici literari,
editori, juriști, autori de manuale școlare

s u m a r

D-RUL ZETA
NU
NU
NU S'A MUTAT

A cui este literatura română? de Alex Ștefănescu - p. 3

Mitul eternel evadări de Doina Ruști - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Doris Lessing, pe treptele casei

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
Ce mai e nou?

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Artizanii decăderii

CRONICĂ LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Cherchez la femme

Poezii de Andrei Zanca - p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir - p. 9
Cel mai...

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

Literatura universală în periodicele românești de Teodor Vârgolici - p. 10

Transpoezia de Simona - Grazia Dima - p.10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
În țara simulacrelor

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Inepuizabilul Ion D. Sîrbu

Nobelabilitatea literaturii române de Ion Simuș - p. 13

COMENTARIILE CRITICE de Tudorel Urian - p. 14
Căutând-o pe Norma Jeane

PREPELEAC de Constantin Țolu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

Mircea Iorgulescu
Altă scrisoare de Eugen Ionescu, pierdută și regăsită
- pp. 16-17

Partizan și trădător... de Gheorghe Schwartz - pp. 18-19

Nicolae Milescu nu a plagiat de Daniela Dumbravă - pp. 20-21

Portret al artistului în tinerețe și la maturitate
de Daniel Dragomirescu - p. 22

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 23
Viața ca un miracol

La despărțirea de un mare artist: David Ohanesian
de Ada Brumaru - p. 24

Evenimente muzicale românești la Lisabona și Viena
de Virgil Mihaiu - p. 24

Meditație pe covor - de Val Gheorghiu - p.25

Premiul Nobel pentru Literatură
de Lidia Vianu - pp. 26-27

Salonul de carte de la Frankfurt:
Povestea vieții și limitele ficțiunii
de Rodica Binder- pp. 28-29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Cuvinte din bătrâni

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

Poetica jazz-ului românesc de Gabriela Melinescu - p. 31

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 6, 8, 9, 14, 26, 27, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (1, 2, 5, 12, 13, 23, 28, 29),

ECATERINA IONESCU (pag. 4, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19),

NINA PRUTEANU (pag. 3, 7, 20, 21, 22, 24, 25, 32)

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Scene și fragmente*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUȘE VALENTOVĂ** (Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **TIPOGRAFIA ROMÂNIA LIBERĂ**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, **Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, prin Administrația Fondului Cultural Național.** Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale

Revista **România literară** este

editată de S.C. Satiricon S.R.L. -

București, str. Fabrica de Glucoză, nr. 21, parter, sector 2.

Tel. 242.42.43

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Averea unui scriitor sunt textele sale, iar proprietatea trebuie să fie sacră nu numai în cazul caselor și mașinilor, ci și în acela al combinațiilor de cuvinte, chiar dacă importanța acestora este mai greu sesizabilă.

a c t u a l i t a t e a

A cui este literatura română?

Răspunsul pare simplu: literatura este un bun public. Ca și aerul. Dar în realitate lucrurile nu stau așa. Sunt mai complicate. Există o legislație care reglementează dreptul de proprietate asupra creației literare. Scriitorii își pot vinde acest drept unor agenții de impresariat, edituri etc. sau îl pot lăsa moștenire soțiilor, fiilor, fraților, nepoților. „Îl pot lăsa” este un mod de a spune, întrucât, chiar și dacă nu îl lasă, el devine automat obiect al procesului de succesiune. Abia la șaptezeci de ani de la moartea scriitorilor, opera lor începe să fie considerată un bun public și oricine o poate multiplica și repune în circulație.

Toate aceste reglementări constituie o îmbunătățire a statutului pe care îl are scriitorul în societatea românească, o punere de acord, și în acest domeniu, cu stilul de viață vest-european. Averea unui scriitor sunt textele sale, iar proprietatea trebuie să fie sacră nu numai în cazul caselor și mașinilor, ci și în acela al combinațiilor de cuvinte, chiar dacă importanța acestora este mai greu sesizabilă. Pe de altă parte, însă, din cauza unor imperfecțiuni ale legilor, ca și din cauza comportamentului abuziv al unor oameni sau instituții, se ajunge de multe ori la *blocarea editării* – sau la *editarea în condiții improprii* – a unor opere literare valoroase, ceea ce aduce prejudicii

vieții culturale din România.

Există edituri-pirat care profită deșănțat de expirarea termenului de șaptezeci de ani de la moartea unor scriitori pentru a le retipări cărțile în grabă, superficial, fără profesionalism, numai pentru a obține un profit maxim. Într-o concurență neloială cu specialiștii care lucrează ani de zile la ediții critice, aceste edituri sunt, tocmai datorită neseriozității lor, mai rapide și saturează piața de carte cu producția lor toxică.

Alte edituri-pirat împing imoralitatea până la ilegalitate, sfidând existența unor *copy-right*-uri și publicând orice autor de succes fără să dea explicații, fără să răspundă la somații, fără să reacționeze în mod rațional la argumente. Iar brațul legii este prea slab și imprecis ca să le pedepsească sau intimideze.

La fel de nefast este modul abuziv în care unii succesori ai scriitorilor se opun reeditării creației literare pe care soarta le-a făcut-o cadou și pe care adeseori nici n-o înțeleg, dar se încapățânează să o sechestreze și – speră ei – să o exploateze brutal. Pot fi date, bineînțeles, numeroase exemple de urmași devotați și competenți (sau măcar bineintenționați, dispuși să colaboreze cu specialiștii), care fac mari servicii creației rămase de la iluștrii lor predecesori. Dar cultura română nu se poate baza pe bunăvoința unor oameni, pe norocul unora sau altora dintre scriitori de-a avea moștenitori rezonabili.

Trebuie pus la punct un mecanism care să asigure prezența continuă în viața culturală de fiecare zi a operelor literare valoroase.

Cum procedăm dacă un moștenitor abuziv refuză să fie de acord cu reeditarea unor cărți, sub pretextul că le va reedita el însuși, deși amână *sine die* această operație? Ce se poate face dacă un asemenea moștenitor cere, pentru a-și da consimțământul, sume exorbitante, de neplătit într-o țară încă săracă? Cum se poate asigura inserarea în manualele școlare a unor texte reprezentative pentru literatura română fără discuții interminabile și absurde (iar uneori și infructuoase) cu deținătorii unor *copy-right*-uri? De ce nu este prevăzut în legea dreptului de autor dreptul criticilor și istoricilor literari la antologare (dreptul la citare fiind prevăzut)? O antologie nu este oare o operă (critică) nouă care are și ea dreptul la existență? Oare nu ar trebui ca succesorii scriitorilor importanți să aibă doar prioritate în activitatea de editare a scrierilor celor pe care îi moștenesc și să nu dețină monopolul asupra lor? Ce ar trebui să întreprindă statul român pentru ca, respectând ceea ce constituie *afacere* în destinul unei opere literare, să-și constituie totuși un *patrimoniu de texte*, așa cum există unul de picturi și sculpturi, garantând accesul tuturor cetățenilor la acest patrimoniu?

Acestor întrebări și altora, referitoare la dreptul de autor și la soarta creației literare, vor încerca să le răspundă editorii, scriitorii, criticii și istoricii literari, juriștii, autorii de manuale școlare prezenți, miercuri, 24 noiembrie, la ora 18, la Clubul Prometheus, la o nouă ediție a „*Întâlnirilor Românilor literare*”. Vă așteptăm la această întâlnire pe toți cei care iubiți literatura.

Alex ȘTEFĂNESCU

Mitul eternei evadări

Bineînțeles, nici acest mit nu este cu totul și cu totul al urbei actuale, însă ea l-a scos la iveală și l-a așezat într-o haină foarte la modă. Plecarea de-acasă constituie sindromul oricărei ființe neimplinite și care se consideră persecutată de destin. Mulți români își părăsesc satul, țara și chiar continentul. Pe tema aceasta există o poveste despre un scriitor moldovean care s-a exilat într-o țară îndepărtată, sperând să i se recunoască talentul, să devină autor de bestseller-uri și să sfârșească prin a scrie scenarii de film. Dar Dumnezeu s-a opus cu vehemența acestor firești idealuri și scriitorul a eșuat pe platforma unei fabrici, în care evalua conștiințios mărimea și calitatea puilor de găină. Azi așa, mâine așa, până într-o zi în care a clacat. Și-a aruncat halatul călduros, tapetat cu cinci inscripții colorate, și-a urcat în avion, cu destinația Otopeni. Experiența n-a fost inutilă. El a devenit specialist în sortat dosare de Securitate, care la urma urmelor trebuiau clasificate după aceleași principii ca și puii de găină. Și cum natura meseriei îl puna în contact cu o sumă de oameni cu greutate, care știau bine că o mână spală pe alta, în câteva luni scriitorul și-a văzut visul cu ochii: cărțile sale vechi au fost reeditate, premiate și puse în raftul de cinste al literaturii autohtone.

Dar mitologia evadării nu se oprește la astfel de povești. Se spune că mulți oameni nici n-au fost nevoiți să părăsească zona. Lor le-a venit ideea *evadării paralele* – o adevărată bază pentru semioza evadării actuale. Cuprinși de mahnire, aceștia s-au specializat în copierea modelului de care erau nemulțumiți. Există o Uniune a Scriitorilor ca o grădină închisă. Foarte bine. S-a înființat lângă ea o

Asociație scriitoricească. Nu contează că ea a murit din start. De interes este aici matricea. Vrei să demolezi ceva – clădești alături altceva, similar, chiar în coasta confratelui insuportabil. Acțiunile de acest gen s-au ridicat ca valul și-au intrat în mitologia urbană, ca fapte culturale. Câteva sute de intelectuali și-au inventat acele confortabile locuri de muncă, la care visau de zeci de ani.

Cam în aceeași perioadă a apărut moda evadării în spațiul virtual. Mii de români fascinați de literatură și-au luat tâlpașita din viața nedreaptă și naclăită a scriitorilor pe hârtie și s-au mutat pe Net. Au făcut pagini cu preferințele lor literare, au copiat capitole ori chiar cărți întregi ale scriitorilor preferați, celebri ori anonimi și, bineînțeles, și-au scris pe filele de lumină propriile creații. Dar cum să scrii nu e de ajuns, în scurtă vreme au apărut și cenaclurile de spumă, în care fiecare scrie pentru ca ceilalți să-l citească și să-l laude. Libertatea clubului s-a dovedit până la urmă iluzorie, nedurând prea mult până când evadații de pixeli să se cunoască între ei, să se invidieze și să se urască de moarte. Un singur lucru îi solidarizează încă: viața de sânge și carne, cu îmbâcseala ei ca o ofensă la adresa internautilor aventurieri.

În acest punct al istoriei contemporane au apărut blogurile. Orice ins își poate face un blog, adică un ținut peste care numai el este stăpân. Bloggerul stă pe scaun înalt și nu lasă în curtea lui decât pe cine vrea. El își pune la vedere gândurile, viața, personalitatea pentru că vrea ca lumea să știe în orice clipă ce face el. Este un om curajos. Firește, există și o cosmetică dictată de interese; unii scriu jurnale pentru că vor să se expună, alții scriu din motive publicitare – în special industria cronicilor de carte s-a dezvoltat prin intermediul blogurilor. Dar și interesele lor au

rămas legate de pulsul materiei. Și ca o confirmare – că aventura virtuală nu se poate desfășura fără legături cu nenorociiți înmămoliiți în viața perisabilă –, au început să apară și televiziunile *online*.

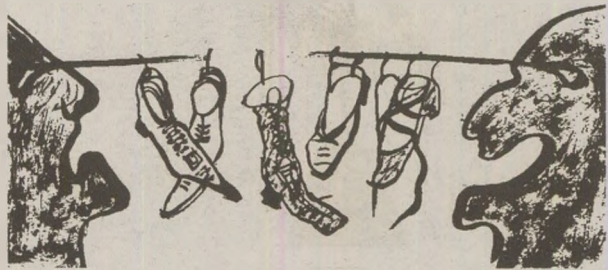
Într-o zi cineva m-a invitat într-o cafea, pe la Izvor. Era prin vară, când căldurile îmi cam topiseră creierul. Și cum se întâmplă, odată intrată într-o încăpere cu aer condiționat, m-a și prins cheful de discuții, încât abia târziu, când onoarea intelectuală mi-era deja compromisă, am băgat de seamă că din toate colțurile se filma. Așa am aflat că eram la TV Brain. N-ați auzit de ea? O să-auziți. E un alt mod de evadare subtilă, care își aduce și spectatorii (mai ales pe cei plictisiți și blazați în fața televiziunii clasice). TV Brain mediatizează spectatorul și nemăsurata dorință a omului de a se afla în contact cu ceilalți oameni, fără ca cineva să dețină supremația, fără modele grețoase, fără fraze învățate pe de rost. Și chiar așa: de ce să privești, când poți să participi!

Ce înseamnă asta? Că elitele aflate în uz mor, strivite de elanul autentic al individului care vrea să ia parte la cultură. Nu persoanele sunt importante, ci ideile, atitudinile, sentimentele. O directoare dintr-un târg transilvănean era nefericită pentru că un ziarist o critica periodic în ziarul local. El avea condeiul și avea puterea. Într-o zi, femeia l-a filmat cu telefonul mobil pe când își făcea nevoile în parcul public, și-a postat imaginile pe *You Tube*. Acest vast loc virtual este plin cu fotografii și filme de la orișicine are chef să le posteze acolo. Nu costă nimic, nu implică responsabilități grave. E un paradis al ieșirii din anonim și al delatiunii.

Filmul despre nevoile ziaristului transilvănean a atras atenția. Confrății l-au povestit în ziare, televiziunile de top l-au retransmis fără să pară deranjate că profesionalismul cade în umbră în fața avalanșei anonime de imagini supte din miezul aceleiași realități.

Lumea Internetului deschide porțile micii culturi, ucigând fără remușcări mândra elită de învingători rămași în poziție extatică, ținând încă piciorul pe gâtul unei culturi prizoniere.

Doina RUȘTI

A fost comunistă și apărătoare a drepturilor omului și nu s-a ascuns. S-a ridicat apoi împotriva consecințelor oribile.

actualitatea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Doris Lessing pe treptele casei

La câteva ore după anunțul decernării Premiului Nobel, Doris Lessing a ieșit pe mica platformă a casei din Londra și a stat de vorbă cu ziariștii. „A stat de vorbă” cred că e mult spus: s-a așezat, pur și simplu, țărâște, direct pe treptele casei, s-a lăsat fotografiată și a răspuns întrebărilor. A răspuns, probabil, într-un stil derutant, amestecând tăcerile cu zâmbetul ironic, integrând unui monolog fără sfârșit întâmplătoarele propoziții ale celor din jur. Copleșită de buchetele de flori, lăsa impresia unei ființe care participa la un spectacol ce n-o privea direct. Doar politețea și simțul datoriei au făcut-o să stea acolo, la dispoziția presei, tocmai ea, femeia care se încapățanase de multe decenii să nu stea la dispoziția nimănui.

Vestea primirii Nobelului a surprins-o în timp ce se întorcea de la cumpărături: jurnaliștii s-au repezit asupra ei precum ulii, gata să înșface măcar o buchiță din această femeie maruntă, îmbrăcată în haine largi, colorate, în nuanțe de albastru. În cele două împrejurări când am avut prilejul s-o întâlnesc – o dată la New York, o dată la Cambridge – era îmbrăcată în aceleași tonuri: jachete albastre – de la deschis la închis – și bluze albe. Ca într-un bun roman cu suspense, secretarul perpetuu al Academiei Suedeze, Horace Engdahl, spunea că membrii comisiei trecuseră prin emoții: au sunat-o de mai multe ori, dar nu răspundea nimeni. Cu umor, el a încercat să îndulcească situația – când vorbești despre o persoană de optzeci și opt de ani, orice e posibil, inclusiv să afli că tocmai murise: „Doar nu era să aștepte telefonul meu... Probabil că se plimbat prin parc și oamenii au s-o atace aducându-i vestea!”

Știm care-a fost reacția ei, o reacție tipică pentru această femeie care a știut ca nimeni alta să pună un baraj de gheață fierbinte între ea și realitate: „Am primit toate afurisitele de premii europene... Mi-a plăcut să le câștig pe toate, și pe fiecare. Iar acum... o adevărată chintă regală!” După ce s-a gândit puțin, a adăugat: „Aud de vreo treizeci de ani că o să iau Nobelul, așa că nu văd unde e surpriza.” Când i s-a spus că e mai bogată cu șapte sute șazeci și cinci de mii de lire sterline, a replicat: „Ei, asta chiar mă lasă rece...” Spre frustrarea ziariștilor a intrat în casă și a răspuns telefoanelor care o asaltau. Nu înainte de a le mai da o mostră de umor negru britanic: „Nu pot spune că sunt copleșită de surpriză. Am optzeci și opt de ani și probabil s-au gândit că nu pot da Nobelul unui mort, așa că mi l-au dat mie, înainte de a-mi lua adio de la viață!”

Nobelul este, o știm, o afacere politică. Mai precis, o afacere a stângii mondiale. Priviți lista premiaților din ultimii treizeci-patruzeci de ani și nu veți descoperi altceva decât „umanști”, agenți-salvatori ai lumii a treia, „ecologiști”, corecți politic, conformiști ai muzicalei ziceri „liberté, egalité, fraternité”, scrântiți întru Stalin, Mao sau Castro (când spun Castro, mă gândesc mai ales la doi extraordinari prozatori, Hemingway și Márquez, căzuți, ambii, într-o pasiune morbidă față de bărbosul Fidel.) Probabil că ultimul non-stângist laureat a fost T. S. Eliot, în 1948 – dar, după cum se înțețesc atacurile la adresa lui, observ că nu i se iartă acest lucru. Până la un punct, Doris Lessing ar corespunde portretului-robot: multe din cărțile ei

arată o puternică implicare socială, proslăvind binecunoscutele valori cu care s-a hrănit umanitatea de la Revoluția Franceză încoace.

Problema e că, de câteva decenii, Doris Lessing nu mai e Doris Lessing. Membră a partidului comunist, posesoare ardentă de carnet roșu, feminista acerbă, sprijinitoare a mișcărilor de eliberare din Africa, ea a făcut o rotație de o sută optzeci de grade, lăsând pe mâinile altora mai vrednici torța „umanismului socialist” și a fericirii obligatorii. Șocul citirii raportului secret al lui Hrușciiov, în care erau denunțate crimele lui Stalin și apoi, în 1956, revoluția anticomunistă din Ungaria, au îndepărtat-o definitiv de iluziile (care au sfârșit mereu în crime și asasinat) ale comunismului. La începutul anilor '90, când am întâlnit-o la o conferință în New Jersey, a cărei temă era „Intelectualii și schimbările politice în Europa Centrală și Răsăriteană”, am fost uimit s-o descopăr printre participanți. „Am fost și eu comunistă, așa că mă simt dator să vin să văd ce s-a ales din ideile pe care le-am susținut!”

Despărțirea de comunism a fost brutală și definitivă. Idila cu feminismul – un caz particular al ideologiei de stânga – a persistat o vreme. Mult mai puțin decât se așteptau suporterii ei, și mai degrabă într-un fel de răstălmăcire a mesajului cărților sale. Faptul că eroinele erau femei puternice (Martha Quest, Anna Wulf, Kate Brown) le-a plasat aproape automat în categoria „feministelor”. În 1982, la o reeditare a capodoperei sale, *The Golden Notebook*, Doris Lessing redimensionează drastic proiectul feminist, subliniind calea greșită pe care au mers ideologii săi: „Nu cred, totuși, că Women's Liberation va produce mari schimbări – nu pentru că în scopurile ei ar fi ceva greșit, ci pentru că întreaga lume a fost împinsă spre alte structuri de cataclisme prin care trecem: probabil că în clipa în care vom fi ajuns la capăt, dacă vom ajunge cândva, toate scopurile mișcării vor apărea drept foarte mărunte și caraghioase”.

Romanciera atrăgea, de fapt, atenția, asupra exceselor, politizării și transformării în ideologie agresivă a unei concepții în care orice om normal vede o acțiune cât se poate de firească: egalitatea dintre sexe. În 2001, în cadrul festivalului de la Edinburgh, Doris Lessing a șocat încă o dată – și definitiv – când a vorbit despre ceea ce se întâmplă cu feminismul actual. În opinia ei, e vorba de o gândire „insidioasă și leneșă”, care a modelat felul cum sunt văzuți astăzi bărbații: „Sunt șocată de felul negândit, devenit parte a a culturii noastre, în care bărbații sunt tratați în mod automat drept gunoaie.” Ca să nu mai existe nici o urmă de îndoială a eforturilor de a se distanța de imaginea de activista feminista, cel mai recent roman al ei, din 2007, *The Cleft*, este un veritabil discurs antifeminist: femeile sunt tratate drept vanitoase și leneșe, în timp ce bărbații sunt priviți ca întrupare a spiritului aventuros și inovator. Ei, nici chiar așa...

Născută în Iran (Persia), crescută în Rhodesia de Sud (Zimbabwe) și afirmată ca scriitoare în Anglia, Doris Lessing a rămas, până în clipa de față, o femeie simplă, cu ocupațiile unei casnice, care a plecat de-acasă la cincisprezece ani, s-a măritat la nouăsprezece, a divorțat, s-a măritat din nou, a născut trei copii, dar a fost confiscată de-o singură obsesie, scrisul: „Nu știu de ce trebuie să scriu. E un lucru pe care pur și simplu trebuie să-l fac. Dacă nu scriu mai multă vreme,

KISS fm **CLVBVL PROMETHEVS**

19.10.2007	21:00 Concertele KISS LIVE MARIA RADU
20.10.2007	20:00 STAND - UP COMEDY live on stage trupa DEKO STAND - UP MUSIC NIGHT
21.10.2007	21:00 LIVE JAZZ MIRCEA TIBERIAN CVARTET Cristian Soleanu, Pedro Negrescu, Vlad Popescu și Micea Tiberian
22.10.2007	INCHIS
23.10.2007	18.00 Institutul CERVANTES cu sprijinul MINISTERULUI CULTURII din Spania, în colaborare cu Fundatia ANONIMUL, organizeaza masa rotunda dialog hispano-roman cu participarea scriitorilor Andres Neuman și Felix Palma, alături de uneri scriitori romani. Moderator: Luminita Marcu
24.10.2007	18.00 Intalnirile ROMANIEI LITERARE "Drepturile de autor. Ce se întâmpla cu editarea clasiceilor?"
25.10.2007	20.00 Seara de TEATRU "PROASTA CU SPUME" de Cusi Cram Cu: Dana Voicu, Octavian Stunila și Iuliana Margharit Regia: Theo Herghelegiu

Zilnic de la ora 14:00, în Piața Națiunilor Unite nr 3-5 -intrarea libera - informatii și rezervari la tel. 33.666.38 și 33.666.78

www.radio3net.ro **PORT.ro** cinema tv teatru

devin foarte nervoasă. Dacă ar trebui să mă opresc, probabil c-aș începe să umblu pe străzi și să-mi spun mie însămi, cu glas tare, povești”. Sună a text parcă dinainte pregătit pentru astfel de ocazii, deși nu e. Nu e, pentru că stilul Doris Lessing respinge orice idee de premeditare și calcul. A fost comunistă și apărătoare a drepturilor omului și nu s-a ascuns. S-a ridicat apoi împotriva consecințelor oribile ale ideilor pe care le-a susținut. Și a făcut-o de fiecare dată direct, cu simplitate, și cu o copleșitoare demnitate.

Marele critic Alan Bloom afirma că Doris Lessing a fost răsplătită cu Nobelul din motive de „corectitudine politică”. Rareori mi-a fost dat să aud gugumănie mai mare. Dacă ravagiile corectitudinii politice se vor opri vreodată, acest lucru se va întâmpla și pentru că primul volum al autobiografiei lui Doris Lessing, *Under My Skin* (1994), începe cu aceste rânduri scrise despre mama sa, dar care i se potrivesc de minune și ei: „Era foarte frumoasă, dar n-o interesau decât caii și dansul...” ■

În nici un caz nu credeam că voi descoperi în duminicalul de acum mai bine de 110 ani noutățile epocii noastre.

Ioana Părvulescu
CRONICA OPTIMISTEI

Ce mai e nou?

Am o cunoștință – o persoană plăcută și prezentă – care refuză să spună „bună ziua” ca toată lumea. O vreme a căutat formule mai originale și mai creative: „Cum îi merge în dimineața asta tânărului nostru prieten?” Adjectivul *tânăr* era înlocuit, după caz și gen și împrejurare, cu *dragului*, *eruditului*, *nonconformistului*, *elegantei*, *veselei*, *nedreptăței*, *pacifistului*... Sau spunea: „În ce dispoziție e, înaintea echinocțiului, scriitorul nostru de succes, doamna doctor, matematicianul?” etc. Uneori începea fraza de salut cu *De ce?*, alteori cu *Îți doresc* și-așa mai departe. De o vreme s-a fixat, totuși, la un salut-tip: *Ce mai e nou...* și urmează un apelativ personalizat. Mi-a atras atenția contrastul dintre salutul lui, mereu viu, chiar dacă uneori exagerat și monotonia răspunsului celor astfel interpeleți: de cele mai multe ori se rezumau la o grimasă semnificativă. Dacă se ajungea totuși la vorbirea articulată, răspunsul era posac. Acum, la întrebarea *Ce mai e nou?* mai toată lumea (inclusiv eu) răspunde mecanic: *Nimic*.

Mi-am amintit de toate acestea în momentul în care, după o vizită la unul dintre anticariatele de lângă Universitate, am venit acasă cu brațul plin de o colecție din revista săptămânală *Vieața* scoasă de doi prieteni și destinați privilegiati ai lui Caragiale: Alexandru Vlahuță și doctorul Alceu Urechia (de fapt Urechia, cum scrie pe frontispiciu), tip modern, biciclist și alpinist, retras la bătrânețe la Sinaia. Se întindea între 1893 și 1895. Aparținuse, probabil, Dlui George Vioreanu, care locuia pe „50 str. Isvor 50” (cum se scria adresa de vremuri). În dreptul numelui doctorului Urechia, Dl Vioreanu a scris frumos cu cerneală sepie, între croșete: *Grafoman*.

Fram convinsă că n-am prea multe de citit în revista lui Vlahuță, a cărui literatură e astăzi absolut imposibil de înghițit (încercați, va rog, cu romanul *Dan*). Iar dacă era ceva de descoperit totuși, în *Vieața*, mă așteptam să aibă un aer tot atât de prăfuit și de vechi ca e-ul din numele de pe frontispiciu. Cumpărasem revista din rațiuni profesionale, ca să zic așa. În nici un caz nu credeam că voi descoperi în duminicalul de acum mai bine de 110 ani noutățile epocii noastre. Or, am fost surprinsă să văd că în oglinda *Vieții* se află o mulțime de chipuri, întâmplări și tendințe ale anului de grație 2007. Le voi cita pe larg, permițându-mi numai tacite adaptări ortografice. Articolul-program, *Două vorbe*, din 28 noiembrie 1893, nesemnlat, dar scris de Vlahuță, e cel cu care încep mai toate revistele sau seriile noi de azi:

„Trăim într-o epocă de zbucium și de enervare generală. Poate că niciodată nu s-a văzut, între literații unei țări, o luptă mai înverșunată și mai nealeală, o dușmanie și-o ură mai îndârjită ca aceea care s-a întezit de câțiva timp între fruntașii literaturii noastre. [...] Avem Academie, Ateneu, universități, muzee, laboratoare, biblioteci, avem tot aparatul de cultură al unui stat pus pe drumul civilizației. Ar trebui ca din capitală să se reverse asupra întregii țări lumina acestor instituții; ar trebui ca presa să se ocupe mai de aproape de ele, să arate publicului că în afara de larva și hârțuielele politice, care țin primul plan și atenția generală, mai e câte ceva de remarcant în activitatea noastră [...]. Noi credem că o carte bine scrisă, un tablou original, cu un cuvânt tot ce e privitor la spiritul și puterea

de a crea a neamului românesc sunt lucruri care ne interesează pe toți [...]. Noi credem că publicul privește cu destulă simpatie mișcarea intelectuală care de câțiva ani a început să ia și la noi un caracter mai serios [...]. Nefiind înglobați în nici una din taberele literare sau politice, care-și fac război de exterminare, credem că vom putea privi lucrurile mai... fără pasiune și munci mai în liniște”.

Un an mai târziu, la 27 noiembrie, un articol despre poezie, începe cu această frază de stranie actualitate: „Bătrâna și poetica noastră Europă merge cu pași repezi spre americanizare.” În numărul din 1 ianuarie 1895 se face potretul scriitorului (poetului) care le e simpatic confracților săi. Condițiile pentru ca un literat să fie simpatizat sunt: să aibă „talent potrivit”, ca să nu-și supere congenerii; să nu creadă despre sine că e talentat; să fie sărac și, pe cât posibil, să aibă tot felul de necazuri; să umble prost îmbrăcat; să aibă un aer melancolic; să nu iasă prea des în lume; să-și blesteme, în scris, soarta. În fine, ultimele și cele mai importante condiții: „Să nu fie redactor la o revistă literară [sau editură n.m.] pentru că toți refuzații [...], plus prietenii acestora i-ar deveni vrăjmași și l-ar prigoni cu ura lor” și, mai ales, „Să nu aibă *succes de librărie*”. Succesul de librărie era deja un obstacol în calea simpatiei, după cum se vede.

Politic, *Vieața* era împotriva socialiștilor și a „artei cu tendință”, lucru pentru care, o manifestație „spontaneă”, bine organizată în ajun, a vandalizat chioșcul în care se vindea, în Cișmigiu, revista, și i-a înjurat pe domni și doamnele de acolo. Un articol intitulat *Karl Marx, și după el Engels* și semnat Karl Vax are valoare de literatură de anticipație și trimite direct la cursurile de învățământ politic din anii comuniști. Discuția are loc între doi inși, unul „burghez”, celălalt antiburghez, care apelează în fiecare frază la „biblia” Marx-Engels. Până la urmă, vorbitorul exasperat îi cere permisiunea să-l trimită „la dracu cu Karl Marx și după dânsul Engels”.

Pe aceeași pagină, o notiță ironică, dar mai puțin fantezistă decât se va fi crezut în acel moment:

„Triumful nostru e limpede!

Muncitori,

La suflarea noastră instituțiile burgheze se duc una după alta. După dispariția burghejului președinte al republicii franceze, dispariția burghejului ger al bobotezei burgheze.

Muncitori «izbândeale noastre vin una după alta».

Muncitori,

Azi partidul Sotir-democrat a câștigat o nouă victorie. De-abia «Soarele lumii nouă a răsărit» și iată că la «razele sale social-democratice» s-a și topit una dintre cele mai vechi instituțiuni burgheze: zapada.

Zapada burghejă nu mai este.

actualitatea

Muncitori, abonați-vă la *Lumea nouă*.”

(Ca detaliu, într-un buletin de vot din colțul unei pagini din martie 1894, posesorul revistei, dl George Vioreanu din strada Isvor, scrie, de data aceasta cu cerneală violetă: **Votez pentru D-l... Ioan Gorun**. Și semnează politicos, „Cu stimă”.) Ioan Gorun este pseudonimul lui Alexandru I. Hodoș, un literat transilvănean de 30 de ani la acea dată, care câștigase un concurs de redactori instituit de *Vieața* și devenise secretar de redacție. Între altele, traduce din Kant și Goethe.

La 27 februarie 1894, în revistă apare un articol care începe așa: „Trăim în secolul reclamei, Reclama-i astăzi inima nu numai a comerțului, dar și a literaturii. Astăzi afișele mari și toba idem sunt un element indispensabil pentru succes”.

Destul de caragialesc sau, actualizat, *à la* Cațavencu (*Academia...*) sună reclamele ironizate de redactorii revistei:

FARMACIA NAȚIONALĂ
LA
MICROBUL TRICOLOR

recomandă produsele sale: *Batista antiseptică, suverană contra dururilor de dinți și Ciorapi anti-reumatismali, remediu neîntrecut contra bătăturilor și palpațiilor.*

Azi noutatea echivalează cu valoarea. Am un motiv în plus să răspund la salutul *Ce mai e nou?* cu *Nimic*. Vorba lui Liviu Ciulei (pe care am aflat-o de la Oana Pellea): „Originalitatea e lipsă de informație”. ■

țară în care spiritul de finețe al lui Pascal a dat ortul popii în fața spiritului populist al lui Sartre.

cronica ideilor

Sorin Lavric

Artizanii decăderii

După ce ai terminat de citit cartea lui Sévillia, nu poți să nu te întrebi când anume vor găsi puterea de a fi distrus cultura Franței. Adică cultura a unei țări care pînă acum 50 de ani avea prestigiul unui mit și aureola unui empireu, și care acum a ajuns la capătul puterilor: mitul s-a stins și aureola s-a risipit, emblema culturală de odinioară fiind înlocuită cu figura lamentabilă a unei țări în care marxismul a distrus cam tot ce se putea distruge. Fisurile iscate în blazonul demnității franceze sunt atât de adînci încît umbra princiara a spiritului galic face figura unui convalescent ținîndu-și fruntea în pămînt: a fi francez a devenit o chestiune relativă și uneori de-a dreptul supărătoare, dar, mai ales, a fi francez a devenit sursa unei amintiri neplăcute. Căci ce parizian poate compara, fără să simtă o strîngere de inimă, Franța lui de Gaulle cu Franța zilelor noastre? Locul nobleței pe care o sîrnea altă dată numele ei în sufletul europenilor a fost luat de o tresărire compătimitoare și stînjenită, ca cea încercată de un om cînd îl vede pe altul căzînd.

Dacă e să-i dai crezare lui Sévillia, Franța a căzut. Franța nu mai e la modă. Franța a apus. Franța se frînge să fie compătimită. Franța merită mila noastră – acesta e mesajul cărții lui Sévillia. E drept că Sévillia și-a scris cartea înaintea victoriei lui Sarkozy, dar pînă acum Franța a rămas aceeași: o țară ai cărei cetățeni și-au distrus tradiția din prea multă dragoste de omenire. O țară în care dintr-o dată provocate de grija de a nu leza orgoliile emigranților au făcut ca termenii precum „națiune” și „creștinism” să fie puse sub obroc. Pe scurt, o țară ce se cuvine a fi dată drept un exemplu potrivit de cum poate o patologie ideologică să sleiască mintal generații de-a rîndul, și asta nu oriunde, ci în sînul celei mai rafinate culturi pe care a dat-o Europa vreodata.

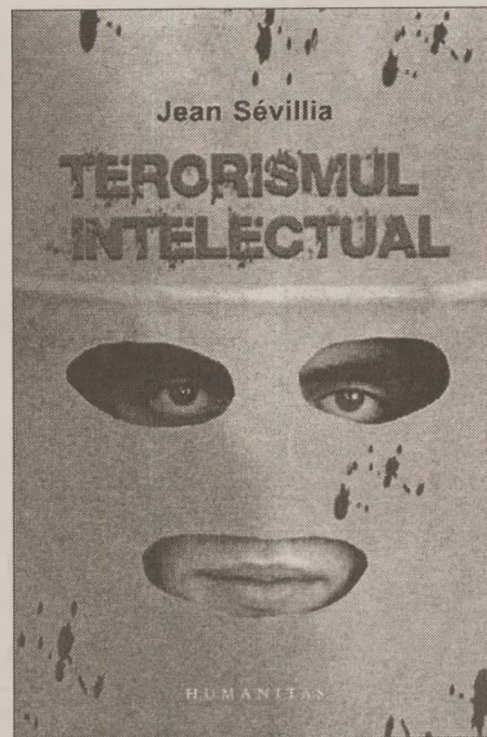
Despre ce patologie e vorba e de prisos s-o mai spunem: corectitudinea politică. O patologie care le-a anesteziat francezilor instinctul de conservare și le-a fărâmițat imunitatea. O patologie care a preschimbat țara lui Montaigne într-un sanatoriu social în care emigranții și discriminații pot avea certitudinea unui liman izbăvitor. O țară în care, dacă ești handicapat locomotor și retardat mental nu se poate ca, păcălind vreo autoritate, să nu găsești un loc calduț desfăcut din mantaua protecției sociale. O țară în care cea mai bună trambulină socială este să te declari de sînga, îmbrățișînd valorile filantropice ale utopiei universale – emanciparea de constrîngeri, libertatea, eliminarea granițelor și a statelor, desființarea suveranității naționale, concordia planetară, protecția socială. O țară în care cele șase sinonime ale Diavolului sunt sexul, familia, etnia, națiunea, tradiția și religia, căci, cine nu știe, ele sunt sursa tuturor relelor în lume. O țară în care cerințele sociale, atunci cînd vin din partea instituțiilor statului, sunt percepute ca restricții discriminatorii, iar atunci cînd vin din partea minorităților, sunt resimțite ca drepturi firești. O țară în care spiritul de finețe al lui Pascal a dat ortul popii în fața spiritului populist al lui Sartre. O țară în care cea mai bună rampă de lansare este să-i înjuri pe fasciști, indiferent ce anume înțelegi prin acest cuvînt: „Fascist e statul, fascist e polițistul, fascist paznicul de închisoare, fascist șeful de întreprindere, fascist profesorul care disprețuiește greșelile tale și care

nu demisionează de la autoritatea sa, fascist cel care denunță drogurile.” (p. 86.)

Așadar, o țară în care tot ce înseamnă ierahie și autoritate emană un iz de fascism. O țară în care „francez de baștină” a devenit o expresie nepoliticoasă, iar patriotismul a căpătat izul unei vorbe în vînt. O țară în care, dacă o elevă musulmancă purtînd vâl spune că „N-am să-l las pe Dumnezeu la poarta școlii”, toți închid ochii cu indulgență, dar dacă aceleași cuvinte sunt rostite de o elevă catolică, ele declanșează un scandal de pe urma căruia Biserica este pusă la zid. O țară în care toți sunt împotriva reacționarilor, deși nimeni nu mai știe prea bine cine sunt reacționarii. O țară în care bunăvoinței indigenilor li se răspunde cu o insolentă rasistă de la care autoritățile își întorc privirile. O țară în care filantropia se vinde cu toptanul și, în fine, o țară a cărei capitală riscă să rămîna fără parizieni.

Cartea lui Sévillia este radiografia cronologică a modului cum ideologia marxistă a ros timp de 50 de ani gîndirea francezilor. Procesul a fost pe cît de lent pe atît de continuu, de-a lungul unei evoluții ce nu a fost întreruptă decît de jerbele publice ale unor scandaluri de proporții. Dar scandalurile, oricît de intense și paroxistice vor fi fost, n-au reprezentat decît accesele acute ale aceleiași maladii cronice. Precum acestea sputeau avea unii gheizer subteran, boala acesteia a recidivat periodic, iar istoria recidivelor cărora le-au căzut victime intelectualii o găsim în cartea lui Sévillia: „În 1945, susțineau că URSS e un paradis și compuneau poeme în care-l ridicau în slăvi pe Stalin. În 1960 pretindeau că decolonizarea va rezolve în mod miraculos problemele popoarelor de pe planeta mări. În 1965, salutau lupta dreaptă dusă de către Fidel Castro, Ho Și Min și Mao. În 1968, proclamau că fericirea se va naște din suprimarea oricărei constrîngeri. În 1975 se bucurau de cucerirea puterii de către Pol Pot, în Cambodgia. În 1981, credeau că părăsesc bezna spre a accede la lumină. În 1985 susțineau că Franța e datoare să-și deschidă granița pentru a-i primi pe nefericiții de pe întreg globul. În 1992, dădeau asigurări că se terminase cu statul-națiune și că Europa Tratatului de la Maastricht deschidea o eră nouă în istoria omenirii. În 1999, aceiași oameni afirmă că familia și morala erau niște concepte depășite. [...] Dar, împotriva refractarilor, vreme de cincizeci de ani, microcosmosul parizian a pus în mișcare un mecanism. Acest mecanism este terorismul intelectual.” (pp. 5-6)

Dar în ce constă acest mecanism? În ceva foarte simplu și eficient: în formarea unei mentalități dominante în virtutea căreia francezii împărtășesc convingerea că în lume există un arhetip al Răului și că el este același pentru toți. Se subînțelege că totul se obține printr-o propagandă mediatică în urma căreia oamenii capătă o optică monocordă, monotonă și monovalentă: gîndesc după aceeași calapod și nu găsesc nimic rău în asta. Și iarăși se subînțelege că scopul propagandei este ca ideile pe care le rapîndește să fie induse într-un mod suficient de subtil ca francezii să fie convinși că și le-au ales singuri. Din momentul în care se înstăpînește, această optică nu numai că le spune francezilor că există un arhetip al Răului care este același pentru toți, dar în plus le spune că toți au datoria să i se opună profilactic. Și astfel, o dată întipărită ideea combaterii preventive a Răului, nu mai rămîne decît să fie identificate întruhipările lui. Pe acestea le știm cu toții: fascism, imperialism,

Jean Sévillia, *Terorismul intelectual*, trad. din franceză de Ileana Cantuniari, Humanitas, 2007, 296 pag.

colonialism, xenofobie, rasism, capitalism.

Orice reacție de împotrivire față de mentalitatea dominantă este o dovadă în plus că cel care se încumeta să riposteze vine din tabăra Răului, și astfel cine se opune se trezește înfierat cu stigmatul de rasist, fascist și antidemocrat. Patologia aceasta psihologică exercită un veritabil terorism social. E ca o atmosferă sufocantă în care, dacă dai semne că te abați de la linia oficială, ești exclus. „Această logică de excludere a fost a iacobinismului, a comunismului, a nazismului – a tuturor sistemelor totalitare. Ea se întemeiază pe visul unei societăți locuite de puri, eliberate de orice oponent, de orice adversar. Această nebunească utopie ațîta o ură perpetuă: din moment ce vor fi întotdeauna rebeli față de ordinea stabilită, vor exista întotdeauna indivizi de eliminat. Neîndoind, în cazul terorismului intelectual, epurarea se operează prin cuvinte și imagini, dar efectul rămîne același. Cel care nu se pliază pe discursul dominant și un cetățean nedemn de acest nume. Cînd de fapt, cetățenia constă în a admite că aceia care nu împărățesc ideile sînt totuși cetățeni. A redescoperi acest lucru este o imperioasă exigență. A vrea să-i mulezi pe toți francezii după un model uniform înseamnă a acționa împotriva păcii civile. Căci uniformitatea este contrariul unității: cînd unitatea adună, uniformitatea divide. Or, politica nu înseamnă război civil. Ea este, dimpotrivă, arta de a face să coabiteze diferite familii de gîndire în jurul unui numitor comun. Iar atunci cînd Europa nu constituie o comunitate încheiată, națiunea rămîne locul geometric în care se rezolvă dialectica universalului, a identității și a particularului.” (pp. 277-278)

Concluzia ce se desprinde din cartea lui Sévillia pare desprinsă de reșterele secete ale războiului psihologic: dacă vrei să distrugi o țară, e îndeajuns să le induci cetățenilor o mentalitate de sînga, dar o mentalitate pe care cetățenii s-o arboreze cu un entuziasm pe cît de sincer pe atît mîndru, încredințați fiind că binele e de partea lor și că atitudinea lor poate fi un exemplu pentru toți cetățenii lumii. Odată inoculat elanul filantropic, el capătă o autonomie psihică în virtutea căreia ideile se vor perpetua ca într-o reacție în lanț. Din acest moment, regizorii terorismului intelectual se pot retrage, contemplînd în voie spectacolul: rezultatul va fi o decădere lentă și sigură, ca cea prin care trece Franța de 50 de ani încoace. ■

De unde a învățat să scrie așa poetul de nici 19 ani? Din ce cărți sau din ce experiențe a deprins un asemenea curaj al onestității politice, stilistice și literare?

Cosmin Ciotlos

Cherchez la femme

Carte de poezie inedită – într-o anumită măsură – chiar și pentru autorul ei. Astfel aș defini, în foarte puține cuvinte, recentul volum publicat de Editura Vinea sub semnătura lui Andrei Codrescu: *Femeia neagră a unui culcuș de hoți*. Cum s-a ajuns aici? În drumul său dinspre Sibiul

natal către America promisă, adolescentul Codrescu a fost numit în acte Perlmutter și-n revistele autohtone în care a fost publicat, Steiu) trece, știți bine, prin Italia. Scrie asiduu poeme românești pe tot ce-i iese în cale. Pe caiete definitiv răstăcite, pe carnete rămase în bagaje, ba chiar pe spațiile albe ale cărților de achiziționate în escala meridională. Dacă unele din acestea devin, la ani buni, opuri independente, unele se consacră în țară – perfectă logică a paradoxului! – în „debutant” deja glorios peste Atlantic (cum s-a întâmplat, de pildă, cu *Instrumentul negru*), altele își așteaptă încă ivirea. De oriunde.

Ca această ciudată *Femeie neagră a unui culcuș de hoți*. Însoțită de nu mai puțin bizara ei poveste. Acum exact un an, pe 19 octombrie 2006, Andrei Codrescu era anunțat ca în biblioteca Universității Emory din Atlanta se afla un exemplar din volumul Renatei Pescante Botti, *L'alito eterna*, pe care o mână juvenilă a caligrafiat ori măzgălit, în urma cu patruzeci de ani, o serie de poezii în limba română. Mai mult, după toate aparențele și după unele iscăliturile, mâna cu pricina îi cam – vorba vine – aparținea celui care a strălucit prin *Licence to Carry a Gun* (în traducere: *Permisi de port-armă*). Atentat – nesancționabil, ce-i drept – la bibliofilia! Tânărul emigrant și luase libertatea de a corecta și de a deturna, pe rând, poemele italiene. Asemenea, demult, matematicianului Fermat, Codrescu a folosit încăpătoarele manșete ale volumului ca pretext și ca agendă, ca șevalet și ca material de lucru *ready made*.

O dată cu foarte eleganta ediție de față (care conține facsimilul celei originale, adică *L'alito eterna* și *Femeia neagră...*), bibliografia strict românească a lui Andrei Codrescu se amplifică – fără exagerări – privind cu ochii. După amintitul *Instrumentul negru*, după dialogatul *Miracol și catastrofă*, după „cadavrul desavârșit” al *Submarinului iertat*, iată încă o dovadă

care zdruncină expedierea cumva prea lejeră a acestui autor în raftul de literatură americană. Patru cărți în limba maternă legitimează deja, orice s-ar zice, un scriitor afirmat într-o cultură străină. Chiar dacă redactate în plină adolescență sau scrise oarecum de sus, de la nivelul celebrității americane.

Ce probleme ridică, dincolo de evenimentul editorial în sine, acest volum abia ieșit la lumină? În prefață, Ruxandra Cesereanu îl numește, cu o frumoasă formulă, „carte încuibată”, rezultată din preschimbarea aproape alchimică a unui volum tipărit, așadar – prin forța lucrurilor – definitiv și imutabil. Mi se pare că aici stă nuanța esențială, mai degrabă decât într-un creuzet sau într-un atanor. Foarte tânăr și foarte spornic în scris, Andrei Codrescu trăia, la acea dată, euforia ideii de publicare. Se pregătea pentru debut pe toate fronturile disponibile, își arăta entuziasmul caietele cu poeme în stânga și-n dreapta, avea chiar să-i trimită – după un timp – lui Ștefan Baciu, în Honolulu un grupaj de texte. În această optică, *Femeia neagră a unui culcuș de hoți* nu e altceva decât – las ghilimelele la îndemâna cititorilor – o editare în regie proprie. Cartea exista, obiectul era întreg, rămânea de modificat doar conținutul. Și titlul. Și, bineînțeles, autorul. E o metodă cel puțin ingenioasă de a păcăli cenzurile de orice fel: aceea politică și ideologică din România natală, aceea a anonimului specific unui proaspăt emigrant, aceea a editurilor italiene.

Mai mult decât atât, am bănuiala că, având în mâini manuscrisul Renatei Pescante Botti – iar nu opul gata încheiat – tânărul Andrei Codrescu n-ar mai fi dat curs acestei amețitoare tentații de a ajusta. Actul avangardist și nițel revanșard țintește exclusiv litera tipărită. Nemulțumirea nu e fundamentată pe criterii estetice, ci pe mici capricii de popularitate. Altminteri, n-am mai fi dat, uimiți peste o pagină de gardă în care numele autoarei e șters nervos și înlocuit de un ZERO majusculat și n-am mai fi găsit poeme tăiate dintr-un colț în altul și taxate strict: NU/NU/NU.

Evident, poemele de aici au în primul rând un important merit formator. Fără ele, fără toate frondele pe care și le asumă, fără sinceritățile imposibile în alte condiții, fără produsele literare semipreparate ale scriitoarei italiene,

cronică literară

Andrei Codrescu,
Femeia neagră a unui culcuș de hoți,
Editura Vinea,
2007,
256 p.
Prefață de Ruxandra Cesereanu

Andrei Codrescu n-ar mai fi ajuns să scrie umăr la umăr cu Ted Berrigan. Chiar simple exerciții pe claviatură fiind (de vreme ce în volumul *Instrumentul negru* nu se va păstra decât – glumind – tonul coloristic), textele nu sunt lipsite de farmec și nici de surprize. Le citez, deși aș prefera să vi le ofer fotocopyate, cu rotunjimile și ascuțirile cernelurilor cu tot.

Un Dinescu *avant la date* și *avant le nom* pare să fi scris, omniscient această microepopee a repetiției: „Irupe pata pe pereți. Servitorii stăpânii/prietenii preoții o șterg cu furie/iar în dosul petei apare un mic diavol într-un/as de treflă cu un lanț de aur pe burtă/Cu ajutorul trusturilor chimice se ucide diavolul/și în dosul lui apare stăpânul trusturilor chimice./Toată lumea e mulțumită și nu mai șterge nimic./Peste o săptămână chipul diavolului astupă iar pe proprietarul trustului/și peste o săptămână pata se face la loc. și se reîncepe./Cu singura precizare că eu am devenit conștient de afacerea asta” (*Casa*).

După cum viitorul militant *beatnik* se întrevede în poemul *Pentru că respirăm*: „Eu cred că m-am născut în ploaie pe un acoperiș/și încă-mi vine să mă înalț de fiecare dată când plouă/asta nu are nimic cu libertățile cetățenești/cum nici un doctor nu aparține unei anumite siringi./Însă faptul că respir trebuie să va amintească/că dacă această respirație cade pe o tobă electronică/vom începe poate pentru ultima dată să ne recalculăm noțiunea de libertate.”

Nici holocaustul nu e trecut la index fără o binevenită admonestare ebraică: „Salivăm de bucuria acestei date fasciste: 22./suntem atât de mulțumiți încât ne-am lăsat femeile să se plimbe singure/și ne-am bătut bine copiii/și am forțat porțile maternităților/ca să plastifiem capetele noilor născuți/după forma sfântă a patriei./Cântecele s-au ritmat până s-au aliniat metalele sub pământ/și morții au plâns de canibalism./Noile forme de cruce au fost votate unanim și gustate cu mult apetit într-un mic restaurant lângă gară/al cărui patron e înscris în partid.” (1942 +22 = 1966). Pomind – sau nu, după situație – de la câte un vers al Renatei Pescante Botti, Codrescu își acordează poezia după partiturile proprii. De aici ies parcă texte la două mâini, dintre care nici una nu aparține, însă, poetei.

Interesant e faptul că, lăsând în urmă o limbă și căpătând destul de repede o anume imprecizie a sintagmelor, Codrescu părăsește – spre binele lui – și codul metaforic ori aluziv al literaturii române din anii aceia. Căci, să nu uităm, suntem în 1966, an de grație al generației lui Nichita Stănescu și Marin Sorescu. *Femeia neagră a unui culcuș de hoți* e, totuși, net diferită de uzanțele epocii. Gândită, parcă, nu doar *altundeva*, ci și *altcândva*, cartea constituie o mostră neașteptată de poezie subversivă în plină interdicție a subversiunii. De unde a învățat să scrie așa poetul de nici 19 ani? Din ce cărți sau din ce experiențe a deprins un asemenea curaj al onestității politice, stilistice și literare?

Iată un semn de întrebare admirativ pe care nici soluția ultimă din titlul cronicii mele nu-l elucidează. ■

Fototeca României literare

Vlaicu Barna, Vlad Mușatescu, Traian Tâmbulescu, Mircea Martin, Livius Ciocârlie, 1982

p o e z i e

cu ochi blajin

trăiesc cu iluzia, refuzînd
a fi
în
ea

iubirea nu se poate cuantifica.

eu nefiindu-i receptorul, fiind

ceea ce tind a înfiripa

din adînc, dezumbrînd.

iar, dacă sunt aici, în această clipă
fără de ce *imi pare*
că aş avea
nevoie
oare

de ce aş mai clama o lipsă, unde
nu atît, *Ce* am făptuit
cît mai ales

Cine am fost, făptuînd?

nu putem nici măcar muri fără de tine

atît de aproape ne ești, încît
însăși respirația
se înfioară

mai aproape decît
îmi sunt eu
mie însumi

scrisoare către Alegra

cu neputință Alegra, a zări prezentul

divinul e mereu cu un pas înaintea noastră

îmi înalț capul în noapte
întîmpinînd ce-a fost, aşadar
ceea ce *gîndesc* a zări, licuriri –

ne bîntuie mereu îndoiala, însă
de ce nu ne-ar strabate ea atunci
și-n fața convențiilor
prin care ne-am întărcat de secole?

uită totul Alegra, spre a te putea, adînc
reaminti, căci nu este oare astfel,

cu cît mai adîncă iubirea
cu atît mai rare vorbele
deși comunicare
e mult mai pură?

spațiul și timpul sunt același lucru, totul
întîmplîndu-se Acum și Aici, după cum

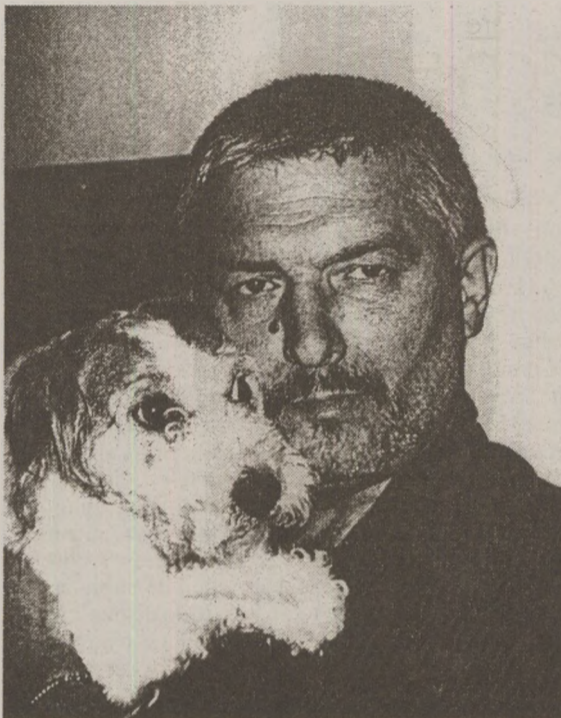
făptuim ceva *fiindcă suntem* – nu spre a fi – fericiți

starea fiindului e totul. cerul ori iadul.

pădurea nu se străduiește. este deplină.

și am fost orb și acum vîd:
nu atît *Cui* vorbesc, ci mai ales *Cine* ascultă
nu, murmur de învățare. reamintire.

să începem aşadar a ne reaminti, Alegra
a ne reaminti din nou, adînc
cine suntem

Andrei Zanca

se tulbură

noaptea foind, apa sub pod
și-mi urcă-n singe
neliniștea

peștilor zvicnind, gînduri

sub bolta arcuită, aproape

geme unul în somn sub știrile îngălbenite
totul
într-un sentiment de frunză plutind, oare

ce vor a prefigura în mine
agrăindu-mă pe rînd

cînd noaptea le este surdină, clipa
deja hăt departe, deși

înscrișă în memoria unei lumini
cu neputință de deslușit încă, într-adevăr

am fost mereu cel ce murmura: fiecare
un trimis, spre a aduce
un altul acasă
cerul

starea celui ce se lasă respirat, iadul
abisul
dîntre
noi

august

nimic nu se întîmplă. totul decurge, murmură
sub cuta de amarăciune și spaimă din jurul gurii.

august tîrziu.

suride, șoptind abia auzit,
am trăit și am aflat ceea ce sunt, fiind...
...doar reamintire... totul...

lumina verii răsfrîntă
într-o odaie de țară.

afară, cineva slobozea o găleată-n fîntină.

se auzea lanțul
zuruind chinuit.

o răbufnire de vînt a izbit în zid
ușa strîmbă a șurii. perdeaua
s-a zbatut, filfiind.

se porni o ploaie grea.
i-am pus mina pe braț.
a închis ochii.

pămîntul aburea sub ropotul subțiat
și ca-n verile copilăriei, soarele
se ivi deodată printre nori
de parcă nimic
nu s-ar fi
întîmplat

mergând mai departe

îmi trimit mie însumi mesaje, grăind
în numele lor, dispăruți și prezenți

și e doar ceea ce aud, coborînd
pleoapele ne stingem
spre a afla că
nu murim

orice stare deplină a inimii tinzînd
a se reproduce, totul în jur
fiindu-i răsfrîngere

unde, pînă și un cîine e mai lovit de o dojană
înlătîndu-și ochii spre tine – viața

va mai fi oare cea care a fost?

cîtă îndestulare vom afla
în clipa înfiorării
cîtă vreme

dacă și iubirea sunt ca
moartea și Dumnezeu
alăturări de
neconciliat?

să te lași mistuit

în liniște, *aflînd*.

cu neputință de împărtășit.

limba fiind diagnosticul

aflării în salt, într-adevăr

atunci cînd o stare atinge
lizierele geamătului
preschimbarea
e aproape

să fii nud de gînd, ce-i larva răsfrîntă-n lume.

unde teama de moarte e cel mai fin afrodisiac.

unde-n propria țară și-au exilat inima.

unde doar mamele își țîn pruncul

în stînga, cît mai aproape de ea. ■

Notorietatea națională se câștigă în Brazilia la fel de greu ca în oricare altă țară din lume, numai că aici o astfel de notorietate nu contează.

l i t e r a t u r ă

Mihai Zamfir

Tropice surzătoare

Cel mai...

Care-i cel mai mare scriitor brazilian? Care este cel mai citit autor astăzi în Brazilia? Care e cel mai bun poet? Dar cel mai bun dramaturg? Iată întrebări pe care le pune orice român – orice european – după ce ajunge într-o țară necunoscută și, la prima vedere, fascinantă. Întrebări legitime: pînă de curînd, literatura și artele braziliene nu numai că rămăseseră complet necunoscute în afara țării, dar nici măcar brazilienii înșiși nu luaseră cu adevărat cunoștință de ele. Pînă în 1922, la *Saptamina artei moderne* desfășurată la São Paulo, nimeni nu s-a fi aventurat să pronunțe numele unui artist brazilian, iar arta acestei țări nu exista, practic, în ochii non-brazilienilor. Cultura cu semnificație universală creată în Brazilia este prin excelență fructul secolului XX. Prin urmare, întrebarea de care am plecat („Care este cel mai...?”) s-ar putea să aibă două ori mai legitimă.

Pentru un european, răspunsul va fi însă profund ambiguu: nu există cel mai mare poet, prozator sau dramaturg brazilian, pentru că la ei, pur și simplu, nimeni nu s-a gândit să întocmească un astfel de clasament. Brazilianul, chiar și cel mai cultivat, nu percepe arta în asemenea termeni. „Cel mai mare” la nivelul întregii țări ecuatorial-tropicale prezintă un concept lipsit de conținut. Suprema inspirație a unui artist local – indiferent de domeniu – este aceea de a fi calificat drept „unul dintre cei mai cunoscuți scriitori din statul cutare” – stat care poate fi Bahia, Paraná, São Paulo, Goiás, Pernambuco ori Rio. În total, 27 de state braziliene, fiecare cu gloriile lui locale, foarte puțin cunoscute în statul de alături, complet ignorate în statul din alături la două ori trei mii de kilometri distanță. Notorietatea națională se câștigă în Brazilia la fel de greu ca în oricare altă țară din lume, numai că aici o astfel de notorietate nu contează. „Decît în oraș codaș, mai bine-n satul tău frunțaș”: acest adagiu românesc poate deveni ușor emblemă a comportamentului brazilian. „Mai bine în statul tău frunțaș”, decît să cauți himere naționale ori continentale.

Astfel de viziune regională implică, bineînțeles, multe din dezavantajele presupuse de Provincie: spirit autarhic, lipsă de interes pentru ceea ce se întîmplă alături, absența gândirii structurate la nivel general; dar, pe de altă parte, avantajele existente mi se par imense și ele depășesc inconvenientele. Într-o astfel de țară, competiția tradițională, feroce și demoralizantă, pentru a obține „notorietate națională” își pierde rațiunea de a fi; în imensitatea hărții geografice și spirituale braziliene, rămîne loc pentru toți. Iar harta nici n-a fost încă desenată complet.

În absența ideii de „cel mai”, meritul iese la iveală simplu și natural. Cît privește starea de spirit a artistului (literat, pictor ori muzician), destinsă și aflată în confruntare nu cu alți colegi, ci cu eternele probleme ale artei, ea îl ajută pe fericitul cultivator al muzelor să străbată împăcat minuscula porțiune de timp ce i-a fost dată. El reintră senin în oceanul din care s-a ivit și pe care a plutit o clipă, bucuros că a apucat să admire cîtăva vreme înaltul cerului. Stupefacția unui european în fața acestei realități nebanuite își găsește egal doar în încîntarea că așa ceva există.

Să nu mă credeți pe cuvînt, pentru că lucrurile nu stau exact așa: observatorul a fost dintotdeauna tentat să schițeze un peisaj cît mai apropiat de nuanța idilică. Nu-i pădure fără uscături, nici măcar în Amazonia. Există și în Brazilia invidie literară, bîrfă colegială, înverzire la față din cauza succesului celorlalți; numai că, din fericire, toate acestea rămîn marginale, importuri europene recente și nocive. Majoritatea absolută a oamenilor de litere din Brazilia nu sunt „europeni” în sensul detestabil al termenului, ci brazilieni.

Astfel încît europeanului – după ce a înregistrat noua stare de fapte și de spirit – nu-i rămîne decît să exclame: Slavă Domnului că urmașii literari ai lui Pedro Álvarez Cabral și Francesco Pizarro au rămas în Europa, lăsîndu-i pe brazilieni să se comporte după propriul lor instinct – primitiv, natural și sănătos. ■

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Nu trebuie de toamnă să te sperii...

Pentru Valeria Seciu

Nu trebuie de toamnă să te sperii
Cînd brumele cad blînd peste Valerii,

Ci scoate-ți sîinii mari, caldele șale
Dintr-un veșmînt cu zmeură la poale

Și-aproape adormită între pături,
Topește-le, însă cu mine-alături,

Ca să-ți șoptesc, dîndu-ți de-o parte
părul

Cu gura, de pe ceafă, adevărul

Că n-are nici o noimă să te sperii
Cînd brumele cad blînd peste Valerii...

(1989)

Publicitate

adevărul
Literar & Artistic

cultura lumii în 16 pagini

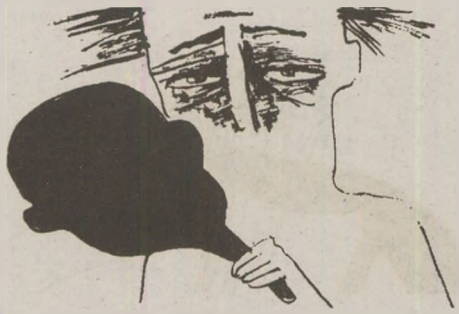
Expoziții, muzee, galerii de artă, biblioteci imperiale

Premiere teatrale, muzicale și cinematografice

Mari colecții, licitații de artă

*În fiecare miercuri,
împreună cu ziarul*

l e c t u r i

Literatura universală în periodicele românești

Flaborarea bibliografiilor analitice exhaustive, consacrate scriitorilor români din toate epocile, se află încă într-o situație precară. Desigur, implică o muncă enormă de explorare atentă a arhivelor de manuscrise, de descoperire și clasificare a corespondenței emise și primite, dar mai ales de parcurea migăloasă a unei puzderii de periodice literare și cotidiene la care au colaborat, indeosebi a ziarelor de mare tiraj din perioada interbelică, în care au deținut rubrici permanente pe prima pagină sau în interior, în spațiile acordate literaturii și artei, și totodată de înregistrare a ceea ce s-a scris despre operele lor, scopul final fiind acela de a întocmi ediții critice complete, fundamentale.

Astfel de bibliografii analitice cu greu pot fi realizate de o singură persoană. Totuși, s-au obținut câteva realizări valoroase și de către un singur cercetător, dintre care amintim bibliografiile *Mihail Kogălniceanu* de Al. Zub, *Nicolae Balcescu* de Horia Nestorescu-Bălcești, *G. Calinescu* de Ion Bălu, *Ion Agârbiceanu*, *Lucian Blaga* și *Tudor Arghezi* de Dimitrie Vatamaniuc. Avem și unele bibliografii alcătuite de către un colectiv de istorici literari, ca *Ioan Slavici* de Teofil Bugnariu, Ioan Domșa și Dimitrie Vatamaniuc, *I. L. Caragiale* de Mioara Apolzan, Marin Bucur, Georgeta Ene, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin și Dan C. Mihailescu.

În acest domeniu, o lucrare monumentală, demnă de toată prețuirea, o constituie *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*, elaborată în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Calinescu” al Academiei Române, de către un eminent colectiv alcătuit din Ana-Maria Brezuleanu, Ileana Mihailescu, Vicotica Nișcov, Mihaela Șchiopu și Cornelia Ștefănescu, temporar mai colaborând Luminița Beiu-Paladi, Carmen Brăgaru, Alexandra Ciocârlie, Catrinel Pleșu și Ileana Verzea. Lucrarea a continuat, dintr-o altă perspectivă, *Bibliografia analitică a periodicele românești din perioada 1790-1858*, realizată în șase masive tomuri de mari cărțurari, de vrednică pomenire, Ovidiu Papadima, Ioan Lupu și Nestor Camariano. Bibliografia continuată în cadrul Institutului a pornit de la anul 1859 și a mers, inițial, până în 1918, acest având o semnificație bine definită în periodizarea literaturii române, după primul război mondial intrând într-o lungă etapă a evoluției ei, calitativ superioară. În 1997, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Calinescu” a inaugurat o nouă serie a acestei importante lucrări, extinzând *Bibliografia* într-o nouă perioadă istorică, dintre anii 1919-1944, perioada dintre cele două războaie mondiale, de mare avânt creator în literatura română și de vastă deschidere spre valorile universale.

Cu câțva timp în urmă, a apărut volumul 8, la Editura Saeculum I. O., destinat literaturilor clasice: latina, latina

medievală și modernă, greacă, bizantină și greacă modernă, finalul volumului cuprinzând un prim capitol despre literaturile slave, mai întâi literatura rusă. Noul volum conține 6178 poziții bibliografice, extrase din consultarea unui număr de 824 de periodice, nu numai din capitale și din marile centre culturale din țară, ci și din alte localități. De asemenea, și din periodicele din Basarabia, Bucovina de Nord și Dobrogea de Sud, făcând parte din trupul României. Fișele sunt excelent redactate, cu o desăvârșită concizie, dar pe deplin edificatoare, cu o intuiție exactă a sensurilor esențiale specifice problemei respective, revăzând întru bucurie comentarii și traduceri românești. Fișele au fost dispuse conform clasificării zecimale internaționale, pe genuri, alfabetic și cronologic. Câteva exemple: articolul lui N. I. Herescu, *Clasicismul la noi în fața de vremea nouă*, apărut în *Adevărul literar și artistic* nr. 207, din 23 noiembrie 1924: „Despre importanța cunoașterii «clasicismului latin» pentru evoluția literaturii noastre propune să demonstreze într-o suită de articole cât de folositoare este pentru literatură asimilarea culturii clasice latine, ce rezultate poate aduce acest clasicism în fecundarea sufletului modern – sufletul romantic în special – în ce are mai bun”. Din literatura greacă, articolul lui Mircea Eliade, *Deucalion*, publicat în *Orizont* nr. 7, din 11 februarie 1926: „Sunt amintite scrierile grecești despre legenda potopului din timpul lui Deucalion aparținând lui Hellanicos, Pindar, Aristotel, Platon, Apollodor. Autorul analizează textul lui Lucian (secolul al II-lea d. H.), intitulat *Despre zeița siriană*. Din literatura bizantină, Constantin V. Predeanu traduce mai multe poeme ale Sfântului Grigore de Nazianz. Din literatura greacă modernă sunt traduși indeosebi Costis Palamas, Lambros Porfiras, Stefanos Dafnis, Grigoris Xenopoulos.

De o maximă utilitate este *Indicele de nume de sfârșitul volumului*, care facilitează consultarea sa.

Teodor VĂRGOLIC

Transpoezia

Fvoluția poetică a Magdei Cârneli a confirmat caracterizarea făcută de Nicolae Manolescu volumului ei de debut, în 1981. Atunci îi califică poetică drept una „programatică”, remarcând și faptul esențial că se bazează pe un „lirism al cuvântării”, mai degrabă decât pe „unul al cuvântului”, cu predominarea direcției, a vigoarei expresive și cu atenuarea sugestiei ori subtilității. În *Haosmos și alte poeme* (1980), la *O tăcere asurzitoare* (1985), *Haosmos* (1992) și *Poeme politice* (2000), de regăsit în antologia ei de autor (Magda Cârneli, *Haosmos și alte poeme*, antologie de poezie 1980-2000, cu un cuvânt înainte al autoarei, Ed. Paralela 45, 2004, Colecția Biblioteca românească. Poezie).

Surprinde, în acest ansamblu, adâncimea de implant a programului filosofico-mistico-poetic al autoarei. Îl află, interiorizat, asimilat, până în ultimele interstii ale textului – fără să obosească, să se epuizeze, exprimat în jerbe de lumini tăioase, intermitent, de intensitatea sângerie a olmazurilor orientale. Spre exemplificare ar putea sta oricare vers al volumului, într-atât sensul și imagistica se repetă și, simultan, diferă, din intuiția, bine înrădăcinată, că importantă e curgerea, „Calea”, cum o recunoaște, lucidă, autoarea însăși, în cuvântul înainte. Calea fluidă și de necucerit este un soi de pierdere extatică în discurs, cu finalitate „transpoetică”, deoarece „poezia veritabilă ar trebui să se deschidă către mai-mult-decât-poezia, dacă e să-și păstreze natura ei originară de punere în rezonanță a lumii infinite din noi cu lumea infinită de afară și din univers. Natura ei ontologică de deschidere de drum ce sfârșește, prin decădere, se reputează în chiar realitatea” (*Poezia ca o Cale*).

Magda Cârneli nu se așteaptă, mult decădere, să repute în chiar realitatea mistic și social, al poetului, cetățean al patriei sale, dar și al universului, iar aceste atribute sunt neatînse de colbul desuetudinii. Autoarea trăiește, pe multiple octave ale rostirii, fervoarea clasicizantă a unui lirism revoluționar, ca intenționalitate, în care, postmodern, se află încrustată și pletora unor reminiscențe (Incepând cu cele eminesciene), spre a reface o istorie a compartimentului patetic al poeziei noastre naționale. Noul survine din revelația că veacul nostru nu mai însoțește poezia în demersul său, noul survine din inflacarează, nu-i mai este partener, nici receptacul al entuziasmului. Postura nu se mai vute și-a încheiat, se vede, actualitatea, ori trebuie reformulată, de o manieră șocantă. De aici, exasperarea, mahnirea fără leac. Dar, tocmai de aceea, Magda Cârneli apare ca

o autentică poetă: vocația ei ultragiată nu se lasă reformulată sau transformată, în pofida epuizării induse de acest timp pervers al vieții noastre, devenit insensibil la sacru și la fervoarea câte unui neoromantic răzleț. Căci, în pofida datului conjunctural, poeta este și natura optimistă, pentru care nici socialul, nici metafizicul nu ies din cadrul normalității, deci din arealul tematic. Ea își proclamă, iar și iar, crezând, același în esență, dar nu ideea modulată, cănd cu o voce înaltă, când în șoaptă, și chiar, crezând, amebitului, deschiderea, pastrarea ori sacrificând delicatețea de lentilă a percepției până la strigăt. Drumul depistabil în poezia Magdei Cârneli ar fi chiar acesta: exteriorizarea unei simțiri introverte, deplasarea spre inteligibil și retoric a unei revelații tăcute, fără a se usca ori a-și pierde „nimbul mitologic” (Nicolae Manolescu).

La cele două extreme s-ar putea situa, simbolic, două poeme (și nu neapărat două poezii): *Totuși iubită* și *Moloz*. În cel dintâi, vizionarismul este frapat și totuși discret, protesta, specifică inebriatului, adăstă pe un pod de beton privind apă, dar și „pietrele mărunte și cenușii/ monede ruginite mâl cutii de conserve și brusc o milă enormă m-a cuprins de acele vechituri aruncate/ o milă cutremurătoare și vastă ca și cum/ eu aș fi fost acele lucruri uitate și brusc/ am fost toate acele deseuri pietre și vechituri/ am fost eu și podul cu râul aproape/ acat frisa cu/ cutii crepusculare (...) eram aruncate în apă/ erau aruncate în mine, mahnirea era aruncată în mine/ și în amurg în râu și în pietre/ mahnirea mea nu avea rost eram lumea întreagă/ și o claritate fulgerătoare nemărginită m-a străbătut: am știut că sunt totuși iubită/ iubită de o iubire mai vastă”. Splendid poem, impregnat de o emoție superioară, metafizică, prea puțin obișnuită în poezia noastră, în special în cea feminină, careia i se ignoră ori marginalizează, de regulă, atari propensii (semnificative în această ordine de idei, referințele critice din finalul volumului. Destruicții, fie și amabili, repetă acolo unele șabloane ce trădează prudenta față de o poezie de factură spirituală: poezie rece, de idei, abstractă etc. – aprecieri reduționiste, incomplete). De o viteză emoționalitate, expresie a unui neutru tonic, eminentamente uman, poezia Magdei Cârneli este prea puțin tributară conceptului comun de feminitate. Dacă întâlnim și poeme de energie, ele vin dinspre o entitate feminină demnă și puternică, mai degrabă ipostază energetică decât personală, individualitate demnă de viziunea sa nonduală asupra realității, în care durerea și fericirea sunt fațetele aceluiasi destin, beatific în esență, deosebit și fundamental însetat de libertate.

S-ar putea vorbi mult despre predispoziția ascensională a poeziei Magdei Cârneli, despre elanul ei spațial, specifică fiindu-i imagistica stelară, gigantesc-cosmică, dar și despre elanul ei opusal, al teluricului, când generând de mână, în calitate sa de conglomerat al ratărilor și imoralității, atunci mureșului, când răspândind pace launtrică, un calm propriu lucrului mărunți, fidel sieși (*Nike, În lumina finală*).

Camuflat sub umbrela vastă a postmodernismului, universul liric al Magdei Cârneli descinde de mult mai departe, dintr-o percepție (dinamică, concretă, înmățătoare) a mitologicului și a atemporalului.

Simona - Grazia DIMA

Volumul de publicistică al lui Dorin Tudoran reprezintă o corecție pe cât de usturătoare moral, pe atât de expresivă ca scriitură. Avem de-a face cu un polemist excepțional, retransat însă în texte de factură analitică.

comentarii critice

Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMĂNEASCĂ

În țara simulacrelor

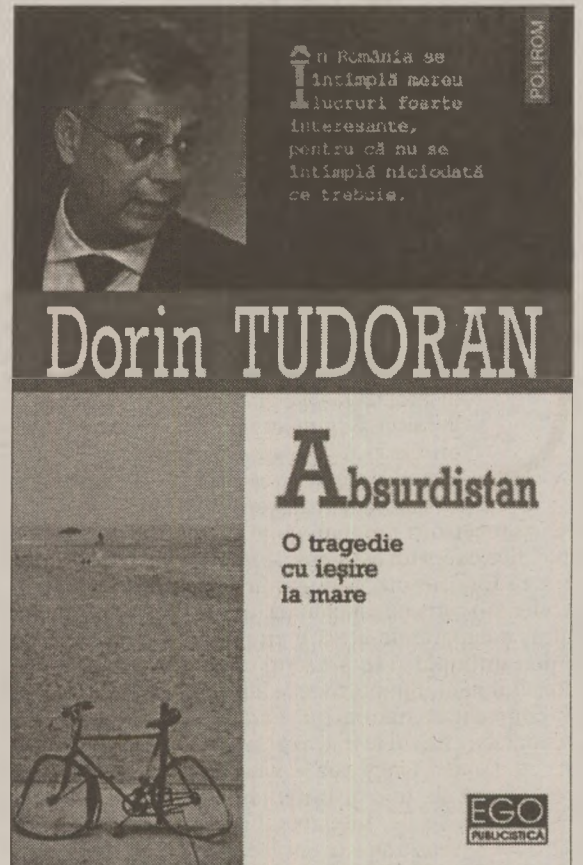
Pe scena noastră literară, ca și pe cea politică, avem, în mod categorial, două tipuri de protagoniști (nu scriu *personaje* fiindcă acest termen s-a încărcat de conotații peiorative): oameni cu prea mult trecut; și oameni cu prea puțin. Primii au traversat, cum au putut, o epocă dramatică. Erau tineri la instalarea comunismului în România și aproape vârstnici la caderea regimului. Știind foarte bine, pe pielea lor, ce a însemnat „etica și echitatea socialistă”, ei nu pot totuși să nu se arate perplecși când vad ce se întâmplă în jur. Spectacolul postrevoluționar li se pare, celor mai mulți dintre bătrânii de astăzi, de neînțeles. Ceva plasat între sordid și grotesc. Frecându-se la ochi, ajung să-și aducă aminte cu nostalgie de vechiul regim, suprapus tinereții și maturității lor și în care exista, luminoasă, speranța zilei *de după*. Mizeria, ticăloșia, cinismul căpătaseră un nume propriu: Ceaușescu. Părea suficientă radierea acestuia, pentru ca, de la sine, lucrurile să reîntre în matcă.

La antipodul oamenilor cu (prea multă) experiență de viață se află tinerii care au făcut ochi, la propriu și la figurat, după Revoluția din 1989. Pentru ei, tot ceea ce se întâmplă în prezent e cât se poate de firesc, de natural: un aer al timpului în care respiră fără să realizeze că au mai fost și alte timpuri, cu noxe nebanuite. Dezinteresul lor pentru istoria nu îndepărtată, dar recentă, nerăcitată încă, este aproape total. Privesc în jur și în față, rareori înapoi, pentru a vedea – măcar din curiozitate – cu ce a echivalat tinerețea părinților și sfârșitul bunicilor. Ceaușescu fiind, în ochii lor, un personaj simpatic din reclame, un marunțel bălbâit care tot dă din mână (nu se știe de ce, nu se știe către cine), stânga devine *cool, trendy*. Un tricou cu Che Guevara și preocuparea pentru soarta copiilor de pescari vietnamezi te fac, azi, mai interesant.

Ne lipsește, din nefericire, categoria intermediară, acea clasă de mijloc inexistentă și în sfera economică ori politică. Sunt relativ puțini acei intelectuali care au trăit intens ambele epoci; și care, trăindu-le, au căutat să le înțeleagă critic; și care, înțelegându-le astfel, au luat o anumită atitudine, exprimând-o deopotrivă verbal și scriptic. Mergând pe firul acestor raportări reactive, observăm cum el devine tot mai subțire. Colective, prin esența totalitară a comunismului, mizeriile și suferințele noastre au fost totuși exprimate, denunțate numai de unii, acei disidenți pe care Dorin Tudoran îi amintește frecvent (Paul Goma, Doina Cornea, Dan Deșliu, Gabriel Andreescu, Mircea Dinescu...), uitând voit, din modestie, să-și treacă numele pe listă. și ca un făcut, cu excepția disparutului Dan Deșliu și, parțial, a lui Gabriel Andreescu, care jură în prezent pe litera corectitudinii politice, foștii disidenți continuă să fie niște personalități incomode, neadaptate la noile marșuri mobilizatoare, spunând în continuare *nu*, chiar dacă într-un mod mai nuanțat.

Absurdistan, volumul de publicistică al lui Dorin Tudoran, reprezintă o astfel de corecție, pe cât de usturătoare moral, pe atât de expresivă ca scriitură. Avem de-a face cu un polemist excepțional, retransat însă în texte de factură analitică, în pertinența și acuitatea acestora. Calificativele-imagini, atât de pregnante și de dragi polemicienilor, sunt rare, în favoarea demonstrațiilor laborioase, cu o argumentație solidă și cu mai multe probe decât e necesar. Figuri

politice bine cunoscute, oameni de afaceri și moguli de presă, vechi torționari și proaspeți bișnițari, securiști patrioți și kaghebiști reciclați, revoluționari cu acte și rezistenți prin cultură, scriitori și gazetari, George W. Bush și George Pădure, Adrian Năstase și Traian Băsescu, Michael Guest și „dl Corneliu Vadim Tudor” (politețea formală e ucigătoare, la Dorin Tudoran) defilează prin această lume de hârtie care are suspect de multe trăsături comune cu cea reală. *Absurdistan* e un teritoriu al absurdului, firește; dar se prezintă așa fiindcă România – personajul principal și cadrul în care evoluează toate celelalte – este o țară a simulacrelor. Judecata morală nu are în ce să se înfigă, întrucât reperele sunt mobile, culorile se amestecă, iar îndărătul unui fapt stau motivații și așteptări complet diferite. Dublul discurs e în floare. Analistul politic se ia cu mâinile de cap: în România, stânga nu e la stânga și dreapta nu e la dreapta. Iar centrul nu există. Stolojan figurează ca pesedist, apoi ca liberal; Constantinescu e cel mai „întâmplător” președinte de stat din Europa; Năstase, descins din nomenclatura comunistă, implementează capitalismul; Băsescu, după ce a demolat partidele istorice, vrea unul popular; în fine, zâmbetul lui Iliescu se vede, remanent precum cel al pisicii din *Wonderland*, deasupra acestei încrengături ininteligibile. *Baobabul românesc*, formula plastică inventată de Dorin Tudoran pentru a sintetiza bălciul politicii autohtone, e la înălțimea analizei înseși care o fundamentează: „Fuziunile ar trebui să fie altele. Doctrinar, PD este infinit mai aproape de PSD decât de PNL. Dezertarea domnilor Roman și Băsescu din FSN/PDSR nu s-a datorat unor divergențe doctrinare cu cei care au rămas, ci unor interese strict personale. Cum PSD este în derivă, iar dl Băsescu s-a dovedit un demolator iscusit, natural ar fi ca politicianul care este azi (de facto) atât șef de stat, cât și premier, primar general al Capitalei și președinte al PD-ului să forțeze o preluare a PSD-ului. În felul acesta, polul politic de stânga s-ar consolida în chip logic. Cu cine ar putea să cladească PNL polul politic de dreapta? Dl Ciuhandu a făcut un semn, numai că, aflați la putere, liberalii nu l-au văzut, căci peneteședistii se află, grație unor «lideri» ca dnii Diaconescu, Galbeni, Lupu și Ciorbea, exact acolo unde se aflaseră cândva liberalii conduși de dl Câmpeanu. Apoi, vor spune unii, PNL și PNJ au fost atâtea vreme nu doar partidele istorice ale României, ci și adversare istorice. Așa este, numai că au avut un dușman comun, care le-a și scos de pe scena politică mutându-le în pușcărie – PCR, tatăl legitim și spiritual al zglobiilor FSN/PDSR și PD.” (p. 59). Ultimul pe listă, cu voia dumneavoastră, e așa- numitul PUR, partidul de buzunar al lui Dan Voiculescu, din cauza căruia Dorin Tudoran și-a „șifonat” imaginea. Devenind la un moment dat consultant al acestui partid, el i-a dezamăgit pe „admiratorii” care abia așteptau să-i plătească polițe fostului disident. Întrucât acest subiect este un adevărat dosar de contencios în *Absurdistan*, să spun, mai întâi, că nici un fel de relație nu l-a împiedicat pe Dorin Tudoran să-l facă praf pe Dan Voiculescu, la deconspirarea acestuia de către CNSAS; și apoi, că democrația presupune dreptul fiecăruia de a vota și a opta exact așa cum crede de cuviință, fără să ne ceară voie în prealabil. Recunosc că și pe mine m-a surprins asocierea lui Dorin Tudoran cu partidulețul lui Voiculescu (asociere din care, de altfel, analistul

Dorin Tudoran, *Absurdistan. O tragedie cu ieșire la mare*, Editura Pollrom, Iași, 2006, 404 p.

a avut numai de pierdut). Însă a-l reduce pe Dorin Tudoran la acest contract de consultanță, ștergând cu buretele tot ce a făcut, a scris și va mai scrie: iată o manevră publicistică tipică, destul de ieftină.

Poate cel mai important text din sumarul volumului de față (fac abstracție de *Omul fără voie*, consacrat lui Adrian Năstase, ori *Omul netrațit*, dedicat lui Andrei Cornea, pagini de vârf în genul pamfletar) este *Cetățean vs. locuitor*, o radiografie impecabilă a comportamentului nostru public și a ce înseamnă, de fapt, democrația. Cu mâna sigură, separând esențialul de accidental, autorul disociază între democrația participativă și cea pasivă, arătând că „fibră democrației este determinată exact de calitatea participării”. Il citează pe judecătorul Louis D. Brandeis („Funcția politică cea mai importantă este aceea de simplu cetățean”) și sancționează filozofia socio-politică falimentară a majorității românilor, pentru care obligațiile cetățenești se reduc la votul din patru în patru ani. Nu e de mirare, atunci, că majoritatea celor aleși își vor schimba rapid atitudinea, limbajul, gestică, înstăpânindu-se pe un buget și trecând din *talk-show* în *talk-show*, cu un sentiment accentuat al propriei importanțe. După care, o dată căzuți de la putere, cad și în dezinteresul ori chiar batjocura foștilor alegători. Aceștia se bucură de „răul” celor marginalizați de parcă nu ei le-ar fi dat votul. Proasta funcționare a vieții noastre publice, arată Dorin Tudoran, se datorează pervertirii raportului ales-alegător: lipsei de obraz a celui dintâi și lipsei de răspundere a celui de-al doilea. „Scrupule firave în ograda alesului și gramezi de indiferență în ograda alegătorului – iată rețeta unui mariaj cetățenesc devastator.” (p. 172).

Unora le place să creadă că toate lucrurile rele (filmele violente, drogurile, distracțiile decerebrate, șomajul și alienarea) ne vin din America. N-am luat, din păcate, tocmai modelul atât de important de preluat: democrația de la firul ierbii, de jos în sus, buna presiune individuală, comunitară și socială asupra Statului care „ne apără”. De cine? ■

D eși a îmbrățișat la început utopia marxistă (ori poate tocmai de aceea!), I. D. Sîrbu va deveni un acerb critic al ei, aidoma unor Arthur Koestler, Leszek Kolakowski, Alexandr Soljenițin.

comentarii critice

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Fxistă cărți consacrate cîte unui scriitor care, propunîndu-și a-l impune atenției și unei cote de prețuire, păcătuiesc fie printr-un elogi monoton care se nimerește să fie și disproporționat cu însemnătatea reală a celui în cauză, fie prin retușuri și omisiuni interesate ori așa-zicînd pioase. Să recunoaștem că, sub dictatul cenzurii, cea de-a doua modalitate se datora și intervenției acesteia ori măcar unei autocenzuri preventive pe care, în diverse grade, o practica exegetul (exemplu, eseul *Spre alt Istrati*, al lui Mircea Iorgulescu, publicat în sumbrul an 1986). În excelența-i cercetare închinată lui Ion D. Sîrbu, Antonio Patraș e departe de-a ocoli cu pudibonderie, așa cum se mai întîmplă și în prezent, chestiunile delicate ale subiectului, ci, dimpotrivă, le aduce la suprafață, cu un aer constant de naturalețe. Fără o intonație polemică pronunțată, criticul le tratează cu o apreciabilă probitate, *sine ira et studio*. Drept care le punctăm și noi, cu precizarea preliminară că, în cvasitotalitate, sîntem de acord cu propozițiile d-sale. Intellectual de obirșie minerească, I. D. Sîrbu s-a văzut atras în tînerete de marxism, împrejurare ce n-a împietat asupra încadrării sale în Cercul literar de la Sibiu, permisiv în spiritul unei democrații culturale observate de membrii săi. Într-o societate „deschisă”, opțiunea tînarului Sîrbu nu putea părea decît normală. În schimb, „societatea românească, devenind (...), după război, socialistă și cît se poate de «închisă», îl va «rasplăti» pe scriitor cu ani grei de pușcărie și domiciliu forțat”. Deși a îmbrățișat la început utopia marxistă (ori poate tocmai de aceea!), I. D. Sîrbu va deveni un acerb critic al ei, aidoma unor Arthur Koestler, Leszek Kolakowski, Alexandr Soljenițin, cînd va constata

Inepuizabilul Ion D. Sîrbu

oripilanta-i degradare în forma practicilor staliniste. În ultimele decenii de viață, Sîrbu s-a manifestat ca un adversar virulent, plin de vervă sarcastică, al „epocii de aur”, stigmatizate de cultul delirant al cîrmaciului, neezitînd a scrie astfel: „Sfîrșitul de lume se confundă cu viitorul de aur, în fața vechiului apocalips puteam să mă îngrozesc, în fața noului apocalips nu am dreptul decît la aplauze și entuziasm neobosit”. Sau: „La noi, știm de mult că *le roi ne se meurt pas* și că Godot nu numai că a sosit, dar nici nu are de gînd să mai plece. Iar Ubu al XIV-lea își construiește Versailles-ul său”. Sau: „Trăim într-o epocă de uriașă, fantastică explozie, expansiune și instăpînire a prostiei, ca valoare. Prostia inteligentă, științifică, descîrcăreață, șmecheră; prostia sublimă, cezarcică, divină: prostia ca fundament, ca acoperiș, ca stil și ca *Weltanschauung*...”.

Umoarea intrinsecă a acelei epoci pentru care prostia avea semnificația unei abrutizări induse de tiranie, dar și cea a unui simulacru, ca mijloc de apărare împotriva apăsării enorme exercitate de aceasta, a fost frica. În fruntea obștii se instituie un Celălalt, fascinat de puterea totală, aspirînd a se înfățișa oamenilor nu doar ca legiuitor sau garant al ordinii, ci și ca destin. Autoritatea totalitară se bizuie pe frica de acest stăpîn autoproclamat, cu intenție provocată supușilor și întreținută ca un principiu sacrosanct al statului. Deși nu e o divinitate, ci un om aidoma nouă, acest Celălalt scelerat posedă atributele unui Dumnezeu uzurpat. Terorii absolute îi corespunde frica absolută. Ea cauzează perversitatea caracterelor, naște suspiciunea, duplicitatea, lașitatea ce se află la originea unui șir nesfîrșit de infamii: „Frica, subliniază Antonio Patraș, apare ca o *ultima ratio* a întîmplărilor, este un fel de gaură neagră care absoarbe toate energiile pozitive ale oamenilor, ale lumii întregi”. Din acest unghi de vedere, romanul *Adio, Europa!* al lui I. D. Sîrbu se apropie de *Arhipelagul Gulag* al lui Soljenițin, adăugînd la descrierea Gulagului autohton o perspectivă speculativă și ironică, precum o examinare din interior a ororii politice și o condamnare a ei în stilistică pamfletară.

Care este antidotul cel mai eficace al acestei spaime generalizate, dezumanizante? Nu poate fi decît

luciditatea, care, fixînd fenomenele în parametrii lor reali, asigură funcționarea unei conștiințe veghetoare ca premisă a salvării: „Luciditatea, scria Sîrbu, fiind în același timp o stare, o valoare și o esență, e superioară cunoașterii (care duce la hiperspecializare, sau la sisteme dogmatice), superioară chiar și intuiției metafizice: luciditatea ar fi starea de veghe a sclavului într-o lume în care libertatea și egalitatea erau simple sloganuri”. De unde rezultă că, în principal, asupriții trebuie să lupte cu condiția lor morală mizeră, cu reflexele servituții, cu indiferența, cu torpoarea care, necombătute, se perpetuează indefinit. Nu un singur tiran se cuvine nimicit, căci îi va succeda un altul, ci se impune distrugerea mecanismelor care fac cu putință menținerea tiranilor la putere. Primenirea mentalităților constituie cheia succesului. Formula lucidității cu aplicație literară, aptă de un impact maxim, este romanul politic. În măsură a surprinde absurdul unei lumi detracate, a dezvălui minciuna ei organizată și astfel a o submina, un asemenea tip de creație a cunoscut împliniri faimoase sub condeul unor prozatori precum Mihail Bulgakov, Boris Pasternak, Alexandr Soljenițin, Milan Kundera. În literatura română, creatorul veritabilului roman politic este, neîndoios, Ion D. Sîrbu. Menționat în antumitate grație unui volum de nuvele, publicat tîrziu (*Șoarecele B. și alte povestiri*), precum și printr-o activitate de dramaturg, persistentă, deși lipsită de un deosebit relief, Sîrbu s-a afirmat la un mod decisiv abia postum, prin romanele *Adio, Europa!*, *Lupul și Catedrala*, prin *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, ca și printr-o copioasă corespondență. Prin mijlocirea primelor două titluri, să admitem că romanul „obsedantului deceniu”, o rețetă acceptată de regim deoarece nu trecea dincolo de unele aluzii critice, de așa-numitele, tandru, „șopîrle”, acceptînd teza mincinoasă că odată cu Ceaușescu s-ar fi inaugurat o perioadă a „comunismului de omenie” și că, automat, toate ticaloșiile totalitarismului roșu din România ar cădea numai în seama etapei Dej, a fost categoric devansat. Totodată, conceptul „literaturii de sertar”, privit oblic ori de-a dreptul contestat de unii comentatori, căpăta astfel o eclatantă confirmare. (*Va urma*) ■

Antonio Patraș: *Ion D. Sîrbu - de veghe în noaptea totalitară*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003, 308 pag., preț neprecizat.

Publicitate

cultură interviuri reportaje

Tema ediției:

„Parlamentari pentru Europa - pe cine alegem?”

Pentru prima dată, românii își aleg reprezentanții în Parlamentul European.

Cine ne vor fi aleșii?

Și ce motive am avea să-i alegem?

Dilema veche.

Îți dăm de gîndit.

DILEMA VECHE

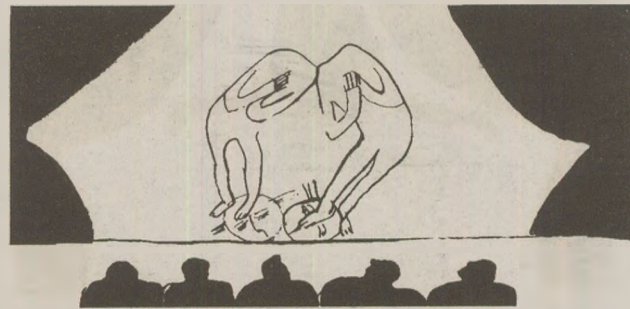
Apare în fiecare joi

DILEMA VECHE

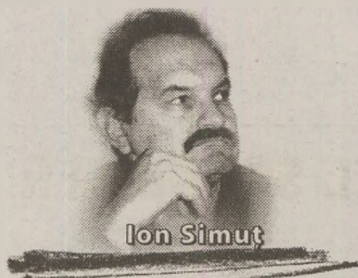
DILEMA VECHE

Credință și ipocriz

De termen scurt, de patru-cinci ani, prima șansă o are, după părerea mea, Ana Blandiana (un impediment deloc neglijabil ar fi opțiunile politice de dreapta).

comentarii critice

Ion Simuț

Nobelabilitatea literaturii române

Am prevăzut ca Norman Manea va fi primul scriitor român care va lua Premiul Nobel. Și am avut dreptate. Profeția mi-a fost împlinită, în ciuda tuturor scepticilor. În 2002, sub numele lui Kertész Imre, Premiul Nobel pentru literatură i-a fost atribuit și lui Norman Manea, care ilustrează cu exactitate aceeași categorie: un scriitor evreu din Europa Centrală, care transcrie în opera sa și experiența Holocaustului (sau a deportării în timpul nazismului), și experiența traumatizantă a comunismului. Proza lui Norman Manea, ca și a lui Kertész Imre, transpune cele două traume în egală măsură: nazismul și comunismul. Pe deasupra, nu este un scriitor de mare notorietate. Înaintea lui Kertész Imre sunt alți doi-trei scriitori maghiari mai mari și mai îndreptățiți ca valoare estetică să fi luat Premiul Nobel, după cum înaintea lui Norman Manea există alți doi-trei scriitori români ce pot fi considerați mai mari și mai îndreptățiți, dar nici unul dintre scriitorii maghiari sau români mai prestigioși nu are încorporată în operă o valoare morală, politică și socială, comparabilă simbolic cu a celor doi. Amândoi au beneficiat de afirmarea în limba germană (condiție esențială în fața juriului Nobel pentru scriitorii proveniți din Europa Centrală sau de Est) ca primul spațiu lingvistic de lansare europeană. Limba engleză a venit după aceea. Amândoi au contat pe sprijinul internațional al mediului evreiesc, extrem de favorizant și de eficient pentru difuzare, influență și consacrare. Acum, că Premiul Nobel pentru literatură a fost acordat la această categorie (suferința evreiască în Europa Centrală), evident că șansele lui Norman Manea nu mai există. Ar fi ca și cum unui scriitor i s-ar acorda a doua oară Premiul Nobel.

Niciodată nu am fost mai aproape de Premiul Nobel decât atunci când i s-a atribuit lui Kertész Imre, în 2002, și i s-ar fi putut atribui la fel de bine lui Norman Manea. Kjell Espmark, în volumul *Premiul pentru literatură. Un secol cu Nobel* (Editura Institutului Cultural Român, 2003), foarte bine documentat direct în arhivele premiului și ale dezbaterilor, nu pomeneste numele nici unui scriitor român care să se fi aflat într-o poziție eligibilă printre candidați. Propunerile sunt o industrie neglijabilă, dacă numele nu ajung printre ale celor cinci-șase scriitori intrați în discuția finală a juriului. Laurențiu Ulici, în volumul *Nobel contra Nobel* (ediția a doua, 1998), imaginează îndreptățirea câtorva scriitori români de a fi obținut Premiul Nobel pentru literatură. Pe I. L. Caragiale l-ar fi văzut biruitor (retrospectiv, desigur) în 1910, în defavoarea mediocrului scriitor german Paul von Heyse, câștigător atunci. Pe Liviu Rebreanu îl imaginează câștigător în anul 1940, când Nobelul pentru literatură nu s-a acordat. Pe Tudor Arghezi îl imaginează mai îndreptățit, în 1950, în locul lui Bertrand Russell. Iar pe Lucian Blaga îl contrapune lui Saint-John Perse, premiat în 1960. Pentru literatura noastră contemporană, adevăratul biruitor nu ar fi putut fi decât Nichita Stănescu, în 1980, în contrapartidă cu Czesław Miłosz. În prima ediție a cărții sale, Laurențiu Ulici îl mai propusese pe Marin Sorescu, propunere la care renunță în ediția a doua, când îl mai pune în poziție de posibil câștigător pe Nicolae Breban pentru 2000. Să recunoaștem că modul de a gândi al lui Laurențiu Ulici este foarte plauzibil pentru unul sau altul dintre scriitorii români propuși; evident, nu pentru toți, în serie. E greu de imaginat că, de-a lungul unui secol, am fi putut lua Premiul Nobel pentru literatură de șase-șapte ori, dar măcar o singură dată l-am fi meritat. Laurențiu Ulici nu-l propusese și pe Mircea Eliade, gândindu-se probabil că simpatiile de dreapta l-ar fi dezavantajat categoric. Toate aceste vise sunt spulberate de cartea menționată a lui Kjell Espmark, care nu găsește nimic demn de menționat

despre vreun scriitor român care să fi ajuns pe lista eligibililor cu o minimă șansă. Că au circulat vești despre propunerea lui Rebreanu, Arghezi, Blaga sau Nichita Stănescu are prea puțină importanță și relevanță. Propuneri sunt cu sutele în fiecare an.

Deschid aici o mică paranteză legată de probabila șansă a lui Liviu Rebreanu. Circulă o prejudecată, pe care am văzut-o reactivată în editorialul Gabrielei Adameșteanu *Premii, autori, editori*, apărut în „Bucureștiul cultural” nr. 21-22, supliment la revista „22”, nr. 810 din 13-19 septembrie 2005: „Se pare că Rebreanu a fost aproape de Nobel, iar polonezul Reymont care l-a învins nu era mai bun”. E, din păcate, una din informațiile „folclorice” despre șansele unui scriitor român la Premiul Nobel. Lui Reymont i s-a acordat acest premiu în 1924, când cariera internațională și traducerea din proza lui Rebreanu erau la un început modest. În 1924, Liviu Rebreanu nu avea cum să fie un candidat credibil la Premiul Nobel, pentru a-l concura pe Reymont. Paralela dintre cei doi este ulterioară obținerii de către Reymont a Premiului Nobel și a devenit, cu timpul, un loc comun. Dar concurența dintre ei este o pură invenție, complet nemotivată. Opera polonezului fusese tradusă în bună parte în germană, până în 1924, iar prin intermediul acestei limbi a cunoscut-o și Rebreanu. În 1924, Reymont avea 56 de ani (fiind născut în 1868), iar Rebreanu (născut în 1885) avea doar 39 de ani și, repet, în 1924 nu era aproape deloc cunoscut pe plan european, nu avea nici pe departe o reputație comparabilă cu a lui Reymont. Ar fi fost senzațional să obțină atunci, în 1924, Premiul Nobel, căci ar fi fost cel mai tânăr premiat din toată istoria premiului. Albert Camus, la 44 de ani, a fost cel mai tânăr premiat. Deci, speculația cu faptul că Reymont i-ar fi fost preferat lui Rebreanu e gratuită, chiar fantezistă, pentru că în 1924 Rebreanu nu se afirmase pe plan european.

Ce speranțe am putea avea de acum încolo? E ridicol să discutăm despre ele? Eu cred că nu. E o discuție ca oricare alta. Eu nu simt nici un fel de frustrare pentru literatura română faptul că nu a obținut până acum nici un Premiu Nobel, când citesc în lista premiilor atâtea nume mediocre. Dar să nu ne facem iluzii că a-l obține e vital. Lista lui Harold Bloom din *Canonul occidental* (nici acolo nu figurăm cu nimic) e mai importantă decât lista premiilor Nobel pentru literatură. Și totuși...

Pe termen scurt, de patru-cinci ani, prima șansă o are, după părerea mea, Ana Blandiana (un impediment deloc neglijabil ar fi opțiunile politice de dreapta). Pe termen mai lung, mai mult de zece ani (pentru că încă nu e suficient de în vârstă, conform mediei statistice a premiilor Nobel pentru literatură), a doua șansă ar putea-o avea Mircea Cărtărescu, dacă traducerea vor continua, dacă se vor înmulți cele în germană și dacă prestigiul lui se va consolida. Contăm și noi pe epoca răspândirii globale a Premiului Nobel, în toate regiunile și pentru toate națiunile, după ce orgoliile occidentale vor fi satisfăcute (desigur, episodice)! Tot restul propunerilor sau al ipotezelor care au circulat sunt naivități: fie cea cu Gellu Naum, ca și aceea cu Mircea Ivănescu. Nu mai spun de ce, pentru că mi se pare evident.

După cum se poate constata din analizele „de gen” și după cum se poate specula din statistică și din tendințe, Premiul Nobel are de recuperat la categoria „scriitoare”. (Dovadă semnificativă e chiar Premiul Nobel pentru 2007: Doris Lessing.) De aceea Ana Blandiana intră serios în calcule (dar nu pentru următorii doi-trei ani, după ce o scriitoare a fost tocmai premiată). În primul rând, desigur, pentru că Ana Blandiana e o mare poetă – acesta ar fi argumentul principal; să spunem adevărul, pentru a nu cădea în ridicol. În al doilea rând, pentru că are un prestigiu european și universal din ce în ce mai

mare (în momentul de față, cel mai mare prestigiu, dintre scriitorii români, la concurența discutabilă cu Norman Manea și Mircea Cărtărescu). Și are acest prestigiu inclusiv în mediul german, care contează foarte mult în fața juriului suedez (cum am mai spus) pentru scriitorii europeni care scriu într-o limbă de mică circulație. Invoc un argument mai subtil: de mai bine de zece ani nu a fost premiat un poet, din 1995, când a fost premiat irlandezul Seamus Heaney, și din 1996, când a fost aleasă poloneza Wisława Szymborska. Ar fi rândul unei poete, o dată la zece ani, după doi dramaturgi și opt prozatori. Ar putea fi Ana Blandiana...

O altă categorie de speranțe ne-o putem face prin filiera scriitorilor exilați din România înainte de 1990. Aici cel mai bine plasată ar fi – din câte se pare, deși eu nu cred în această variantă – Herta Müller. Poeta și prozatoarea germană nu a fost și, cu atât mai puțin, nu este scriitoare română (e un regret al nostru, indiferent juriului Nobel). Dar prin ea se poate imagina (în judecata juriului Nobel) o compensație la categoria scriitorilor provenind din mediile culturale de interferență. Din punctul de vedere al celor ce par mai informați, ar fi o așteptare perfect îndreptățită, întrucât numele Hertei Müller se vehiculează pe listele mai extinse ale posibililor candidați. Tot din această categorie, ar putea face parte Gabriela Melinescu, jumătate scriitoare română, până a plecat în exil, și cealaltă jumătate (o jumătate mai mare!), scriitoare suedeză foarte prestigioasă. Aceste două nume, trei cu Ana Blandiana, contează pe culoarul feminin, dacă juriul suedez va înclina cu timpul mai frecvent în această parte.

Sunt în mare parte de acord cu Gabriela Adameșteanu, opinie exprimată în articolul citat mai sus, cu lista posibililor noștri candidați (o redau întocmai, cu observațiile mele în paranteză): Norman Manea (pe care îl consider premiat prin Kertész Imre), Ana Blandiana (având, repet, handicapul implicării într-o politică de dreapta, punct nevralgic în dosarul Nobel), Mircea Cărtărescu (mult prea tânăr, deocamdată), Herta Müller, Oskar Pastior, Dumitru Țepeneag, Egidial Schlattner, Gabriela Melinescu, Richard Wagner, Nicolae Breban, Augustin Buzura. Principala diferență e că Gabriela Adameșteanu pariază pe prea mulți scriitori germani originari din România.

A devenit din ce în ce mai clar – de cel puțin 20 de ani încoace – că există o altă politică a Premiului Nobel pentru literatură decât cea a valorii. Stângismul selecției amestecă alte criterii. Împărțirea pe zone geografice – dacă nu echitabilă, măcar consolatoare – ne poate da o foarte slabă și vagă speranță în fața atâtor teritorii exotice extraeuropene: în 2000 a fost premiat Gao Xiangjian, scriitor chinez exilat în Franța; în 2001, V. S. Naipaul, scriitor englez originar din Trinidad-Tobago; în 2003, J. M. Coetzee, din Africa de Sud; în 2006, Orhan Pamuk, din Turcia, încă o revanșă zonală necesară din perspectiva corectitudinii politice. Politica extinderii globale a Premiului Nobel pentru literatură și a distribuirii lui democratice pe națiuni ne poate da o speranță.

De ce însă nu trebuie să fim chiar foarte entuziasmați de această politică? Pentru că nu e, primordial, o politică a valorii! Stângismul (inclusiv corectitudinea politică și democratismul răspândirii globale) îi viciază exigențele. Dacă acest premiu l-a luat în 2004 austriaca Elfriede Jelinek, una dintre cele mai proaste alegeri din toată istoria Premiului Nobel pentru literatură, ar fi fost de așteptat ca premiul din 2005 să-l refuze în semn de protest. Evident, foarte vârstnicul dramaturg britanic Harold Pinter, alesul din 2005, nu a avut tăria unei recuzări semnificative, cum au avut-o, în istoria Premiului Nobel pentru literatură, numai Pasternak și Sartre. ■

În ultimii 60 de ani, aproape orice bărbat de pe Terra a visat la trupul lui Marilyn Monroe. Niciunul însă nu s-a gândit vreo clipă la sufletul Normei Jeane Baker.

comentarii critice

Căutând-o pe Norma Jeane

La 45 de ani de la misterioasa moarte a actriței, mitul Marilyn Monroe fascinează încă. Zâmbetul ei a rămas peste timp etalon al frumuseții feminine, internetul este plin de articole care nu obosec să îi celebreze personalitatea, filmele în care a jucat se vând bine și în format dvd, înregistrările sale muzicale, reimprimate, fac bucuria nostalgicilor și nu numai a lor. Industria publicitară continuă să tragă serioase profituri de pe urma chipului ei, iar vedete ale show-biz-ului de azi se străduiesc să îi imite coafura, zâmbetul și gesturile. Fantasmă a bărbaților de pe tot globul, Marilyn Monroe a fost, cu siguranță, cea mai celebră și cea mai invidiată femeie a secolului XX. A avut tot ce i-ar putea cere o femeie peștigorului fermecat: frumusețe dincolo de timp și de mode, glorie și strălucire, bani, amanți și soți celebri. Cu toate acestea, în dimineața zilei de 5 august, 1962, trupul gol, lipsit de viață, al actriței a fost găsit întins de-a latul patului din casa sa aflată în Brentwood, Fifth Helena Drive, 12305. Sinucidere sau crimă? Nici până astăzi nu se poate răspunde cu precizie la această întrebare, devenită încă una dintre enigmaticele nedezlegate ale secolului abia încheiat.

„New York, aprilie 1955. Scriitorul Truman Capote ia parte, împreună cu Marilyn Monroe, la o înmormântare”. Am citit, nu întâmplător, primele cuvinte ale romanului *Marilyn pe divan* (în original, *Marilyn, dernières scéances*) de Michel Schneider. Dincolo de eventualele similitudini între modurile de viață și destinele celor două vedete ale vieții culturale și mondene americane din anii '50, această aducere în același plan a lui Truman Capote și a Marilyn Monroe mai are o semnificație, deloc de neglijat, în cazul cărții lui Michel Schneider. *Marilyn pe divan* este un roman despre sfârșitul tragic al divei, scris în maniera lui Truman Capote. Modelul de roman non fictiv *Cu sânge rece*, a stat, cu siguranță, la baza acestei cărți fascinante. Chiar în debutul romanului său, Michel Schneider face o precizare esențială: „Contrar avertismentului desuet din filmele de pe vremuri, cartea se inspiră din fapte reale, iar personajele apar cu numele lor adevărate, cu excepția cazurilor în care a fost necesar să fie respectată viața privată a unor persoane care mai trăiesc. Locurile sunt exacte, datele verificate. Citatele – extrase din povești, note, scrisori, articole, dialoguri, cărți, filme etc. – sunt chiar cuvintele persoanelor în cauză”. Atunci, de ce a dorit autorul să precizeze că această carte este un roman? Pentru că, pornind de la aceste personaje și fapte reale, de la replicile strict autentice consemnate într-un fel sau altul (în jurnale, corespondență, înregistrări audio, filme etc), Michel Schneider, își dă frâu liber imaginației, se pune în pielea și, mai ales, în mintea personajelor sale, imaginează psihologii, pune în lumină comportamente, întredeschide uși ce par să ducă spre camerele secrete ale sufletului. Nu în ultimul rând, își ordonează materia din perspectiva propriei sale experiențe de psihanalist.

Din capul locului trebuie spus că cei care, la capătul lecturii acestei cărți, așteaptă un răspuns ferm la întrebarea „Marilyn Monroe s-a sinucis sau a fost ucisă?” vor fi dezamăgiți. Citind cartea se poate spune cu certitudine că actrița a fost ucisă, dar este imposibil de precizat ce anume din viața ei a dus la acest tragic deznodământ: interferența riscantă a existenței sale cu lumea politicului sau a mafiei, rețelele de psihanaliză, propria-i fragilitate sufletească, combinația de alcool și medicamente, devenită caracteristică a modului ei de viață, depresiile cauzate de stres și de absența activității. Marilyn a purtat toată viața traumele micuței Norma Jeane Baker. Lipsită de

prezența protectoare a tatălui, cu o mamă cvasi-nebună, abuzată sexual încă din copilărie, Marilyn a resimțit din plin lipsa încrederii în sine și în cei din jur, de unde marea ei instabilitate emoțională, refugiul în alcool, medicamente și relații sexuale întâmplătoare. În Marilyn au coabitat în permanență strălucirea vedetei și traumele micuței Norma Jeane, starul mondial, amanta președintelui Statelor Unite ale Americii (însuși charismaticul John F. Kennedy) și femeia debarasată, oricând dispusă să se ofere instalatorului sau vreunui șofer de taxi căruia pentru câteva ore i-a pus Dumnezeu mâna în cap. Ca în multe situații de acest gen, Marilyn masca teama de bărbați prin nevoia de seducție. Neîncrederea în sine, frica de ea însăși o aruncau, frecvent, în situații greu de imaginat, spre șocul psihanalistului ei: „În privința atitudinii privitoare la bărbați, Greenson era îngrozit de gustul pronunțat pentru întâlnirile întâmplătoare. Într-o zi, actrița i-a povestit că se culcase cu unul dintre muncitorii care făceau reparații interioare la apartamentul ei. Un inspector de la Parchetul Districtual din Los Angeles i-a raportat că dăduse de Marilyn făcând dragoste cu un bărbat în penumbra culoarului unui cinematograful. Într-o dare de seamă pregătită pentru Anna Freud, psihanalistul releva «teamă de bărbați, mascată de nevoia de seducție care o face să se dăruie literalmente primului sau ultimului venit». Marilyn își trăiește ultimele luni de viață într-o perfectă stare de schizofrenie. Dependenta de alcool și medicamente este complet ruptă de realitate, condiția sa psihică se modifică dintr-o clipă în alta, exuberanța alternează cu disperarea, râsul se transformă în plâns, planurile optimiste îi sunt sabotate de propriile-i depresii. Instabilitatea sa emoțională devine un coșmar pentru cei din jur. Este concediată de pe platoul de filmare pentru exasperanta ei lipsă de punctualitate. Prietenii adevărați sunt tot mai puțini, iar lipsa de afectivitate îi sporește debarasarea. Ceea ce încearcă doctorul Ralph Greenson, psihanalistul ei, este, în ultimă instanță, soluția de bun-simț: terapia prin iubire. Îi oferă lui Marilyn întreaga căldură a propriului său cămin. Împreună cu soția și fiica sa o transformă pe Marilyn într-o membră a familiei sale (o invită la masă și cu ocazia diverselor sărbători, îi oferă mici cadouri, altfel spus, îi oferă un cadru familial și afecțiunea de care aceasta a fost lipsită în copilărie). Până la un punct tratamentul pare să dea rezultate, dar, în mod surprinzător, finalul este cel din noaptea de 4 spre 5 august, 1962.

Pe urmele lui Truman Capote, Michel Schneider scrie un roman non-fictiv alcătuit din flash-back-uri și focalizări care permit revelarea subiectului din diferite unghiuri. Privită din perspectiva acestei tehnici cinematografice, viața lui Marilyn seamănă cu foiele unei cepe care sunt decojite rând pe rând. Fiecare foaie oferă cititorului o mică revelație, un unghi nou menit parcă să dea sens existenței lipsite de orizont a actriței. Cu fiecare episod narat, ai sentimentul că înțelegi mai bine abisurile sufletului lui Marilyn, că ea nu este definitiv pierdută și că salvarea este încă posibilă. Din păcate după ce ultimă foaie este înlăturată ceea ce rămâne este vidul, neputința de a pricepe ceea ce s-a întâmplat cu adevărat.

Căutând, din perspectivă psihanalitică, motivele morții lui Marilyn Monroe, Michel Schneider (și, înaintea lui, Ralph Greenson) a descoperit sufletul tulburat, chirchit de spaimă al unei fetei, Norma Jeane Baker, care s-a trezit singură în jungla vieții. O fetiță care a visat doar la căldura protectoare a unui cămin, dar pentru care viața a însemnat o goană dementă, presărată din belșug cu sex, alcool și blitz-uri ale aparatelor de fotografiat. Dincolo de strălucire, de zâmbetul intrat în istoria secolului XX, de celebritatea sa scană planetară, Marilyn Monroe

MICHEL SCHNEIDER

Marilyn
pe divan

Michel Schneider, *Marilyn pe divan*, traducere din limba franceză de Doru Mareș, Editura Trei, București, 2007, 500 pag.

a purtat toată viața în suflet povara inocenței pierdute, angoasele și nefricirea micuței Norma Jeane Baker. Vulnerabilitatea și frustrările acestui copil lipsit de dragostea și protecția părinților au împins starul hollywoodian la autodistrugere. Revolta și disprețul de sine ale micuței abuzate o determină pe celebra Marilyn Monroe să îi accepte în patul ei pe toți bărbații întâlniți în drum care își exprimau dorința de a o avea. Norma Jeane Baker este, în ultimă instanță, cea care a omorât-o pe Marilyn Monroe în noaptea de 4 spre 5 august, 1962. Din prea multă silă și oboseală.

De multă vreme nu am citit o carte atât de pasionantă precum *Marilyn pe divan* de Michel Schneider. Un roman scris cu sensibilitate și dragoste, o lecție de viață mereu utilă. În ultimii 60 de ani, aproape orice bărbat de pe Terra a visat la trupul lui Marilyn Monroe. Niciunul însă nu s-a gândit vreo clipă la sufletul Normei Jeane Baker. Sau, poate, s-a gândit doar atunci când a fost prea târziu. ■

cărți primite

● Ion Gheorghe, *Eponimatele eternității în Tablițele de plumb*, eseu, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2007, 164 p.

● Cezar Alexandru Genoiu, *George Genoiu, dramaturgul, criticul, editorul*, „carte-document de istorie literară”, Editura Rampa și ecranul, București, 2007.

● Vasilis Vitsaxis, *Mitul*, „punct de referință al căutării existențiale”, traducere din limba neogreacă de Elena Lazăr, Editura Omonia, București, 2007, 232 p.

● Iolanda Malamen, *Scris și de scris* (III și IV), interviuri, vol. III cu un cuvânt de Mihai Șora pe ultima copertă, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2007, 484 p., vol. IV, 400 p.

● *Români despre Rigas*, „reper istoriografice”, ediție, studiu introductiv și note suplimentare Georgeta Filitti, Editura Omonia, București, 2007, 456 p.

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Dialogurile spăgii

Nevoia de regi...

Dacas tot *Ciao* întâi, regele drag al românilor...
Și ce dacă?!... Poporul, cu gura lui slobodă, nu și-o șterge și pe-a lui, gura!, de ce apucă?...
Romănu-i monarhist, domnule!

Deși, cu regii e așa: după ce îi detronează (toți cetățenii lumii, revoluționară) și îi împușcă și îi ghilotinează și îi lichidează, cum pot, poporul i se face milă de ei, și îi regretă.

Transformat în metaforă, substantivul acesta, râvnit acum de toată mitocănimia română înduioșată, este folosit în mod mercantil, la gradul superlativ, deocamdata.

Avem, de exemplu, regele cremei de ghete, care lustruiește cel mai bine; avem regele berei, cea mai spumoasă; avem regele bumbacului; unde crește el; avem... *regele fotbalului!*

Pe *Ghița-n sus și Ghița-n jos!*... O fi el așa și-așa, da' nu contează.

De 'telectual, sintem satui! Și presa, toată ziua: *Regele Ghița!*... *Să vie Ghița*, că altfel nu ne calificăm!...

Nu regula de trei simple ne trebuie nouă, acuș... L-ai văzut pe Ghița ce face el cu mingea aia?...

Chit că trebuie să fii, ca antrenor, deștept foc. Or, marele... Regele Ghița... și împărțirea se zice că o cam incurcă...

Acum, e drept: ce rege ai, aia ești!... Să nu ne mai mirăm. Dacă acest „rege” o dă iar în bară, în final, îl încoronăm pe următorul, că abia așteaptă.

Dar, să dăm mai întâi citire apelului susținătorului viitorului monarh din *Dinastia Războinicilor Eclerați*...

MAJESTATEA MĂRLĂNIEI VOASTRE,... (incepe apelul)...

După ce se scrie numele cu majusculă și cu trei binecuvântări liturgice, una în greacă, alta în slavonă (???) și a treia într-o românească voievodală, greu de priceput, urmează supradenumirile ce i le va da în viitor istoria, deocamdata nescrisă, dar pe cale de a fi, grămăticiei fiind gata angajați, ori tocmiți, cum spune MĂRLĂNIA SA...

...,Cel cucernic,... temător de Dumnezeu,... făcător de pomeni pentru bunăstarea bunilor și drept credincioșilor creștini și membrii ai Partidului Înaltei Sale MĂRLĂNII... (mai urmează alte titluri); apoi, comprehensibil, devine restul, pe care îl redăm...

Și dacă nici anul ce vine nu cucerim cupa mondială de fotbal, care a României trebuie a fi, și nici campionatul Europei, că de aia intraram în dânsa, mă jur, uite-așa (își face o cruce mare peste pieptul său păros, rostind, la microfon, un bubuitor *Tatăl nostru*)... și încruntând din sprâncene, zbiară ca la o turmă de capre nedisciplinate:

Și nu uitați, Români, a noastră va fi gloria și lumea aceasta făcută de Dumnezeu și pe care noi trebuie să o îndreptăm – voi merge mâine și voi repeta ce zic acuș și la *Muntele Athos* (și iar își făcu o cruce sărutând nu se mai văzu ce...) ■

Inregistrările audio și filmate ale conversațiilor care pregăteau și însoțeau un act tipic de mituire (recentul „caz Remes”) au produs multor spectatori emoții puternice legate nu numai de conținutul faptelor, ci și de „stilul” lor: stupefacția de a vedea, în desfășurarea unui act ilegal, foști și actuali demnitari ai statului comportându-se și vorbind într-un mod considerat ca specific mediilor infracționale mărunte. Din păcate, comentariile în jurul acestui caz au deplasat nepermis de mult discuția de la faptul cu adevărat semnificativ (imoralitatea actelor și a comportamentelor celor în cauză) la chestiuni contextuale și la polemici politice. O examinare a limbajului celor implicați în actele de corupție ar putea părea tot o deviere de la subiect; cred însă că o asemenea operație nu e inutilă, atît pentru că limbajul confirmă în mod evident ilegalitatea faptelor, cît și pentru că el lasă să se vadă, destul de clar, tendința societății românești de *normalizare* a ilegalității, de situare firească în afara oricărui constrîngerii etice. Mituirea nu e dramatică, tensionată, riscantă, ci ritualizată, familiară, amicală. De altfel, multe dintre comentariile produse în media și pe internet au intrat într-o paradigmă asemănătoare, a atitudinilor minimalizatoare și indiferente la etic, evocîndu-se *prostia* personajelor, sumele *prea mici* aflate în joc, *obiceiurile* („darurile”) în genere românești și în particular maramureșene - și mai ales anulîndu-se orice judecată prin sloganuri generalizatoare (de tipul: toți fură, nimeni nu e cinstit, așa e pretutindeni în lume etc.).

La un nivel superficial, exterior, atrag desigur atenția trăsăturile regionale ale dialogurilor (*no, merem, o fost, litere „litri”, bugată „multă, destulă”, nu-i bai..., Vaaai, țipe-i Dumnezeu...*): acestea aparțin modului de a vorbi al persoanelor în cauză, dar prezența lor masivă poate indica, sociolingvistic, și un grad mai mare de solidaritate, de familiaritate (interlocutorii nu își mai caută cuvintele, nu se străduiesc să recurgă la limba standard). Un efect comic involuntar e produs de contrastul dintre conotațiile idilic-tradiționale ale limbajului popular și jargonul modernității („După ce *te-aduni* cu el, mă, îmi dai un bip să vedem care-i situația?”; „pe Internet, normal! D-apoi ce, io nu le-am luat *de pe pârte*...”).

Caracteristica principală a dialogurilor în cauză e recursul, mai mare decît în conversațiile obișnuite, la expresii nedefinite, vagi, aluzive: *asta, aia, așa, treabă, chestie, nu știi ce...*; acestea indică intenția de a se evita numirea, identificarea faptelor, a persoanelor și a obiectelor („tot ce lăsăm noi acolo, să le pună *pe undeva pe acolo!* Îi vorba *din astea, de, de... cu niște chestii!*”). Marcele aproximării, ale impreciziei (*pe la..., prin..., pe-aceia..., niște*), ca și cele iterative (*mai*) – reduc din răspunderea aserțiunii și minimalizează faptele descrise („aveam de rezolvat *niște treburi pe-aceia*”; „io mă *mai* duc pe la el, îi *mai* duc o horincă, îi *mai* duc *nu știu ce*”); pînă și frigiderul devine un spațiu al nedeterminării („Am niște chestii care trebuie puse *prin frigider*”). Imprecizia formulărilor e compensată de ceea ce se știe dinainte; interlocutorul nu e surprins, nu simte nevoia să ceară explicații, dovedind o perfectă familiaritate cu situația („Am înțeles!”).

Personajul principal vizat (ministrul) e desemnat cel mai adesea prin termenul generic, specificat în context, *omu'* („Vedem ce zice *omu'*, da?”; „mai acu' am vorbit *cu omu'*”, „o să primesc un telefon *de la omu'* să-mi spună precis pentru *chestia aia mare de tot...*”), uneori prin *șefu* („*șefu* de le poate pe amîndouă, spune-i că-i dăm ceva, o mașină puternică, îi amintești?”). Verbele de bază - specifice aranjamentelor de culise și acțiunilor interlope - sînt *a rezolva* și *a se mișca*.

Sfaturile pentru a convinge un ministru să favorizeze o licitație au un aer profund caragialian, în măsura în care amestecă *prudența, elanul și incoerența*: „Îi spun: «Dom'le... aia, aia și aia și... ai suta și... Rezolvă-le pe astea și gata». Atît am să-i zic, da?”; «Ba, omule!» – zi. «Uita-te, mă, uită-te care-i treaba. Noi nu sîntem nu știu ce, dom'le!» – așa-i spui - «hai, mișcă-te, c-amu-i momentu'!»”. Invitația la ilegalitate nu are nevoie de argumente subtile: relatarea în stil direct a dialogului esențial, punctată de elocvența interjecțiilor de adresare (*mă, măi, bai*), e constituită din enunțuri scurte, din imperative și formule de acord: „eu i-am zis «Uite, am chestia asta...», «Da, bine» zice. «Băi...» zice, «cînd poți, dă-o încoace!» «Păi, zic, «păi bine, na» știi?”; „și-am zis «mă, uită-te, mă! Tu pentru aia ai așa. Înțelegi? Dacă ne faci aia ai așa...» și gata! și-am zis: «Cum să...?» «Păi, zice «cînd poți». No, ș-apăi te-am sunat și-am zis «hai să asta», știi?”.

Tot de Caragiale amintesc, surprinzător, încurcăturile pe care dialogurile le provoacă, ca și faptul că, indiferent de ele, sistemul funcționează. În dialogul mituirii, numerele de înregistrare ale contractelor scoase la licitație se confundă cu sumele puse în joc (viceversa!): 100 și 80 sînt de fapt 146 și 106, lucru pe care interlocutorii nu și-l lămuresc pînă la sfîrșit („Poate că-s atîta cu tot cu TVA!”); oricum, imprecizia logică nu contează, pentru că există întotdeauna un mod mai simplu de identificare („Mă, alea două mai mari din alea cinci!”).

Plasate în afara eticii generale, lumea interlopă și sistemul corupției au totuși regulile și onoarea lor, de pildă în respectarea plăților, enunțată cu justificată mîndrie („Amu știe el, amu'! (...) Că *sîntem oameni!*”) sau în precizia îndeplinirii îndatoririlor asumate („Exact, exact, *să nu ne-ncurcăm cumva, măi!*”); faptele sînt prezentate într-o lumină cu totul pozitivă, în care infractorii de omenie acționează pentru binele și mulțumirea tuturor („Păi, da' cum, mă? Păi, amu' trebe să rezolve, mă! și *pentru binele lui, mă!*”). În euforia aranjamentelor („Nu, omu-i OK, mă, să știi, deci, *e foarte bine, îi foarte bine!*”) nu rămîne loc pentru nici un fel de judecată morală. ■

Altă scrisoare pierdută

Se știa că «scrisorile din Paris» trimise de Eugen Ionescu între anii 1938 și 1940 revistei „Viața Românească” (așa era ortografiat atunci numele revistei, cu «î» din «i») au fost șapte, dar în realitate au fost nouă. Cele șapte au fost editate prima oară după mai bine de 50 de ani de la apariția în revistă în culegerea intitulată *Război cu toată lumea*, scoasă în 1992 la Editura Humanitas, cea dintâi și deocamdată singura ediție a publicisticii românești a lui Eugen Ionescu. Întocmită și îngrijită de Mariana Vartic și Aurel Sasu, această ediție se voia «exhaustivă», cel puțin «în intenție» și se încheia cu o « bibliografie a scrierilor lui Eugen Ionescu publicate în presa românească între 1927 și 1946». Culegerea a fost tipărită în două volume, probabil din rațiuni editorial-comerciale, fiindcă în nota preliminară asupra ediției cei doi autori se referă la unul singur («... bibliografia care încheie volumul...»). În aceeași notă, Mariana Vartic și Aurel Sasu aminteau existența unei alte bibliografii a scrierilor lui Eugen Ionescu în românește, prima de altfel, cea alcătuită de Gelu Ionescu la începutul anilor '70 ai secolului trecut, când acesta cercetase sistematic și pentru înființarea oară în istoriografia literară românească, în vederea unei teze de doctorat, «începuturile marelui scriitor». Gelu Ionescu și-a trecut doctoratul cu această lucrare, dar publicarea ei a fost blocată de cenzură. Predată în 1973 bunei și astăzi dispărutei Edituri «Minerva», cartea lui Gelu Ionescu avea să fie tipărită abia în 1991, după ce regimul comunist se prăbușise. Între timp, în 1982, autorul se exilase, iar volumul fusese publicat, în traducere franceză, la editura Universității din Heidelberg.

În bibliografia lor, Mariana Vartic și Aurel Sasu

înregistrau existența

trimise de Eugen Ione
între 1938 și 1940,
ediția lor «exhaustivă»
La începutul anului
căci eu nu sînt «iones
«scrisoare din Paris», a o
în numărul 12 (dece
nici în ediția și nici în t
Vartic și Aurel Sasu, a
în **România literar**
2005). Era singura, dir
trimise din Paris de Eu
un jurnal ce acoperea a
an 1939, anul în care
Mondial. Îmi permisese
să cred că este un do
înțelegerea întregii li
doar a «începuturilor»
că «intensitatea și
istoria fac din acest
unic în literatura rom
fraze din acea pierdut
«În vasul acesta al l
multiplicată, groaza me
Nu știu dacă să plîng
lume? Se sfîrșește, poat
Tot ceea ce omul își du
peste toate astea. Sunt
E în mine însumi. Nu-

Remarcam, de ase
dezastru presimțit, c

Ascrie, în momentele de față, articole la revistă, este o ocupație ce are tot dreptul să ne pară paradoxală și deșartă. Dar parcă pînă-acum n-a fost același lucru? Cum puteam avea superficialitatea de a crede în permanența, în starea normală a liniștii? S-a vădit, acum, ce era pe dedesupt. Nu trebuie să avem nicio surpriză. Pentru prăvăliri suntem făcuți, pentru catastrofe, și pentru catastrofe încă și mai mari. A dura înseamnă a te transforma, - a sfărîma forme și a trece în altele: lucru ce nu se poate face nici fără durere, nici fără zarvă mare.

Aceste banalități fiind spuse (e bine să ne repetăm banalitățile, ca să nu le uităm; dealtfel, banalitățile devin, - la prima schimbare de mentalitate, - paradoxale, lucruri tăgăduite), - și liniștindu-mă, în chip precar, mă aflu în stare de a-mi face cronică, despre care cine știe însă dacă și cumva mai apare?

Scrisul are, cum bine o știm, sau scopul de a exprima sentimente, - sau pe acela de a lămuri oamenii, lucrurile. A te exprima pe tine însuși, în momentele acestea, este parcă inutil (pentru că nimeni nu se ocupă de tine), parcă deplasat: ceea ce, cum e și firesc, nu mă împiedică deloc a continua „să mă exprim”. Tot nu mă ascultă nimeni.

În al doilea rînd, - scrisul nu poate servi, acum, nici la a lămuri, devreme ce, - lăsînd în afară faptul că discuțiile mai mult încurcă decît lămuresc (fapt îndeobște cunoscut), - toate lucrurile par a începe să se lămurească singure. Nu ne mai rămîne decît să așteptăm și, pe cît putem, să ne păzim: căci dacă nu se mai ciocnesc ideile, din care nu totdeauna iese scînteia adevărului, se ciocnesc lucruri mai grele din care ies, sigur, scînteii mai mari decît le dorim.

Deocamdată, desfid pe orice deștept din lume să dea o explicație logică stărilor de fapt actuale. Lămurirea trebuie să înceapă, desigur. Dar acum, trăim în haosul cel mai perfect. Orice este posibil: chiar și să nu se întîmple nimic.

Ceea ce mi se pare însă, acum, sigur este faptul că toată vechea așezare se prăbușește. A fi nazist sau comunist sau democrat vechiu, este un lucru egal de depășit. Această afirmație care putea să pară absurdă pînă ieri, - capătă astăzi conținut. Nimeni nu știe cu cine este, împotriva cui este: se pare astfel că Germania, imperialistă și cuprinsă de minia anexărilor teritoriale, este pe calea de a realiza idealul democratic și pan-european al societății națiunilor; Rusia sovietică, odinioară, după cîte știm, însuflețită de idealul revoluției mondiale, este, astăzi, de un naționalism de fapt, intransigent; ceea ce însă ne miră este că încă nu se observase identitatea esențială dintre extrema-dreaptă și extrema-stîngă, prin: colectivism, anti-capitalism (teoretic), anti-individualism, anti-creștinism, dictatură. Un alt lucru demn de remarcat este acesta: orice ins, de pe orice poziție, se crede confirmat de evenimente. Un simptom mai sigur al haosului nici nu putea fi. Ai impresia că s-a dărîmat casa și că tavanul zace lîngă pivniță și fereastra lîngă ușe. Orice poate fi alături de orice, devreme ce

construcția nu mai există, și nici logica cea de pînă acum.

Dealtfel, confuzia nu este nouă. De mai de mult, puteau fi urmărite contradicții fundamentale în așezările sociale și în concepțiile lumii moderne. Nu noi semnalăm pentru prima oară că democrația burgheză era fundată pe principii ce se opuneau violent unul altuia: „democrație” și „burghezie”; pe „libertate” și „metafizică deterministă”; pe „egalitate” și „robie capitalistă”; pe un principiu curios „bisericii” devenită - nu în toate țările, - instrument al statului temporal.

Și în ultimul timp, contradicțiile nu au încetat să crească și să atingă un magnific apogeu: „determinism-marxist” și „inițiativă revoluționară”; sau „anti-individualism” și „cult al eroului”; sau „naționalism-particularist” și „imperialism-universalist”.

A depista non-sensurile lumii actuale este un sport ușor și plin de amuzament „creștinism” și „anti-semitism”; democrat franco-englez, însuflețit de respectul libertății naționalităților și al demnității umane și, totdeodată, imperialist dincolo de continent; să fii nazist anti-iudaic, și în același timp rasist, însuflețit de mitul „poporului ales”, de naționalismul-exclusivist al celor mai vechi evrei. A vorbi de contradicțiile atitudinilor, de viragiile de front, - este cu totul inutil. Evenimentele cele mai uluitoare ne stau sub ochi. Nici o explicație nu-mi pare suficientă. Un lucru doar e sigur: că nici o ideologie nu mai are însemnătate decît ca mască, și ca derutar a adversarilor; trăim în lumea cea mai materialistă și cea mai cinică cu putință, - lume a intereselor stricte. Omul nu mai este, cum se spune, un animal gratuit, - robul cel mai teluric, înlănțuitul intereselor, nevoilor. Decadența lui spirituală este marcată de această sub-umană lipsă de libertate. Omul de azi este un sclav umil sau un sclav furios, sau un sclav agitat, sau inconștient sau chiar un sclav euforic. Fie că este „naționalist”, sau „anti-naționalist”, - naționalismul lui este teluric, anti-naționalismul lui este economic. Omul de astăzi stă cu fruntea în pămînt. Nu mai poate vedea cerul. Înșiși așa-zișii spiritualiști, - spunînd tare că omul este un spirit încarnat, uită esența lui spirituală și nu mai teoretizează decît despre: pămînt, rădăcini, biologie, rasă, specific etnic, tradiție (a pămîntului), destin, neputință de comunicare a oamenilor între ei, piețe, economie, etc., etc... Omul se întunecă treptat. Niciodată cred, nu s-a vorbit mai puțin decît în vremea noastră despre Cer. Chiar în hula secol al nouăsprezecelea, Napoleon III făcea războaie împotriva intereselor sale pentru o idee; pentru a apăra libertatea țărilor mici. Cînd Ștefan cel Mare lupta împotriva Turcilor, avea sentimentul că-și apăra țara dar și *toată creștinătatea* împotriva unor păgîni. Cruciadele se făceau poate nu numai pentru a liber Sfîntul Mormînt -, dar se făceau mai ales pentru asta.

Acum vreun an și jumătate, auzeam spunîndu-se, cu seriozitate, de oameni p care mă rușinez să-i mai numesc, că „Germania face un efort imens să salveze și s reechilibreze lumea modernă, prin ofensiva ei împotriva comunismului și a democrațiilor pre-comuniste” (era vizată, în primul rînd, Franța care desființează, în momentel

Eugen Ionescu, regăsită

scrisori din Paris»
„Viața Românească“
ind reproduse și în
coperit, din întâmplare
de fapt mai exista o
t în Viața Românească,
1939. Cum nu figura
ntocmite de Mariana
o și am republicat-o
și 8, februarie-martie
ie a corespondențelor
e, în formă de jurnal,
trei luni din turburele
apă al Doilea Război
nu sînt «ionescolog»,
er ar esențial pentru
Eugen Ionescu, nu
sti. Scrisesem, astfel,
irilor în raport cu
nial un document
mai», citînd cîteva
Scrisoare din Paris:
e scufundă, trăiesc,
ă, și groaza celorlalți.
mai întîi, sau pentru
civilizație, umanism.
n dezastru, un uragan
onia lumii europene.
ăcut».

ristă, « în acest vast
ere și certitudini –

R., femeia iubită; «țara» în care autorul jurnalului se întoarce ca spre un liman și pe care o asociază reînălțării cu ființa dragă (*Mă restrîng, mă ghemuiesc. Merg în țară... Abia aștept s-o revăd pe R.*), dar și unui sentiment al datoriei («omenia» țăranilor (*cred că omenia adevărată e la țară. Există o internațională autentică: a țăranilor*) și clipele de miracol ale întrezării unei lumini de har». Ignor însă dacă și cum va fi fost citită această a opta scrisoare de «ionescologi».

Fapt e însă că există, am găsit-o tot din întâmplare, și o a noua scrisoare față de cele șapte din ediția și bibliografia alcătuite de Mariana Vartic și Aurel Sasu. A apărut, firește, tot în „Viața Românească“, anume în numărul dublu 9-10, septembrie-octombrie 1939. Este un text compus din trei părți. Cea dintîi, cea mai întinsă, constată «haosul» lumii, «trăim în haosul cel mai perfect». Cu o intuiție extraordinară, «tînărul» Eugen Ionescu remarcă, în 1939!, «identitatea esențială» dintre Germania nazistă și Rusia sovietică, uimindu-se că nu fusese observată. Poate pentru a ilustra această viziune a prăbușirii certitudinilor, reprezentărilor și explicațiilor, Eugen Ionescu schițează două «puncte de vedere», două fiziologii, a domnului Henri, cel care preconizează retragerea în sine ca soluție de salvare, și a părintelui B., «călugăr dominican», care întrevide «posibilitatea unei păgînzări a Europei». Temă, azi, tulburător de actuală...

România literară repune, iată, în circulație și această pierdută și regăsită «scrisoare din Paris» de acum aproape 70 de ani.

Mircea IORGULESCU

tea, partidul comunist!). Se credea cu tărie, atunci, că Germania este campionul mari bătlîii ideologice. Cine ar mai putea crede lucrul acesta, astăzi? Cine s-ar încumeta să spună între cine se dă războiul acum? Între extrema-dreapta și extrema-stînga? Iată o dezmințire pe care o poate face orîșicine. Între cea franceză și cea germanică? Ce rost are atunci participarea tuturor. Pentru echilibrul european? Dar atunci de ce diferite țări ajută realizarea supremației unei țări singure? Între ordine și anarhie? Să nu glumim. Între țările bogate și cele sărace? Între o lume nouă, ea însăși principial dezbinată ce urmează a se crea și ea însăși, - după ce va înfrînge vechea lume capitalistă-democrato-burgheză, și cum începe a circula cea mai recentă formulă? Cineva îmi spune că lumea următoare simbolizează pentru el lupta aprigă modernă ce se dă între două clase: se aruncă o bucată de piine la zece cerșetori. O poalălăi ia naștere. Și izbutește vreunul să prindă bucata de piine, - ceilalți se coalizează împotriva celui care i-o smulg. Coalitiile se strică și se refac împotriva aceluia care deține, pentru moment, bucata de piine. Cînd piinea e pe jos, fiecare e împotriva tuturor și lovește pe cel care-i e la îndemînă. Și așa mai departe... pînă nu va mai fi nici bucata de piine. Cînd de plastică îmi pare a fi analogia, cred totuși că nici ea nu exprimă adevărul. Dacă gata a crede că interesele, chiar, nu sunt decît masca unor realități mult mai complexe ce ne scapă. A face, astăzi, orice fel de afirmație; a preciza, clar, opoziții politice sau anumite apropieri politice și ideologice, e un lucru prematur. După cum lesne se constată, - de la o zi la alta, distincțiile sunt depășite. Gîndirea nu se poate mai baza pe fapte, cînd izbutește să le ajungă, faptele fac un nou echilibru formidabil și inteligența nu e inteligentă).
Nu avem nimic altceva de făcut decît să așteptăm. Cum „a gîndi” este un lucru mai ales pentru noi, românii, - obositor, avem, acum, prilejul unic de a aștepta cu răbdare cînd lucrurile se vor așeza; iar pînă atunci, să ne odihnim prețioasele minți. Nu vom mai avea nevoie de ele vreodată.
Decamdată, toate lucrurile și formulele cad unele peste altele. Cu cît prăbușirea este mai mare, - cu atît ceea ce va ieși de aici va fi mai diferit față de ce a fost și față de ce va fi (abia). Din toate astea, o așezare nouă, o sinteză a lumii se va cristaliza. Nu este exclusă posibilitatea, o repetăm, ca nu acum să se petreacă marea schimbare. Nu am pierdut însă nimic, - căci, în orice caz, nu mai avem prea mult de așteptat.

știetenul meu, Monsieur Henri, crede că grija cea mai mare pe care un om trebuie să o aibe astăzi este să nu moară spiritualmente. Mi dai exemplul lui Beethoven care-și făcea simfoniile în pivniță, sub bombe; și Hegel care, zice-se, întrerupt în momentul cînd scria, de zgomotul prea

1939 — ANUL XXXI Nr. 9-10 — SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE

Viața Românească

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ȘTIINȚĂ ȘI IDEOLOGIE
DIRECTORI: M. RALEA ȘI C. VIȘOIANU

SUMARUL:

MIRCEA IORGULESCU	Pres franceza Satun (p. 3)
AL. PHILIPPIDE	Traduceri din Rainer Maria Rilke (p. 13)
D. I. SUCHIANU	Frica de formule (p. 18)
I. D. GHEREA	Scurt tratat de ontologie (p. 20)
D. M. PIPPIDE	Aristotelian critic literar (p. 28)
VIRGIL CARIANOPOL	După moarte (versuri p. 36)
ANDREI OȚETEĂ	Imenismul Italian (p. 40)
EMIL N. CRĂCIUN	Încercare asupra spiritului politicii (p. 67)
PAUL ZOTTA	Tesele principale ale economiei de război (p. 76)
MIRCEA MOGANDREI	Vînătorul (versuri p. 82)
LAURENȚIU I. PREUTESCU	Doctrinile totalitare și drepturile subiective (p. 85)
ION C. ION	Adevărul 1939 (p. 96)
VLADIMIR STREINU	Cronica literară (I. Hellade Rădulescu: Opera. Tomul I. Ediție critică cu introducere, note și variante, de D. Popovici p. 104)
AL. PHILIPPIDE	Literatură străină (Aniversări și câteva sugestii p. 111)
AL. GRAUR	Cronica lingvistică (Școala polonă p. 114)
ION ZAMPINESCU	Cronica învățămîntului (Agregație, în învățămîntul secundar p. 117)
ION SIBERI	Cronica ideilor (Artă și știință p. 123)
ANDREI SERBULESCU	Cronica economică (Început de război mondial p. 130)
V. NICOLAU	Cronica militară (Prima fază strategică a războiului p. 134)
GH. OPESCU	Cronica plastică (Participarea noastră la al XV-lea congres internațional de istoria artei. - Marile expoziții de artă ale sezonului internațional p. 139)
MIRCEA SEBASTIAN	Cronica dramatică (Început de stagionă. - La strîlucirea unei experiențe de „trist” teatral p. 148)
D. N. CIOTORI	Scrieri din Londra (Prizonierii destinului ori ai străbunilor? - Teoriile literare - Oasele umbrărilor p. 148)
EUGEN IONESCU	Scrisoare din Paris (Poesia de vedere p. 150)
I. CONSTANTINESCU	Scrisoare din Paris (Poesia de vedere p. 150)

MISCELLANEA: (p. 166) Cayana. - Prevederi împlinite. - Literatură și realitate. - Olimpiada cinematografică de la Veneția.

RECENZII: (p. 176) Ștefan Popescu: Poeme. Ed. Miron Neagu, Sibiu, 1938. - St. O. Iosif: Poem. Ed. „Fundatia Regale Carol II”, București, 1939. - Ștefan Șelimescu: „Lupta contra comunismului: J. J. Rousseau”. Ed. „Bucovina”, București, 1939. - Otilia Cazimir: Poezii. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regale Carol II”, 1939. - Aurel Chiriac: Fințier. Poeme. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regale Carol II”, 1939. - Pompiliu Constantin: Figuri literare. Ed. „Vremea”. - M. Berza: Amestec producție. (Extras din Ephemeris Dacoromana Annuaria della Scuola romana di Roma, vol. III). Roma. Libreria di Scienza e Lettere, 1938. - Dr. D. C. Georgescu: Mortalitatea prin tumori maligne în România. Ed. Institutul Central de Statistică. - G. I. Brădănuș: Les Vénitien dans la Mer Noire au XIV-é siècle. La politique du Sénat en 1932-33 et le notion de latinité. Bucarest. Académie Roumaine Etudes et Recherches XI, 1935. - Milan Kvaszinski: L'Art Yougoslave des origines à nos jours. - G. Delogu: Michelangelo, Plastik, Gemälde und Handzeichnungen. - George Neuluc: „Interior cosmic”, Chișinău, 1939. - Mircea Florian: „Căsușă și existență”. Ed. Societatea romînă de filosofie.

REVISTA REVISTELOR

REDACȚIA ȘI PUBLICITATEA: STRADA AL. LAHOVARI Nr. 16

mare al bombardamentului și-ar fi amenințat proprietarul că se mută dacă va mai fi așa de gălăgios cartierul. *Si non e vero...*

Orice acțiune spirituală, crede Monsieur Henri, este, în momentele de astăzi, ineficace; orice încercare de a participa la chinul lumii nu constituie decît un imens pericol spiritual și personal, - așa încît, atîta timp cît haosul exterior va fi tot atît de mare, atîta timp cît vor dura convulsiile, un singur lucru trebuie făcut: să te retragi în tine însuși, să realizezi o ordine, un echilibru interior. Nu să te pierzi în calcule, neștiind că se cucerește orașul, cum spune legenda că făcea Arhimede, - dar să te păstrezi, lucid; să nu te lași dominat de haosul lumii. Există anumite preocupări eterne, de știință de pildă, sau de metafizică, - în afară de istorie, - care pot constitui condiții satisfăcătoare de echilibru interior.

Monsieur Henri are, în buzunar, un ordin de concentrare. Va lupta împotriva a două categorii de dușmani: dușmanii fizici ai patriei și dușmani subtili și mai periculoși ai omului spiritual. Monsieur Henri speră că-i va învinge și pe unii și pe alții.

Părintele B. călugăr dominican, vede posibilitatea unei păgînzări a Europei. Lucrul acesta nu însemnează însă sfîrșitul ideii creștine. Creștinismul poate să fie acoperit, să dispară, într-o parte sau în mai multe părți ale lumii, - dar focarele vor reizbucni în alte părți ale lumii. Lumea occidentală e puțin propice unei renașteri spirituale; dar lumea asiatică, de pildă, e capabilă să păstreze un focar spiritual: dacă cumva nu se „europenizează”, și nu se „naționalizează” și ea. Nu însemnează deloc că trebuie să fugim din lume; în orice caz însă, în seria de războaie, erezii, zdruncinări ce vor veni și se vor menține, probabil multă vreme, - ideea creștină nu va mai fi păstrată decît în cercuri de inițiați. Va reaprinde lumea, mai tîrziu. În orice caz, lumea va fi necreștină multă vreme (dar nici nu a fost creștină, cu adevărat, niciodată), - și creștinii vor fi risipiți, fără putere, în lume. Destinul lumii este să fie părăsită și ea însăși. În Evanghelie stă scris clar („en toutes lettres”) că atunci cînd Iisus va veni a doua oară în lume să judece viii și morții, drept-credincioșii vor fi extrem de puțini. Lumea războinică ce se naște e, într-adevăr, o lume telurică, a orgoliului, a eroului (împotriva sfîntului), cu mari satisfacții pămîntești, și chiar spirituale, cu un sistem de valori proprii foarte încheșat, solid întemeiat și, prin urmare, din ce în ce mai puțin propice ocaziunilor spirituale. Ce tînăr din noua lume ar renunța să fie erou, glorios, cuceritor, - pentru a fi caritabil și umil? Cea mai dificilă renunțare este aici.

Crescîndu-se, de mici, copiii în cultul forței, al mării, al jafului, - se va reuși oare să se extirpe mila din sufletul omenesc?

Eugen Ionescu

(Viața românească nr. 9-10, septembrie-octombrie 1939, anul XXXI)

Așa că banditul nici n-a mai revenit în casă pentru a-și recupera puținele lucruri pe care le avea și a fugit prin grădini spre... spre unde? În zare erau munții.

proză

Freeii, se știe, n-au fost printre partizanii care, retrași în munți, s-au opus comuniștilor și îi așteptau pe americani. N-au prea fost, dar Ionel Ștrulovici s-a aflat, totuși, în Munții Făgăraș din 1949 până în 1952. Aproape trei ani. Trei ani lungi, în care doar încăpățânarea l-a ajutat să nu se arunce într-o răpă și să termine cu totul și cu toate.

Pe vremea aceea, lucrurile erau prea noi pentru ca să mai uimească pe cineva și nici „Jurnalul” lui Sebastian nu fusese încă tipărit, ca lumea să apuce să se mire de cele întâmplate sub nasul ei. Erau vremuri grele și oamenii își vedeau de ale lor. Ionel Ștrulovici a ajuns în munți fiindcă, după ce a reușit să recupereze atelierul de împletituri de paie pentru învelit recipiente și l-a diversificat până la mobilier de grădină, lucrând cu cinci oameni, s-a văzut iarăși lipsit de obiectul muncii. Prima oară i s-a luat tatălui său micuța întreprindere prin Oficiul de Românzare. Atunci s-a găsit un subterfugiu, așa cum s-a tot găsit, de mii de ani, câte un subterfugiu: tatăl lui Ionel a semnat o hârtie prin care îi ceda atelierul domnului Costel Costea, prietenul și vecinul său. Deși Costel l-a asigurat că nu se va schimba nimic, tatăl lui Ionel n-a iscalit decât atunci când Pavloviciu, șeful de la „românzare”, a început să se joace tot mai agitat cu revolverul pe care și l-a scos din toc. Pavloviciu ședea de o parte a biroului și Moise Ștrulovici în fața foii aceleia blestemată de hârtie, de cealaltă. Până la urmă, a semnat. Costea s-a ținut de cuvânt și lucrurile nu s-au schimbat în atelierul de împletituri de paie, doar că Ștrulovici n-a putut să uite nici o clipă că, din punct de vedere legal, atelierul nu mai e al său.

Pe urmă, după 23 August, întreprinderea a revenit și cu acte proprietarului ei dintâi. Numai că acesta, Moise Ștrulovici, s-a îmbolnăvit de inimă și a murit – din cauza necazurilor, susținea nevastă-sa, din cauză că a fumat toată viața prea mult, după cum a decretat doctorul Wiess. Dintre cei doi fii ai săi, unul a plecat să învețe dreptul în Italia și nu s-a mai întors niciodată, iar Ionel a preluat atelierul, l-a lărgit, a continuat să lucreze cu Costel Costea și cu Vasi, ca și taică-său, dar a mai angajat încă trei bărbați și a început să producă „cele mai elegante scaune și mese pentru terase, grădini și verande”, pe lângă îmbrăcăminte din paie pentru damigene și sticle, ca „domnișoarele, doamnele și domnii eleganți să nu se bucure de o băutură numai bună, dar și servită elegant”. Așa că, după ce a achiziționat sculele necesare la mână a doua, totuși scule foarte bune, a lucrat cu cinci angajați. (Costea s-a arătat iarăși domn și a refuzat să accepte să fie co-patron.) A lucrat cu cinci angajați, adică a exploatat cinci muncitori, cum i s-a reproșat, așa că atelierul a fost luat din nou. De data asta nu de Pavloviciu, cel cu cămașa verde, cu diagonala și cu pistolul scos din toc, ci de doi bărbați cu șapcă și cu serviete mari din piele de vită. Și tovarășii l-au pus să semneze: de data asta nu că oferă de bună voie bunul său „statului”, ci că „a luat la cunoștință” că „atelierul de industrie mijlocie” nu mai este al său.

Ionel n-a avut ce să spună: Rosenfeld, care întotdeauna s-a crezut mai deștept decât toți ceilalți evrei din cartier și care a ținut în timpul întregii perioade de prigoană „Capitalul” de Marx ascuns în pământul din grădină, tocmai a fost dat afară din Partid și toată lumea aștepta noaptea când o să-l ridice. Ștrulovici fusese și el chemat, încă în octombrie 1944, să activeze în tot felul de „organizații democratice”, „că acum a sosit și vremea lui”. Doar că Ștrulovici s-a ocupat de atelierul său, l-a mărit, a schimbat două ziduri, a introdus căldura și apă caldă de la un cazan propriu, a cumpărat uneltele pentru mobila de exterior. Așa că nu s-a înscris nici în Partid și a urmărit cu un zâmbet strâmb cum, rând pe rând, alții - mai fraieri ca el - nu numai că erau dați afară, dar mai erau și trimiși, mulți dintre ei, la închisoare. Oricum, după ce erai exclus din Partid, aveai dosarul pătat și era mult mai rău decât dacă n-ai fi fost niciodată comunist. (Ionel Ștrulovici

Gheorghe Schwartz

Partizan și trădător

nici nu credea că poți fi un an comunist și pe urmă să nu mai fii. „Ori ești ori nu ești!”) Sigur, erau și unii care au reușit, care au devenit șefi și care au început s-o ducă ceva mai bine decât înainte și, în primul rând, să aibă sentimentul că sunt puternici și importanți. (Toată lumea îi saluta cu un respect născut din teamă.) Ionel nu a ajuns cu „dosarul pătat” printr-o excludere din Partid, ci îl avea stricat prin faptul că a moștenit un mic atelier de împletituri din paie, prin care a exploatat cinci muncitori.

Prin 1949, noua putere a simțit nevoia de a da exemple evidente că exploatatorii nu mai au ce căuta în societatea în curs de construire, și, ca să nu rămână dușmani înrâți ai muncitorilor și țăranilor, trebuiau reeducați ca să ajungă și ei făuritori ai socialismului, antecamera comunismului. Așa că, după adevărații bogătași - care n-au înțeles, n-au vrut sau n-au reușit să fugă la timp -, le-a sosit vremea fruntașilor mai marunți: la sate, după moșieri, chiaburii, la orașe, după proprietarii și intelectualii importanți, plevușca pentru completarea listelor care era necesar să aibă un anumit număr de poziții (atâția intelectuali, atâția liber profesioniști, atâția preoți etc., trebuind luată în considerare și o justă și dreaptă repartizare după naționalitate). Ionel Ștrulovici n-a așteptat să-i vină rândul și, văzând că hotarele s-au închis ermetic, a încercat să se facă nevăzut în provincie. A trăit câteva luni la Vâlcea, apoi s-a angajat la fabrica din Făgăraș. Până ce l-a recunoscut un fost coleg de școală, ajuns și el în acele locuri: „Nu trebuia să fugi de acasă!”, l-a dojenit acela, „Toată strada s-a mirat că ai fugit... N-avea nimeni nimic cu tine, tu le-ai dat ideea...” „Ce idee?” A doua zi, când au venit să-l ridice, Ionel Ștrulovici se afla într-o șură din fundul grădinii, de unde a auzit că unul dintre tovarășii soma gazda să cheme imediat Miliția, când banditul se va întoarce acasă și să nu careva să spună că ei au trecut pe acolo, întrucât și gazda unui bandit este vinovată de tănuire și pasibilă de la trei ani de temniță în sus. Așa că banditul nici n-a mai revenit în casă pentru a-și recupera puținele lucruri pe care le avea și a fugit prin grădini spre... spre unde? În zare erau munții. Banditul a ajuns partizan în Munții Făgăraș.

A fost o adevărată minune că a reușit să nimerească în grupul de bărbați ascunși în codru. N-aveai cum să dai tu de ei decât dacă aceia voiau. Cine știe de ce au acceptat ca Ștrulovici Ionel să-i găsească? Fapt este că l-au lăsat să-i însoțească. Mai târziu, Dinu i-a spus că n-au avut decât două soluții: fie să-l ucidă atunci, la început, pentru că știau prea bine că unul ca el este întotdeauna gata de a trăda, așa cum strămoșii săi l-au vândut pe Isus Cristos – „Pentru câțiva gologani, mă, pentru câțiva gologani!” – fie să-l care cu ei și să vadă mai târziu ce e de făcut cu un astfel de individ. Față de Ionel, Dinu a fost cel mai dispus la vorbe dintre toți partizanii din grup. Ceilalți treceau pe lângă el și, de multe ori, păreau că nici nu-l văd. Altădată era mai rău: îl vedeau.

Tot Dinu i-a mai spus că Pavloviciu, fratele celui care

s-a jucat cu pistolul atunci când tatăl lui Ștrulovici a trebuit să-și cedeze proprietatea, l-a plesnit pentru că era „sigur – cert” că și Ionel a dat declarație împotriva fostului șef de la românzare, motiv suficient ca acela să taie deja de trei ani stuf în Delta. Serile, Dinu îi explica doctrina legionară și îl învăța că jidanii n-au cum să se răscumpere decât prin suferință și moarte.

În grup nu erau numai legionari, ci și țăraniști și liberali. Într-o zi, un liberal s-a certat atât de tare cu fratele lui Pavloviciu, încât s-a ajuns ca acela să-l împuște mortal. „Vezi?” a remarcat seara Dinu, „Tu n-ai avut niciodată curajul să i te opui lui Pavloviciu”.

Partizanul Ionel Ștrulovici a dus-o și mai bine și mai rău în mijlocul camarazilor. Au fost și perioade de care n-a mai vrut să-și aducă niciodată aminte, au fost și perioade când le-a fost greu la toți, au fost și perioade mai liniștite. Trei ani reprezintă o vreme îndelungată, trei ierni cumplite și trei veri în care aerul înșelător de munte te face să iubești viața. Partizanul Ionel Ștrulovici – care n-a primit niciodată o armă pentru că unul ca el „putea oricând s-o întoarce spre cei care i-ar fi dat-o” și care trăia un fel de prizonierat în aer liber – a luat ceva bătaie, dar a și fost doborât atunci când, în prima iarnă, s-a îmbolnăvit grav; a fost și învățat crezul legionar, dar a fost și inițiat în filosofia antică și în patristică de către un camarad fost student la Teologie; a și răbdat foame alături de ceilalți, dar a și mâncat împreună cu ei. Uneori, perioadele grele au fost atât de cumplite, încât regreta că nu s-a predat lucrătorilor Securității Statului. (Dar își spunea că, în fond, în munți respira aer curat, pe când în temniță n-ar fi fost înconjurat decât de alți legionari, liberali și țăraniști, de alți Dinu și de alți Pavloviciu, precum și de câțiva prăpădiți asemenea lui ori asemenea unui băiat oligofren, copil al nimănui, care s-a luat după ei dintr-un sat. Nici soarta acelui tânăr n-a fost mai bună decât a lui Ionel: după ce l-au adoptat, partizanii au intrat la bănuiele că bietul copil ar fi putut să se prefacă și să nu fie decât un trimis al regimului, așa că l-au ținut mai mult legat, după ce nu l-au putut face să-și mărturisească rolul de iscoadă. Pe urmă, după ce au fost prinși, și nenorocitul acela a fost judecat drept partizan și condamnat la moarte. I-au comutat pedeapsa la muncă silnică pe viață, însă băiatul a murit curând, omorât în bătaie, la Periprava.)

Uneori, partizanul Ștrulovici era chiar apreciat: având o îndemănare ieșită din comun, reușea să facă din mai orice câte un lucru util traiului. Și ce nu este util unui grup de oameni ascunzându-se în munți și lipsiți de toate cele? Ionel le-a făcut cuțite, recipiente, chiar și mobila din lemn și nuiele. Cele mai prețuite erau hamacurile în care se puteau odihni pe vreme bună. În disputele dintre camarazi, Ștrulovici nu intervenea, mai ales că știa că votul său n-ar fi fost luat în seamă. Disputele acestea se învârteau, mai ales, în jurul temei dacă e îndeajuns cât fac ei acolo în creierii munților: unii pretindeau că menirea lor istorică este de a provoca o cât mai mare spaimă autorităților bolșevice, lucru ce nu se putea realiza decât prin surprinderea securiștilor

Caracterul de ilegitimitate al promovării unor astfel de informații derivă din absența evidentă a unei ediții critice.

polemici

străbătute în scopul de a ajunge de la Moscova în această împărăție, traversând Siberia și alte regiuni supuse Statului Moscova; între altele, (descrise) întocmai de către curtea țarului; aceasta [ntr. descrierea] fiind dedicată glorioasei memorii țarului Aleksej Michajlovič; **descriere completată de alte cărți istorice grecești și latine**, în afara informațiilor rezultate din călătoria în China prin corespondența (noastră) cu țarul moscovit și comunicate deja marelui și ilustrului nostru suveran. Scris în orașul imperial Moscova, anul binecuvântat 1685 și 7194 de la creerea lumii, conform calculului moscovit“ [„Transcris cu acordul unui prieten, de către Ivan Gavrilovič Sparwenfeld (nominativul rus pentru J. G. S.)... în anul 1685... 7194...; ambasada a cărui atașat a fost Spatharius este din 1675 și lucrarea aceasta, cred inedită, reprezintă fără doar și poate cea mai importantă din toate cele scrise de către același autor. În ce privește descrierea războaielor cu Tartarii, este vorba despre reproducerea unei cărți⁶ scrise de către Martini, referitor la același subiect“].

Cu siguranță, atât ms. 35, cât și *editio princeps* a *Opisanija Kitay/Descrierea Chinei*, Kazan 1910, includeau volumele lui Martino Martini într-o formă de traducere compilativă, iar nu literală, specifică volumelor referitoare la Asia de Nord și la China în secolele XVII-XVIII. Ceea ce puteam spera din prima ediție a acestui text (care include și descrierea fluviului Amur și a altor detalii geografice în mod decisiv atribuibile lui Milescu), anume ediția din Kazan, era un aparat critic un pic mai elaborat, care să includă bunăoară, adnotările din ms. 35.

Din confruntarea *Opisanija Kitay* cu *Atlas Extremæ Asiæ sive Sinarvm Imperii Geographica Descriptio* a lui Martino Martini, recent efectuată într-un capitol care anticipează o primă evaluare științifică a misiunii lui

Nicolae Milescu în Asia nord-orientală, îmi rezultă următoarele: 1) traducerea compilativă a textelor lui Martini de către spătarul Milescu este o traducere cu circulație limitată, sub forma de copie de manuscris, cel puțin până la editarea ei în 1910 sub îngrijirea savantului rus N. O. Katanov; 2) indicarea surselor traducătorului într-o formă explicită, conformă normelor de citare de secol XVII; 3) veridicitatea și originalitatea textelor milesciene dedicate descrierii minuțioasă a spațiului transcontinental, de la Tobol' sk până la Beijing.

Epilog. Nu este vina domnului Alexandru Dobrescu că ne oferă produse culturale cu caracter pseudo-științific. Cel mult, s-ar putea pune la îndoială capacitatea Domniei Sale de a se documenta și de a-și verifica cu acribie sursele pe care pretinde că le controlează, aprecierile mele limitându-se *stricto sensu* la chestiunea „plagiului“

textelor despre Asia de Nord și China ale lui Nicolae Milescu. Caracterul de ilegitimitate al promovării unor astfel de informații derivă din absența evidentă a unei ediții critice a *Jurnalului de călătorie în China* și a studiilor de profil, unicele instrumente cu care opera lui Milescu, primul traducător în limba română a *Istoriilor* lui Herodot (ediție critică de excepție a filologului Liviu Onu) și a *Septuagintei* (traducere matrice pentru Biblia de la 1688 și a actualei *Monumenta Linguae Dacoromanorum*), legitimează nu numai valoarea umanismului sud-est european în secolul al XVII, dar și o parte masivă din cunoașterea istoriei ruse, mongole și manciuriene, într-o cronologie supusă transformărilor majore.

Daniela DUMBRAVĂ
(Instituto Studi Umanistici,
Univ. din Florența)

¹ RGADA, f. SRK, reg. 2 (1674), doc. no. 1, 11.75-134; RKO I, doc. 182, p. 335-349. (RGADA, Rossiiskii Gosudarstvennyi Arkhiv Drevnikh Aktov, fond: Snosenija Rossi s Kitajem, Moscova; Russo-kitaiskie otnoshenija v XVII veke: Materialy i Dokumenty (1609-1601). [„Relațiile sino-ruse în secolul al XVII-lea: Documente și izvoare 1609-1691“], în îngrijirea N. F. DEMIDOVA, P. MIASNIKOV, Nauka, Moscova, 1969/1972, vol. I.

² Eugen CIURTIN, „L'ethnographie sibérienne dans l'œuvre du Roumain Nicolas 'Milescu' le Spathaire (1675-1678)“, „Archævs 4(2000), fasc. 1-2, p. 413-437 (2000a); idem, „L'Asie dans l'œuvre du Roumain Nicolas 'Milescu' le Spathaire (1636-1708) et son contexte européen (IIe partie)“, *Studia Asiatica* I (2000), fasc. 1-2, p. 177-208 (2000b).

³ Reedită și tradusă din limba franceză, cu un studiu introductiv de către Ștefan GOROVEI, „Studiu introductiv. P. P. Panaitescu, Nicolae Milescu Spătaru (1636-1708)“, Junimea, Iași, 1987.

⁴ Constantin C. GIURESCU, „Nicolae Milescu Spătarul. Contribuțiuni la opera sa literară“, *Academia Română. Memoriile Secțiunii istorice*, București, 7 (1927), p. 1-54, anexa III: Nicolae MILESCU, *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru trebi ale credinței noastre tâlmăcită de Nicolae Spat. de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumunească întru trecutul anilor dela Hr. 1661 în luna lui Ghen. 10 dni*, p. 51-53.

⁵ „The story of the *Description of China*, which I now unveil for the first time, is a remarkable one, and deserves to take its place amongst the curiosity literature“. (J. F. BADDELEV 1919, p. 208, vol. II.)

⁶ *De Bello Tartarico Historia* a avut un extraordinar succes; în 1654 existau deja patru ediții în limba latină (două la Antwerp, una la Köln și una la Vienna), fără a mai pune în calcul alte cinci traduceri succesive în germană, italiană, franceză, engleză și olandeză.

Publicitate

Citește în numărul din octombrie:

Dosar

Günter Grass: Un trecut vinovat?

Anchetă

Ce cuvinte (nu) vă plac?

Răspunde!

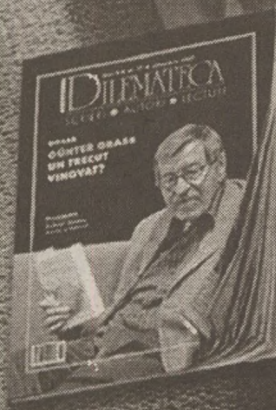
Scritorii și banii

Fragmente

Gabriel Liiceanu: „Martin și Hannah“

DILEMATECA

Îți dă de citit

Mihai Cantuniari se arată sceptic în privința epocii actuale, pe care o traversează cu prețul unor dramatice frământări interioare.

lecturi

Mihai Cantuniari este înzestrat cu sensibilitatea plină de căldură a poetului (care a fost și care rămâne în mod structural) și cu luciditatea rece a unui spirit plin de intransigență (prozatorul stând multă vreme aproape neobservat în umbra poetului și a hispanistului). Parcurgând „Bărbatul cu cele două morți ale sale” (Ed. Humanitas, București, 2007) cititorul are de la bun început percepția unui autor mânuind cu precizie meșteșugul narațiunii - dar și al descrierii, al evocării și al portretului literar -, altfel spus stăpân pe arta, nu la îndemâna oricui, a comunicării cu tâlc, cu miez și cu har, care vine din spațiul eposului popular trecut prin filtrul prozei noastre culte, cu tot rafinamentul de rigoare.

Forma de jurnal a scrierii este suficient de generoasă, pentru a-i permite autorului realizarea unui complex epic remarcabil, înăuntrul căruia descoperim eseuri și medalioane, nuvele concentrate și povestiri în ramă. Planul prezentului se împletește, în mod constant dacă nu programatic, cu planul trecutului, fără ca să li se poată găsi prea multe în comun. Aserțiunea poetică-filosofică eminesciană „Tot ce-a fost ori o să fie în prezent le-avem pe toate”... nu este potrivită în acest caz, așa cum nu funcționează nici în cazul lui Creangă, cel din „Amintiri”. Mihai Cantuniari se arată sceptic în privința epocii actuale, pe care o traversează cu prețul unor dramatice frământări interioare („Trecutul regăsit mă încântă... pe când prezentul doar îl îndur”, p. 96) și își recapătă tonusul vital și privirea senină doar atunci când își evocă anii de copilărie, adolescența și prima tinerețe, cu neuitatele lor trăiri, experiențe, împliniri și deopotrivă cu erorile și neîmplinirile lor: „E minunat să luneci dus-întors prin vremi, înghițind deceniile ca pe stridii” (p. 173).

De ce cartea aceasta ne apare mai originală și mai convingătoare decât multe din scrierile „non fiction”, care circulă astăzi? Pentru că, în mod remarcabil și surprinzător, evocând anii „obsedantului deceniu”, autorul nu înnegrește și nu anatemezază totul fără discernământ, ci face disocierile necesare, sesizând că, în ciuda vicisitudinilor istorice, acelea au fost „ultimele timpuri normale” (p. 90), pe care el, cel născut la începutul epocii postbelice, a avut norocul să le mai „apuce”: cu țărani încă stăpâni pe pământurile lor și necorupți de colectivizare, cu ultimii exponenți ai vechii lumi burgheze - din rândul căreia făceau parte și bunicii săi - trăind încă în casele și, măcar parțial, pe proprietățile lor și continuând să se bucure de respectabilitate în ochii comunității - iar în școli, cu o bună parte din „excelentul corp profesoral interbelic” aflat încă la datorie. Pe atunci, își amintește memorialistul, „sătenii... aveau teama de Dumnezeu, dar și respectul înăscut al adevăraților țărani” (p. 93). Talentul narativ al autorului este cel mai bine pus în evidență când sunt evocate, fără respectarea unei cronologii stricte, după

Portret al artistului în tinerețe și la maturitate

inspirație ori dispoziție, dar întotdeauna cu fler, cu haz și cu nerv, întâmplările, desigur memorabile, ale anilor de copilărie. În acest sens sunt de amintit relatările despre scâldatul la hârdău în ograda bunicilor ori despre năzbâțiile săvârșite cu inocență în timpul vacanțelor la țară, la Vârteșcoiu, în Vrancea, cum este cea cuprinsă în povestirea intitulată solemn „Marea scenă a potcoavei” sau pățania cu pântecarița, „când - mărturisește autorul - am jucat fără voie rolul de sconcs”. Memoriei prodigioasă a naratorului nu îi scapă nici micile întâmplări aparent banale având drept protagoniști ființe necuvântătoare, pe această linie tematică existând o anumită înrădăcitură cu scrierile de gen din literatura interbelică. O atestă, între altele, istorisirea cu puil de vrăbie salvat de la moarte sau cea despre câinele de pripas care așteaptă zile la rând în ger și zăpadă, într-o stație de tramvai, întoarcerea unui locatar din blocul pe lângă care se aciuase. Revenind la prezentul postdecembrist, autorul nu omite să remarce sarcastic: „Acum omului comunitar îi corespunde câinele comunitar” (p. 69). Un avocat iscusit se dovedește, pe de altă parte, autorul, atunci când își construiește pledoaria, plină de probe peremptorii, în favoarea tineretului din generația 60, căreia și el îi aparține. Cine ar crede, astăzi, că în deceniul șapte tinerii nu știau decât să scandeze lozinci și să-i aplaude pe conducători de 1 Mai și 23 August se înșală. În mod aproape patetic, autorul ține să precizeze: „Tinerii de atunci se mulțumeau cu mai nimic și tot plini de entuziasm erau, tot vitali, tot simpatici. Credeți-mă!” (p. 159). Crescut în Bucureștiul acelei epoci, memorialistul a beneficiat din plin de liberalizarea regimului comunist la sfârșitul epocii Dej și din primii ani ai epocii Ceaușescu, care a dat românilor atâtea speranțe, infirmate, din nefericire, în deceniile următoare. El își aduce aminte cu nostalgie de „ceaiurile” dansante ale tinerilor șizeciști, de idilele romanțioase înfiripate precoce, pe băncile școlii sau în vecinătățile locuințelor de la bloc, și cărora nici un politruc și nici vreoa altă opreliște de ordin ideologic nu le putea sta în cale, și nu ezită să treacă în revistă, cu o sinceritate totală și cu un real șarm evocator, propriile peripeții sentimentale, nu puțin la număr, astfel că deliciile lecturii, cel puțin sub acest aspect, este asigurat. Cât despre tinerii intelectuali de atunci, aceștia se resincronizau din mers cu civilizația și cultura Occidentului, generația lor fiind „contaminată de toate curentele epocii, printre care existențialismul” (p. 289). Pledoaria făcută pentru muzica rock (Elvis Presley, Buddy Holly, Chuck Berry, Ray Charles și mulți alții) este legitimă și firească, dar și convingătoare, având în vedere că muzica occidentală a „generației beat” a avut partea ei de contribuție în modelarea sufletească a

tineretului român din acei ani (și de mai târziu) și a condus în felul ei, la destrămarea Cortinei de Fier și la prăbușirea Zidului de la Berlin.

Cartea capătă, în schimb, accente dramatice, atunci când vine vorba de prezent și trebuie să concedem că autorul are toate temeiurile să fie sceptic. Evenimentele din 1989 poartă pecetea unui păcat originar, fiindcă ceea ce s-a petrecut atunci a fost, de fapt, doar „o sângeroasă rotire a cadrelor” (p. 333), după care societatea românească a luat-o razna, producând o clasă politică incompetentă și un soi de capitalism în care „nici o avere... nu s-a clădit prin muncă cinstită” (p. 224), de fapt „o parodie mimând democrația”, căci „nu există democrație în sărăcie”. Rechizitoriul se amplifică, autorul demască pe rând toate ce este reprobabil - impostura, lipsa de cultură și de bun-simț, prostia și mitocănia etc., toate adunate la un loc dând „o lume pe dos, plată și cretină când nu e criminală, dominată fiind doar de forța banului” (p. 304). Dar nu numai societatea, considerată în ansamblu, frizează monstruosul, acest element se regăsește și la nivel individual, la „omul nou”, sintetic și expresiv prezentat drept o entitate cu „sensibilitate de Caliban, estetică de Frankenstein (și) gingășie de Godzilla” (p. 308). Nici Horia-Roman Patapievici nu s-ar fi putut exprima în termeni mai potriviți. Accente dramatice se regăsesc și în paginile referitoare la condiția omului de litere și de cultură în general și la propria condiție în mod particular: „Cu un ochi mă uit la talonul de pensie pe care scrie mare și lăbărțat: 1.520.000 lei, iar cu celălalt la lista abia afișată în bloc, conținând suma de plată pentru întreținerea de luni trecută: 2.240.000 lei! (...) Am scris și am publicat zeci de cărți... și cu ce m-am ales, materializește vorbind?” (p. 223-224). Boala fiului Radu, temă recurentă a jurnalului, și propria sa boală al cărui debut aproape suprarealist este evocat într-o memorabilă narațiune (p. 118-125) se adaugă și ele seriei cauzale care justifică disconfortul existențial pe care îl resimte autorul sortit să-și ducă zilele „îmbătrânind tăcut pe canapele roase” (așa cum suna, plin de înțelesuri, titlul inițial al cărții, menționat și de Alex Ștefănescu în „Istoria” sa, dar modificat de către editură).

Elaborate între anii 2001-2005 („în fața computerului, ca într-un confesional”), consemnările din cartea de față nu cad nici o clipă în monotonie și stereotipie, autorul desfășurând o iscusită strategie a discursului epic-confesiv prin care captează și menține trează atenția cititorului, care pentru el reprezintă cea mai respectabilă (și credibilă) instanță critică.

Daniel DRAGOMIRESCU

Premii literare la Bistrița

În perioada 12-13 octombrie s-a desfășurat la Bistrița cea de-a XXIII-a ediție a Festivalului de poezie „George Coșbuc”. Juriul, alcătuit din Grete Tartler (președinte), Petru Poantă, Ion Mureșan, Olimpiu Nușfelean, Virgil Rațiu, Ioan Pântea și Ioan Moise, a decis acordarea următoarelor premii:

Marele premiu „George Coșbuc” al Uniunii Scriitorilor din România: *Gheorghe Mocuța*, „Calatorie. Exil”, Editura Brumar, Timișoara 2007.

Premiul I: *Nicolae Băciut*, „Anotimpuri din colivie”(antologie de autor), Editura Tipomur, Tîrgu-Mureș, 2006

Premiul II: *Milan Nenadic*, „Magie nocturnă”, Editura Lumina, Panciova 2007

Premiul III: *Ofelia Prodan*, „Elefantul din patul meu”, Editura Vinea, București 2007 și *Nicolae Avram*, „Litania pentru diavol”, Editura Ideea Europeană, București 2006.

Premiul special al juriului: *Octavian Doclin*, „Locomotiva

și vrăbia”, Editura Palimpsest, București 2006.

Premiul pentru debut: *Ioan Șimon*, „Descântece de dogmă”, Editura Aletheia 2007 și *Veronica Ganea*, „Panica și contopire”, Editura Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006.

La secțiunea „Volum în manuscris” au fost premiați *Costel Cioancă*, Dolj (premiul revistei „Convorbiri Literare”), *Gabriela Ivașcu* din Ștefănești, Argeș (premiul revistelor „Verso” și „Mișcarea Literară”), *Adrian Diniș*, suceava (premiul revistei „Bucovina Literară”).

La secțiunea „Manuscrise elevi” au fost premiați *Miruna Voican*, Colegiul Național „Ienăchiță Văcărescu”, Târgoviște (premiul I), *Aida Hancer*, Colegiul Național „Petru Rareș”, din Suceava (premiul II), *Miruna Curtean* de la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița și *Denisa Ancuța Stancu* de la Palatul Copiilor din Târgoviște (premiul III).

Totodată, la Bistrița s-a desfășurat Colocviul „Poezia religioasă a lui George Coșbuc”, în cadrul căruia au prezentat comunicări Mircea Popa, Ion Buzași și Petru Poantă, moderatorii fiind Petru Poantă și Olimpiu Nușfelean.

F există o magie aparte a acestor scene, pe care mi-e greu s-o definesc, neverosimilul lor, ca această plimbare prin spital cu patul cu roțile; ține de felul în care miracolul vieții se strecoară în viețile personajelor pentru a dilata enorm și sensibil clipa.

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Viața ca un miracol

Un foarte bun prieten portughez cu care m-am plimbat prin satele dobrogene, Carvân Cuiğiuk spre Canaraua Fetei, văzînd cum copii de 6 ani călăresc caii fără frîu și cum poți manevra Dacia să cobori o rîpă, dacă ești localnic, și cum trec gîștele voioase, sîșîind pe mijlocul uliței, exclama de fiecare dată: „Kusturica!” Primul lucru pe care l-a făcut cînd a ajuns la Lisabona a fost să-mi trimită acest film, o poveste miraculoasă despre oameni și locuri care rezonază destul de bine, se pare, cu vechea Portugalia. Mica familie compusă din Luka (Slavko Stimac), inginer de căi ferate, Jadranka (Vesna Trivalic), bovarica sa soție cu veleități de cîntăreață de operă, Milos (Vuk Kostic), fiul lor, adolescent care vrea să se facă fotbalist se află undeva în apropierea nou apărutei frontiere dintre Serbia și Bosnia, într-un spațiu muntos, într-o gară uitată, într-un peisaj de o mare frumusețe. Luka proiectează o stațiune turistică, cabane, un teleferic, Jadranka o carieră fabuloasă oriunde altundeva decît în pustietatea munților, iar Milos vrea să ajungă fotbalist la Partizan Belgrad, fapt pentru care mamam depune un efort artistic pe lîngă selecționerul care asistă la meciul în care joacă și fiul său și care se lasă cu o încaierare zdravănă unde participă cu mic cu mare, suporteri, primarul, Luka și soția isterică. Tînărul Milos este selecționat, dar nu pentru fotbal, ci pentru satisfacerea stagiului militar exact în momentul în care se declanșează războiul și gara devine un întreg teatru de operațiuni condus de căpitanul Aleksic (Stribor Kusturica). Fiul cade prizonier în mîna sîrbilor și unul dintre subordonații căpitanului îi aduc lui Luka o ostatică, Sabaha (Natasa Solak), dintr-o familie înstărită, cu care urmează să se faca un schimb de prizonieri. Iar povestea începe abia cînd Luka se îndrăgostește de această fată, între timp soția își luase cîmpii în urmărirea unei cariere prodigioase alături de un pasional muzician ungur.

În jurul acestor Romeo și Julieta balcanici evoluează întreaga poveste, al cărei *glamour* idilic este întregit de pastorala locală cu pisica, un motan mare și obraznic, cățel, care fugărește găinile, găini, rațe și porumbei, din care mai ciugulește și pisica, un măgar bolnav de *chagrin d'amour*, care plînge și se așează suicidar pe linia ferată și un păstor bătrîn. Cu acești protagoniști nevorbitori la care se adaugă poștașul hîtru, Kusturica face un film de o mare sensibilitate, cu o ironie tandră, cu un sentimentalism la vedere, cu cunoscutele efuziuni și zburdalnicii pe care le-am văzut și în *Underground* (1995) sau în *Vremea țiganilor* (1988) și mai ales în *Pisica albă, pisica neagră* (1998). Nu lipsește nici muzica de taraf, nici fanfara și fanfaronadele, nici scenele rabelaisiene, opulente, nici chiolhanurile vijelioase cu focuri de armă și spart de sticle, nici muzica zisă din adîncul sufletului, nici gagurile burlești și nici bestiariul autohton, nici exorcizii marunți, nici fufa cu coapsele pline întinse rubensian spre admirația prostimii, nici extravagantele și nebunia petrecăreață, nici curvele, nici deșteptii, nici rîsul, nici plînsul, un talmeș-balmeș din care se desprinde acea tandrețe stranie, armonioasă, a celui care se reîntoarce după mult timp acasă și descoperă că toate sunt bune, inclusiv cele rele. Cu o lipsă de pudoare medievală, animalele se instalează comod în mijlocul oamenilor, într-un pașnic tablou patriarhal pe care nu-l

scutura decît bubuiturile de tun, fără ca vreodată oroarea războiului să se instaleze pe deplin în micul sat bosniac. Regizorul reușește un fapt remarcabil, să evite tragicul printr-o permanență plonjare în miracol, în izvorul de bucurie și tristețe al vieții, să restaureze sentimentul vieții acolo unde pîndește moartea. Nu este vorba cîtuși de puțin de naivitate, ci de dorința expresă a lui Kusturica de a ieși din marasm prin povestea de dragoste. Războiul apare ca un fapt neserios, neverosimil, ca o glumă proastă, în timp ce fiecare lucru, fiecare animal de la puiul care iese din găoace la pisica care vinează porumbei, răspîndește acea aură luminosă, acea energie și bucurie de a trăi, plener, fără opreliști. În filmul lui Kusturica, avem un preaplin care se revărsa, un tablou flamand al abundenței, precum tabloul *Luilekkerland (le pays de Cocagne)* al lui Peter Brughel și delectării simțurilor. Primarul înfulecă sîrguincios, sugă mîduva unui os de porc, iar un ciine ațîțat sare pe fereastra automobilului instalat pe drezină ca să-i smulgă o bucățică. Regizorul ironizează falsa elevație, exaltă bucuriile simple, nu din grobianism, ci pentru că ele constituie un răspuns direct, nefățarnic dat hecatombeii care a avut loc în fosta Yugoslavie. Simultan, există o spiritualitate care vine pe această linie a bucoliceii, pastorală a sensului adînc al vieții, al fericirii afit de dificil de prins. Pe nesimțite, Kusturica ne instalează în povestea de dragoste între Luka și Sabaha, cei doi se ciocnesc providențial la spitalul unde Sabaha lucrează ca asistentă și Luka își duce soția isterizată la tratament. Ei alunecă pe același pat pe roțile, iar acesta îi plimbă pe culoarele spitalului, precum covorul fermecat din *O mie și una de nopți*, așa cum mai tîrziu scena se reia, cînd îndrăgostiții plutesc cu pat cu tot deasupra pădurilor tomnatice cu frunze ruginii. Există o magie aparte a acestor scene, pe care mi-e greu s-o definesc, neverosimilul lor, ca această plimbare prin spital cu patul cu roțile, ține de felul în care miracolul vieții se strecoară în viețile personajelor pentru a dilata enorm și sensibil clipa. Am mai întîlnit acest procedeu al momentului magic trăit ca bucurie spontană care suspendă totul în jur în *Amelie* (1991) al lui Jean-Pierre Jeunet. De asemenea, exagerările și un anumit burlesc fac parte din strategia lui Kusturica de a reda bucuria în forme simple, stenice, directe, ca în pictura naivă, însă acest fapt este dublat în film de o artă deosebită a peisajului. Există o frumusețe extraordinară a locurilor pe care regizorul o captează și o lasă să vorbească de la sine, așa cum o face și bătrînul păstor, într-o bucolică de un mare rafinament. Aceasta

mi se pare, de altfel, una dintre cele mai subtile mișcări ale regizorului, îmbinarea dintre aceste decupaje lucrate cu un rafinament de est, cu minuțiozitatea pictorilor flamanzi pentru detalii și simplitatea rusticizantă a vieții domestice cu cîini și pisici, cu o drezină asemeni unei jucării pe care o manevrează cînd unul, cînd altul. Povestea de dragoste rămîne la marginea războiului, îl suspendă pentru o clipă, așa cum patul cu îndrăgostiții se găsește suspendat deasupra pădurii, iar regizorul apelează la un colaj cinematografic naiv, ca în jocurile copiilor, așa cum primarul și poștașul, plecați la vînătoare cu fanfara după ei, fac tumbe pe zăpadă. Lichidat de concurență, primarul suflă în goarna în timp ce sîngele îi năvălește pe gură, iar trupul său se rostogolește neverosimil de mult pe zăpadă, mișcare căruia îi răspunde în eco rostogolirea îndrăgostiților pe zăpadă care se oprește numai cînd dărimă un stog de fîn. Căpitanul Aleksic calmează pomirile belicoase ale lui Luka, atenționîndu-l că moartea nu face rău, doar cei rămași în viață suferă. Regizorul deturneză orice posibil scenariu resentimentar, orice încercare de politizare a conflictului, care, de altfel, apare deformat în spațiul mediatic. Căpitanul Aleksici nu este clasicul mercenar odios din filmele americane, deși statura îl recomandă pentru un rol fioros, așa cum tînărul luat prizonier nu este un brav erou, iar Luka nu este un patriot sau un trădător. În fața camerelor se aude mereu discursul stas, împărțirea pe categorii, în buni și răi, roluri derizorii pentru scenariile dramatice clasice, obținute *on the spot*, ori, cred eu, tocmai acest lucru este ceea ce regizorul detestă cel mai mult.

Rănită în picior de un sniper sîrb, Sabaha trebuie ținută trează în timp ce i se face o transfuzie de la Luka, — acesta îi promisese o excursie în Australia —, iar căpitanul Aleksici, împreună cu ordonanța sa care îi ajunge pînă la brîu, țin împreună o hartă a lumii, respectiv un glob pămîntesc, așa cum foloseam și eu pe vremea cînd eram școlar, arătîndu-i unde este Australia și unde este Serbia, deși este evident că fata nu mai poate vedea pînă acolo. Și nici spectatorul nu poate vedea în film unde este Serbia pe care soldatul o arată cu degetul, dar noi știm că ea se află undeva în Balcani, lîngă Bosnia-Herțegovina, care se află lîngă Muntenegru, care se află lîngă Albania și Bulgaria, care se află lîngă România. Insist să văd în filmul lui Kusturica nu o banală retorică pacifistă, ci un film sensibil, aproape tandru, despre lucrurile cu adevărat importante, despre bucuria vieții. Și da, viața este un miracol. ■

Viața e un miracol (La vie est un miracle, 2004); Regizor: Emir Kusturica; În rolurile principale: Natasa Solak, Slavko Stimac; Gen: Comedie, Dramă; Durată: 155 minute; Premiera în România: 17.12.2004; Produs de: Les Films Alain Sardre; Distribuitor în România de: Independența Film.

actualitatea

Carnet

Meditație pe covor

De revenit – doar ca digresiune ludică – la spațiul chinez, pentru a extrage, de data asta, o sămînță de scandal. Unul internațional, pe dimensiunea continentului galben ce l-a provocat.

E vorba de alerta Occidentului privind... jucăriile chinezești ce invadează, cu ordinul multor zerouri, piețele acestuia, producînd panică sanitară. Jucării care – spun laboratoarele de profil – atentează la sănătatea celor mici (și nu numai a lor, dacă avem în vedere că și adulții se mai joacă pe covor), pun în pericol funcții vitale, prin... Prin ce?

Industria jucăriilor asiatice apelează la coloranți ce conțin sinteze de plumb, extrem de nocive mai cu seamă rasei cu sînge albastru. Atît de implicată – tocmai prin subțirimea sîngelui – în civilizarea părților de continent care trăiesc încă în preistorie.

Iată cum niște, colo, chinezării – în, totuși, milioane de exemplare! – alertează în așa măsură grandiosul proiect civilizator, încît produce brusc o defecțiune – a căta! – în relația cu bizarul surogat comunist-capitalist de la soare-răsare. Un întreg aparat diplomatic intră în priză, fără cel mai precaut – procent de umor, dînd impresia că, imediat după alarmanta încălzire globală (de la noxe, fie ele și de plumb), pe locul doi vin... jucăriile cu ochi oblici. Liniștitor e că, pînă la urmă, simțul măsurii și umorului cîstigă, determinîndu-i pe albaștrii occidentali să ceară scuze galbenilor pentru nedreapta învinuire, descoperindu-se că, de fapt, plumbul nociv ar fi intrat într-un proces tehnologic intermediar, de care candidzii chinezi nu pot fi învinuiți.

Perfect.

Tot ca diversiune ludică, să ne îndreptăm privirea spre alte jucării. Mai vechi, mult mai vechi chiar decît celelalte. Cu care însă nu te poți juca.

Oare...

E vorba de tablouri.

Dacă te întrupezi într-un duh al curiozității și te strecuri în atelierul pictorului, vei constata – cu amuzată uimire – că personajul ce se tot învîrte, posedat, în jurul șevaletului e, și el, un fel de producător de jucării, nu? E un întreg arsenal de gesturi și de manualități tehnice e pus în mișcare pentru a produce... a produce... ce?

Un tablou.

O jucărie.

Dacă excludem din ecuație tablourile Cîntării României – în care numai de joacă nu era vorba – atunci pictura, cît se mai practică, este similară jucăriilor, avînd finalmente darul de a produce plăcere, cum o fac jucăriile pe care, întins pe covor, le manevrezi cu mintea copiilor.

Să nu ne încurce intimidantele tablouri ale geniilor Renașterii. Tot jucării sînt.

Dar cine mai pictează azi?

De altfel, nu știi cui să-i acorzi acum statut de sublimă gratuitate: întîrziatilor pictori din întîrziatele ateliere sau globetrotterilor soluțiilor alternative?

Pentru că – să fim serioși – nu te poți întinde pe covor, începînd să te joci (de să leșini de plăcere) cu tablourile luate de pe perete.

În schimb, plecînd de la *mobilitățile* lui Calder și trecînd la înmărmuritoarele *instalații* de ultimă oră, da, de-abia astea se pretează perfect scenei covorului.

Unde mai pui că vetustele tuburi de culoare – niște jucării, în fond – conțin, vai, și ele, plumb.

Pe unul din tuburi – diafanul orange – scriind chiar *cromat de plumb*.

Poftim.

Val GHEORGHIU

Calendar

13.09.1874 - s-a născut Eugen Herovanu (m. 1956)
13.09.1904 - s-a născut Elvira Bogdan (m. 1987)
13.09.1908 - s-a născut Edgar Papu (m. 1993)
13.09.1911 - s-a născut Aurel Leon (m. 1996)
13.09.1912 - s-a născut Kiss Jenő (m. 1995)
13.09.1916 - s-a născut Eugen Schileru (m. 1968)
13.09.1922 - s-a născut Sergiu Al.-George (m. 1981)
13.09.1923 - s-a născut Ioanichie Olteanu (m. 1997)
13.09.1923 - s-a născut Marcel Halperin Philippescu (m.2002)
13.09.1970 - a murit Sanda Movilă (n. 1900)
13.09.1973 - a murit Vasile Văduva (n. 1940)
13.09.1976 - a murit George Buznea (n. 1903)
13.09.1986 - a murit Vladimir Ciocov (n. 1920)
13.09.2005 - a murit Mihai Stoian (n. 1927)

14.09.1778 - s-a născut Costache Conachi (m. 1849)
14.09.1816 - s-a născut Grigore Grădișteanu (m. 1893)
14.09.1856 - s-a născut Sofia Nădejde (m. 1946)
14.09.1906 - s-a născut Emil Vora (m. 1979)
14.09.1923 - s-a născut Igor Grinevici (m. 1993)
14.09.1931 - s-a născut Mihai Tunaru (m. 1989)
14.09.1941 - s-a născut Aurel Podaru
14.09.1942 - s-a născut Gabriela Gențiana Groza
14.09.1945 - s-a născut Gheorghe Schwartz
14.09.1993 - a murit Geo Bogza (n. 1908)

15.09.1875 - s-a născut H. Sanielevici (m. 1951)
15.09.1935 - s-a născut Vistian Goia
15.09.1938 - s-a născut Marian Popa
15.09.1943 - s-a născut Ilse Hehn-Guzun
15.09.1947 - s-a născut Traian Verdinăș
15.09.1948 - s-a născut Ioan Lăcustă
15.09.1984 - a murit Paul Sterian (n. 1904)
15.09.2002 - a murit Mircea Ștefan Belu (n. 1941)

16.09.1903 - s-a născut Nicolae Deleanu (m. 1970)
16.09.1910 - s-a născut Lucia Demetrius (m. 1992)
16.09.1910 - s-a născut Victor V. Martinescu (m. 1994)
16.09.1927 - s-a născut Nicolae Dumbravă (m.1992)
16.09.1937 - s-a născut Marin Codreanu
16.09.1937 - s-a născut Victoria-Ana Tăușan
16.09.1990 - a murit Aurel Dumitrașcu (n. 1955)
16.09.1994 - a murit Nicolae Mărgeanu (n. 1928)

17.09.1823 - a murit Gheorghe Lazăr (n. 1779)
17.09.1856 - s-a născut Moses Gaster (m. 1939)
17.09.1875 - s-a născut Victor Anestin (m. 1918)
17.09.1888 - a murit Iulia Hasdeu (n. 1869)
17.09.1892 - s-a născut Constantin Argeșanu (m. 1964)
17.09.1918 - s-a născut Veronica Russo (m. 2001)
17.09.1921 - s-a născut Gica Iuteș
17.09.1921 - s-a născut Tiberiu Tretinescu (m. 1977)
17.09.1932 - s-a născut Aurica Aranyi Horvath
17.09.1939 - s-a născut Nicolae Ioana (m. 2000)
17.09.1941 - s-a născut Aurel Scrobioală
17.09.1948 - s-a născut Maria Urbanovici
17.09.1951 - s-a născut Dan Ciachir
17.09.1983 - a murit Horia Lovinescu (n. 1917)
17.09.1989 - a murit Ion D.Șirbu (n. 1919)
17.09.1997 - a murit Arșavir Acterian (n. 1907)
17.09.2000 - a murit Ioan Alexandru (n. 1941)

18.09.1831 - a murit Vasile Cârlova (n. 1809)
18.09.1905 - s-a născut Igor Block (m. 1988)
18.09.1924 - s-a născut Ștefan Filip
18.09.1931 - s-a născut Valeriu Șârbu
18.09.1948 - s-a născut Andrei Oișteanu
18.09.1967 - a murit Tudor Șoimaru (n. 1898)

19.09.1873 - s-a născut Ludovic Dauș (m. 1953)
19.09.1893 - s-a născut Ion Agărbeanu (m. 1963)
19.09.1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
19.09.1915 - s-a născut Ion Sassu-Ducșoara
19.09.1921 - s-a născut Heinz Stănescu
19.09.1922 - s-a născut Majtenyi Erik (m. 1982)
19.09.1929 - s-a născut Grațian Jucan
19.09.1941 - s-a născut Liana Corciu
19.09.1951 - s-a născut Corneliu Ostahie Cosmin
19.09.1973 - a murit George Popa (n. 1912)
19.09.1992 - a murit Cella Serghi (n. 1907)
19.09.1994 - a murit Nicolae Mărgeanu (n.1928)
19.09.2002 - a murit Victor Ernest Masek (n. 1937)
19.09.2005 - a murit Emil Manu (n. 1922)

20.09.1859 - s-a născut D.Th. Neculuță (m. 1904)
20.09.1865 - s-a născut Gheorghe Catană (m. 1944)
20.09.1866 - s-a născut George Coșbuc (m. 1918)
20.09.1896 - s-a născut Scarlat Callimachi (m. 1975)
20.09.1910 - s-a născut Tașcu Gheorghiu (m. 1981)
20.09.1912 - a murit N. Buriănescu-Alin (n. 1869)
20.09.1918 - s-a născut Adina Arsenescu
20.09.1923 - s-a născut Valeriu Dudu Cecilia (m. 2003)
20.09.1928 - s-a născut Nicolae Mărgeanu (m. 1994)
20.09.1934 - a murit G.Bogdan Duică (n. 1865)
20.09.1937 - s-a născut Petre Got
20.09.1940 - s-a născut Ion Iancu Lefter (m. 1991)
20.09.1940 - a murit Constanța Marino-Moscu (n. 1875)
20.09.1942 - s-a născut Ștefan Pârva
20.09.1945 - s-a născut Mircea Săndulescu
20.09.1986 - a murit Iorgu Iordan (n. 1888)

21.09.1864 - s-a născut Elena Văcărescu (m. 1947)
21.09.1933 - a murit Nicolae Milcu (n. 1903)
21.09.1938 - s-a născut I. Constantinescu (m. 2002)
21.09.1945 - s-a născut Nicolae Șârbu
21.09.1961 - a murit Claudia Millian (n. 1887)
21.09.1987 - a murit Aurel Gurghianu (n. 1924)
21.09.1992 - a murit Ion Băieșu (n. 1933)

22.09.1904 - s-a născut N. Argintescu-Amza (m. 1973)
22.09.1907 - s-a născut Orosz Iren
22.09.1914 - s-a născut Alice Botez (m. 1985)
22.09.1922 - s-a născut Virgil Nistor
22.09.1930 - s-a născut Eugenia Tudor-Anton
22.09.1938 - s-a născut Augustin Buzura
22.09.1947 - s-a născut Dinu Pătrulea

23.09.1891 - s-a născut V.G. Paleolog (m. 1979)
23.09.1898 - s-a născut Alfred Margul Sperber (m. 1967)
23.09.1927 - s-a născut George Sorescu
23.09.1942 - s-a născut Nicolae Breb Popescu
23.09.1952 - s-a născut Cristian Alexandru Miloș
23.09.2000 - a murit Costache Olăreanu (n. 1929)
23.09.2005 - a murit Victor Nistor (n. 1930)

24.09.1900 - s-a născut Dem. Bassarabeanu (m. 1968)
24.09.1910 - s-a născut Victor Zarchievici
24.09.1927 - s-a născut Nicu Dascălu
24.09.1930 - s-a născut Victor Nistea (m. 2005)
24.09.1936 - s-a născut Corneliu Omescu (m. 2001)
24.09.1944 - a murit Paul Mihu Sadoveanu (n. 1920)
24.09.1967 - a murit Mihail Sevastos (n. 1892)
24.09.1983 - a murit Cătălin Băjenaru (n. 1967)
24.09.1989 - a murit Sergiu Filerot (n. 1921)
24.09.1989 - a murit Paul Georgescu (n. 1923)
24.09.1994 - a murit Grigore Popa (n. 1910)
24.09.1998 - a murit Irina Eliade (n. 1916)

25.09.1900 - s-a născut Henri Jacquier (m. 1980)
25.09.1914 - s-a născut Marcel Marcian (m. 2000)
25.09.1920 - s-a născut D. Vatamaniuc
25.09.1927 - s-a născut Mihai Stoian (m.2005)
25.09.1929 - s-a născut Mihai Giugariu
25.09.1930 - s-a născut Pop Simion
25.09.1943 - a murit Octav Botez (n. 1884)
25.09.1959 - a murit Constantin Ghiban (n. 1919)
25.09.1983 - a murit Ion Th.Iliea (n. 1908)

26.09.1907 - s-a născut Dan Botta (m. 1958)
26.09.1916 - s-a născut Xenia Stroe-Weissman (m. 1991)
26.09.1939 - s-a născut Iustin Ceuca
26.09.1947 - s-a născut Dumitru M. Ion
26.09.1951 - s-a născut Florica Madritsch-Marin
26.09.1957 - s-a născut Cleopatra Lorințiu
26.09.1992 - a murit Dan Dușescu (n. 1918)
26.09.2004 - a murit Ion Arama (n.1936)

27.09.1933 - s-a născut Grigore Hagiu (m. 1985)
27.09.1934 - s-a născut Ilarie Hinoveanu
27.09.1941 - s-a născut Crina Boșcan Decusară
27.09.1990 - a murit Ion Biberi (n. 1904)
27.09.2001 - a murit Gellu Naum (n. 1915)
27.09.2001 - a murit Iustin Panța (n. 1964)
27.09.2001 - a murit Traian Olteanu (n.1941)
27.09.2001 - a murit Florin Muscalu (n.1943)

28.09.1882 - s-a născut Vasile Pârvan (m. 1927)
28.09.1924 - s-a născut Chiril Tricolici
28.09.1931 - s-a născut Valeriu Răpeanu
28.09.1931 - a murit Ion Teodorescu (n. 1867)
28.09.1932 - s-a născut Leonida Teodorescu (m. 1994)
28.09.1934 - s-a născut Sina Dânculescu
28.09.2004 - a murit Geo Dumitrescu (n. 1920)
28.09.2005 - a murit Bianca Balotă (n. 1936)

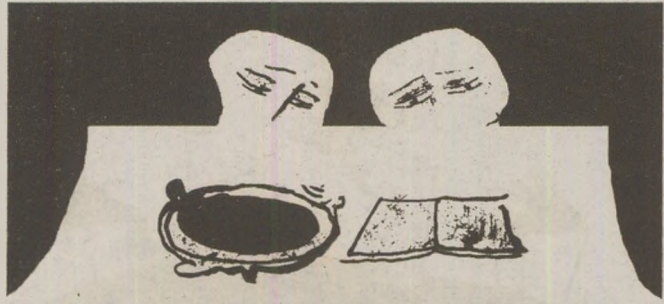
29.09.1812 - s-a născut Eudoxiu Hurmuzachi (m. 1874)
29.09.1888 - s-a născut Iorgu Iordan (m. 1986)
29.09.1899 - s-a născut Ion Mușlea (m. 1966)
29.09.1931 - s-a născut Marosi Barna
29.09.1966 - a murit Marcel Breslașu (n. 1903)
29.09.2003 - a murit Ernest Verzea (n. 1917)
29.09.2006 - a murit Virgil Ierunca (n. 1920)

30.09.1916 - a murit Mihail Săulescu (n. 1888)
30.09.1932 - s-a născut Ovidia Babu Buznea
30.09.1933 - s-a născut Gheorghe Tiplea
30.09.1933 - s-a născut Negoiță Irimie (m. 2000)
30.09.2006 - a murit Sütő András (n. 1927)

1.10.1878 - s-a născut Vasile Demetrius (m. 1942)
1.10.1892 - a murit G. Sion (n. 1822)
1.10.1899 - a murit Anton Bacalbașa (n. 1865)
1.10.1915 - s-a născut Nicolae Coban
1.10.1915 - s-a născut Virgil Stoianescu (m. 1997)
1.10.1926 - s-a născut Alexandru Miran
1.10.1927 - s-a născut Nestor Vornicescu (m. 2000)
1.10.1937 - s-a născut Ion Nistor
1.10.1940 - s-a născut Mihailo Mihailiuc
1.10.1955 - s-a născut Ion Stratan (n. 2006)
1.10.1996 - a murit Alexandru Andrițoiu (n. 1929)

2.10.1847 - s-a născut Francisc HossuLongin (m. 1935)
2.10.1881 - s-a născut Nicolae al Lupului (m. 1963)
2.10.1900 - s-a născut Tiberiu Vuia (m. 1975)
2.10.1911 - s-a născut Miron Radu Paraschivescu (m. 1971)
2.10.1935 - s-a născut Paul Goma
2.10.1940 - s-a născut Viorel Știrbu
2.10.1944 - a murit B. Fundoianu (n. 1898)
2.10.1953 - s-a născut Alex M. Stoianescu
2.10.1971 - a murit Al. Colorian (n. 1896)

3.10.1801 - a murit Matei Milu (n. 1725)
3.10.1829 - s-a născut George Crețeanu (m. 1887)
3.10.1839 - s-a născut Teodor Burada (m. 1923)
3.10.1918 - s-a născut Adina Arsenescu (m. 2003)
3.10.1922 - s-a născut Vornic Basarabeanu
3.10.1928 - s-a născut Abdala Kalanga
3.10.1943 - s-a născut Matei Gavril Albastru
3.10.1945 - s-a născut Mariana Ștefănescu
3.10.1952 - s-a născut Gabriela Hurezean
3.10.1954 - s-a născut Ioan Groșan
3.10.1975 - a murit Leopold Voita (n. 1913)
3.10.1980 - a murit Gh. Ionescu-Gion (n. 1922)
3.10.2001 - a murit Dora Scarlat (n. 1954)
3.10.2003 - a murit Profira Sadoveanu (n. 1906)

Trei lucruri importante au contribuit la formarea mea: Africa Centrală, moștenirea grea a primului război mondial și literatura, cu precădere scriitorii ruși Tolstoi și Dostoievski."

Premiul Nobel pentru Literatură

Doris Lessing sau patosul inteligenței

sunt încredințată că prețuim istorisirea fiindcă ea e tiparul minții noastre. Gândim pe tiparul poveștii, al cronologiei narative", declară romanciera britanică Doris Lessing, cea care a primit anul acesta Premiul Nobel pentru literatură. Avem de-a face cu o personalitate puternică, o devoratoare de cărți, care a părăsit hotărât școala la paisprezece ani și a ales să citească pentru a se instrui. După cum ne spune ea însăși „Eram deja formată ca intelectual când am venit la Londra. Trei lucruri importante au contribuit la formarea mea: Africa Centrală, moștenirea grea a primului război mondial și literatura, cu precădere scriitorii ruși Tolstoi și Dostoievski."

Deci nu școala. Școala e o instituție pentru care Doris Lessing – în romane și nu numai – nu are mare simpatie, nici la 14 nici la aproape 88 de ani. A spus-o răspicat în nenumărate rânduri. Am ales o declarație mai recentă pe această temă:

„Lung proces de îndochinare. N-am găsit încă un sistem de învățământ care să nu implice îndochinare. Păcat, dar ce putem face? Școala de la noi e un amestec de prejudecăți la modă și de decizii ale acestei culturi anume. E de ajuns să ne aruncăm ochii asupra istoriei ca să înțelegem ce provizorii sunt ele. Profesori sunt cei ce s-au adaptat unui mod de a gândi impus de predecesori. E un sistem care se auto-întreține. Aceia care sunt mai viguroși și mai personali cu siguranță că se vor lăsa de școală și vor găsi alte moduri de a se instrui independent, de a se autoeduca. Cei ce rămân în școală să nu cumva să uite că sunt formați special ca să răspundă nevoilor societății circumscrise în care trăiesc, și nicidecum pentru mai mult."

Iată, dar, că ia Premiul Nobel pentru Literatură și o autoare (doar unsprezece femei au luat acest premiu până acum) care nu dă doi bani pe educația oficială, dar face din literatură unicul depozit al înțelepciunii colective.

Ștațiile experienței lui Doris Lessing sunt Africa și Anglia. E în declarațiile repetate ale romancierei o bucurie că a avut parte de exotismul continentului negru, dar și o mândrie explicabilă că e odrasla nației colonizatoare. Cunoscând zelul egalitar al lui Doris Lessing, nu putem să nu ne întrebăm dacă autoarea însăși își dă seama de tenta de superioritate a cuvintelor ei: „Am avut mare noroc. Părinții mei sunt cât se poate de britanici, amândoi. E lucrul esențial pentru mine. Dar am și o altă viziune, fiindcă am fost crescută în afara hotarelor Angliei. Nici că se putea o combinație mai fericită."

Pentru a folosi chiar imaginea lui Lessing, urechea

ei a perceput din primii ani de viață muzica lui Chopin pentru pian acompaniată de tobele africane: „Am crescut într-o fermă din Africa, am avut o copilărie extraordinară. O ascultam pe mama cântând Beethoven și Chopin la pian pe când în sat răsunau tobele: cele două tipuri de muzică se împleteau. Copil fiind, găseam alăturarea firească. Doar un adult percepe că tobele Africii și muzica lui Chopin nu aveau mare lucru în comun."

Doris May Taylor s-a născut la 22 octombrie 1919 în Iranul de azi (pe atunci Persia), la Kermanshah, de unde familia Lessing s-a mutat în 1925 în colonia britanică din actualul Zimbabwe (la vremea aceea Rodezia de Sud), în speranța că ferma africană le va aduce un trai mai bun – ceea ce nu a fost cazul, din păcate. Tatăl, Alfred Cook Taylor, fost căpitan în armata britanică, lucrase la o bancă în Iran și nu s-a adaptat nicicum la traiul în sălbăciea Africii. Mama, Emily Maude Taylor, l-a cunoscut ca soră de spital după ce a fost rănit în primul război mondial. Nefericită în Africa, ea a încercat să civilizeze ținutul cum s-a priceput, și mai ales să-și îmblânzească fiica, în vreme ce aceasta avea o unică obsesie, și anume să nu cumva să ajungă vreodată cum e mama ei. E limpede de aici că Doris Lessing nu a fost tocmai un copil fericit, de unde și ideea ei că doar copilăriile nefericite fac marii scriitori.

La șapte ani, mama a trimis-o la o școală de călugărițe cu internat, iar mai târziu la școala de fete din Salisbury. La paisprezece ani, scriitoarea s-a dispensat de serviciile școlii și a fost pe rând dădăcă, telefonistă, funcționară, stenografă, ziaristă, ba a publicat și scurte povestiri în zărele africane. La nouăsprezece ani s-a măritat cu primul ei bărbat, Frank Charles Wisdom, cu care a avut foarte curând un fiu și o fiică. Și-a părăsit familia după doar câțiva ani și după încă un an s-a măritat cu Gottfried Lessing, emigrant evreu din Germania, cu simpatii marxiste, ca și ea de altfel – politicul fiind mediul în care s-au cunoscut. Autoarea a intrat în Partidul Laburist Rodezian, a avut un fiu și cu Gottfried Lessing și (Peter – care locuiește la Londra cu ea), și a divorțat și de al doilea bărbat după patru ani. Acesta e momentul când a părăsit și Africa, de altfel.

Romanul *The Grass Is Singing (Cântă iarba)* din 1950 marchează momentul când Africa devine literatură pentru Lessing, care sosește la Londra și își începe în Anglia cariera ce i-a adus anul acesta Premiul Nobel pentru Literatură. E de remarcat că de fapt întreaga ei viață e o succesiune de astfel de răscruci în care experiența reală se topește în literatură. Viața autoarei nu transpare niciodată din multele ei interviuri, nu aflăm mai nimic personal, Lessing nu face confesiuni. Ce are de spus spune în romane. Prin urmare, cei ce o citesc nu vor ști niciodată adevărul exact (literatura e totuși imaginară înainte de toate), iar cei ce nu o citesc nu au alte căi de a ști cum e să fii Doris Lessing.

Venită la Londra, Doris Lessing intră în Partidul Comunist Britanic, pe care îl părăsește cu mare dezamăgire în 1956, dar nu înainte de a se fi implicat în lupta contra armelor nucleare și de a i se fi interzis să revină în Africa de Sud (ceea ce a durat până în 1995). A sosit în Anglia ca „single parent” (femeie divorțată, cu un copil) și în răspăr cu toate, cum de altfel este ea de o viață. Conștientă că puțini o plac, că irită prin frondă, scriitoarea încearcă să minimalizeze antipatia multora pentru înclinația ei (foarte intens) comunistă din anii 1950, s-o pună pe seama unei perimate alegeri politice, o „psihopatologie” cum numește ea tentația (hidoasă pentru noi, cei din fostul lagăr – la propriu – comunist) occidentalilor de a pactiza cu Stalin. În multe interviuri autoarea descrie cu entuziasm „energia afectivă”, „credința pură” a simpatizanților (de bună voie) comuniști. Iar dacă psihologia de masă nu e o scuză suficientă, aflăm chiar direct de la ea (lucru

rar) că „N-am făcut chiar atâta politică, de fapt. Am mers în Uniunea Sovietică, am luptat pentru africani... Dar atât. Am fost membră a clubului de lectură al Partidului Comunist. N-am fost la mai mult de zece ședințe în total."

Interesant că simte nevoia aceasta de minimalizare. Nu ascundem, de obicei, ceva ce n-a existat suficient de stânjenitor. Ori, ca să folosim chiar vorbele celei în culpa, „Cred că întotdeauna am tânjit oarecum după visul socialist” Ce altceva pot spune cititorii din Europa de Sud Est, decât că ei nu?

Gottfried Lessing, care a dat autoarei numele ce va fi asociat cu Nobelul, a plecat din Africa în Germania și a fost ucis în 1979 în împrejurări neclare, în momentul când devenise un personaj foarte important în Germania Democrată. Probabil că pentru o (scurtă) vreme cei doi au avut același vis. Pentru acest „vis” (care în sud-estul Europei s-ar traduce mai mult cu „coșmar”), Doris Lessing lasă în urmă doi copii mici:

„Le-am explicat că are să vină vremea ca ei să înțeleagă de ce plec. Aveam să schimb lumea aceea hidoasă, aveam să le dau o lume frumoasă, o lume perfectă, din care vor dispărea ura de rasă, nedreptatea etc."

Declarația (extrasă din volumul I al autobiografiei autoarei) e deficitară la capitolul etc.

stabilită în Anglia, Doris Lessing începe să scrie și ajunge în 2007 la peste șaiszeci de titluri. Câteva dintre romane, extrem de cunoscute și foarte traduse sunt: *The Children of Violence (Copiii violenței)*, *The Golden Notebook (Caietul auriu)*, *The Memoirs of a Survivor (Memoriile unui supraviețuitor)*, *The Good Terrorist (Teroristul cel bun)*, *The Fifth Child (Al cincilea copil)*, autobiografia în două volume (*Under My Skin și Walking in the Shade*), *Ben, in the World (Ben liber)*, *The Sweetest Dream (Dulcele vis)*. Temele sunt multe: o existență liberă de convenții pentru femeie, prăpastia între generații, nevoia obsesivă de afecțiune (mult mai târziu apare tandrețea), decizia de comunism și de orice aduce cu totalitarismul (decizie puțin prea zgomotoasă), îngrijorarea pentru viitorul extrem de amenințat al rasei umane.

Bestseller-ul unanim recunoscut al lui Doris

Lessing pare să fie *The Golden Notebook*

(1962), carte ce a fost percepută ca o confesiune feministă de foarte mulți lectori și critici.

Premiul Nobel pentru Literatură

Din păcate cititorul român nu cunoaște decât câteva volume de Doris Lessing în limba lui: *Bătrânul șef de trib* (1954), *Cealaltă femeie* (1958) – la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, *Tainele noastre nu-s de vânzare* (1966) – la Editura Tineretului din Cluj, *O coborâre în infern* și *Povestiri africane* – la Editura Univers (1986 și 1989). Editura Polirom se pregătește să traducă romanele cele mai cunoscute ale autoarei.

Bestseller-ul unanim recunoscut al lui Doris Lessing pare să fie *The Golden Notebook* (1962), carte ce a fost percepută ca o confesiune feministă de foarte mulți lectori și critici. Narațiunea e lentă dar zbuciumată, mestecând în ea nenumărate forme de comunicare, povești zilnice de toate felurile: ziare, știri, filme vise, umale, fluxul conștiinței, politică, partide (cel comunist), iubiri, sex, mici bucurii, mari tragedii. Predomină lipsa amorului și o mare nevoie de patos. Acest patos a făcut ca *The Golden Notebook* să fie transformat într-o biblie a feminismului pe toate continentele, spre disperarea romancierii, care suportă orice în afară de uniformizare. Dacă suntem toți de acord cu ce spune, atunci ea nu mai e de acord cu ea însăși, fiindcă ea trebuie să fie fieri, azi, mereu, chiar și în interiorul convenției premiului Nobel à rebours: „Romanul asta îmi atârnă ca un albatros pe gât. Vreau să cred – și chiar știu – că am mai scris și alte cărți interesante. Mă înfurie că e privit ca o carte în exclusivitate feministă. Place tuturor. E peste tot, în toate țările. Când să zic că a murit, iar îl găsesc în picioare.”

S-a vorbit, se vorbește despre „agresivitatea” romancierii, de „mânia” ei. S-a atribuit feminismul ei acestei energii negative. Lucrurile nu stau chiar așa. Doris Lessing scrie uscat, e drept, dar lucrurile despre care scrie ea, fiziunea ei intimă (pe care evident o ghicim) mustesc de andrețe.

Încă din 1982, Lessing s-a dezis de interpretările politice ale textelor ei, a negat justetea feminisimului academic, a declarat că niciodată nu va fraterniza cu cele care luptă pentru „zorii luminoase când nenorociții de bărbați vor dispărea.” În America, i se pare scriitoarei, situația e extrem de gravă:

„Feminismul a devenit o religie cu dogme și biserici. Nu-i invidiez pe bărbații din universitățile americane. E cu certitudine ceva trecător. Nu mai poate dura mult. America e uneori isterică din punct de vedere intelectual, și teribil de puritană. Presupun că va mai și amuzați în intimitate, dar pe dinafară păreți să detestați simplul amuzament – voi aveți o ordine de zi în locul spontaneității. Simplita uniformizare. O adevărată poliție a minții.”

De aici la fanatism e un pas. Spaima lui Lessing de fanatism e probabil cea mai mare deschidere a spiritului ei. „Mi-e groază de religie. Mă înfioară înclinația ei criminală”, spune ea undeva. Și, în altă parte, „Oamenii ar trebui să gândească înainte să se pună pe urlat lozinci.” Toată această groază de fanatism ne readuce în final – în ce-o privește pe Lessing – la nemărturisita ei rușine

În 1995

de alegerea timpurie, de aprobarea comunismului.

Pasiunea ei de o viață e complexitatea înnebunitoare a realului, a interpretărilor lui, prin urmare a narațiunii. Ea nu dă verdicte, nu pune etichete, nu impune legi. „Gândește cât vrei de eronat, dar ține-o pentru tine”, cere ea. „E de neiertat să distrugi imaginea cuiva despre sine de dragul adevărului ori al unei alte abstracțiuni.” Realul – izvorul literaturii – e un ocean de adevăruri contradictorii. Dreptatea și nedreptatea sunt interschimbabile, în final. Iată punctul unde inteligența vie a autoarei frizează patologicul, nebunia. La finalul oricărui dintre romanele ei, lectorul caută certitudini și se înecă în întrebări. Nu contează că intriga e neîncheiată; aceasta e deja o invenție depășită. Ne copleșește capacitatea romancierii de a ne popula mintea cu posibilități, cu idei neterminate, cu dorința uriașă de a continua să explorăm.

Pofta de a gândi și a scrie a lui Doris Lessing e vitală și debordantă. Ea scrie tot timpul, fără oprire:

„Sunt obsedată. E o psihoză. Termin o carte. Ce eliberare superbă – a plecat, s-a dus la editură, gata. Sunt fericită. Nu mai trebuie să fac nimic. Pot să pierd vremea. Ba nu. Îmi irosc viața, n-am nici un rost pe lume. Bucătărie, curse... N-am scris, e o zi pierdută, nu sunt bună de nimic.”

Nici vârsta nu-i poate sta în cale:

„Anul trecut înainte de Crăciun am avut un mic atac. Fusesem la Atena și Viena, iar apoi imediat în Zimbabwe, care e extrem de departe, și de acolo cred că mi s-a tras. M-am trezit dimineața că nu-mi pot mișca brațul. O paralizie stranie. Am chemat un prieten: Cred că am avut un atac. Asta a zis și doctorul după aceea. N-a fost mare lucru, însă destul ca să mă sperie. Acum mă gândesc tot timpul la moarte. Brațul drept e brațul morții. Nici măcar nu puteam vorbi ca lumea... Memento mori. Mă întreb cât timp mai am. Înainte să încep să scriu, mă întreb dacă merită. O să am oare vreme să termin?” Și totuși autoarea declară că viața e din ce în ce mai frumoasă cu cât înainteză în vârstă. „Pe neașteptate, ești în vârstă, devii anonim. Nu te mai vede nimeni. Ești încântător de liber.” Pentru ultima treime a vieții, spune Lessing, nu ne rămâne decât munca. Doar munca ne înviorează, ne bucură, ne face fericiți. Marea taină a celor vârstnici este că „se schimbă trupul, dar tu nu te schimbi de fapt câtuși de puțin.” Desigur, aici, nereligioasă și pragmatică Doris Lessing se gândește (și cât se poate de sentimental) la suflet.

Avem și o declarație de ultimă oră a autoarei, care dă semne de tristețe, de oboseală:

„Ești mereu mai sceptic, totul e din ce în ce mai enigmatic, mai superficial, mai ales viața publică. Nu mai înțelegi de ce, cum de te-ai lăsat antrenat. Tot mai des rămâi mut, fiindcă ceea ce ai de spus e mult prea dezagreabil.”

Între slăbiciune și forță, romanele lui Lessing se constituie într-o uriașă autobiografie. Pentru ea, literatura este analiza post-factum a incidentului și suspansul întregii ei opere vine din mobilitatea inteligenței, care schimbă neîncetat perspectiva autoarei asupra propriei vieți. Prezentul e un amestec mereu efervescent de trecut și viitor. Pofta de istorie a romancierii e cuceritoare. Iată, de pildă, întâlnirea ei cu Henry Kissinger:

„Nu văd ce alt american de dreapta și-ar fi dat osteneala să mă caute, ca el. A venit la Londra și a cerut să cunoască un om de stânga. Erau toți cu alegerile, așa că mi l-au trimis mie. Eram dușmanul pentru el – comunistul de stânga. Sigur că nu m-a prea ascultat. Pentru el eram o «trăznită».”

Pentru această autoare – mai îndrăgostită de agora decât toți autorii contemporani – intimitatea e nu atât sfântă cât nedeclarabilă, un lucru tabu. Literatura îi preia înțelesul, dar nu și culoarea, parfumul:

„Sigur că am jurnale, dar nu le va citi nimeni o lungă perioadă de aici încolo. Ce se va afla când vor fi citite? Mi-e greu să cred că se poate afla ceva nou, ceva ce nu e în cărți. De aceea mă și miră cei care sunt fascinați de viața unui autor. Oare nu suntem goi-goluți în cărțile pe care le scriem? Are viața intimă vreă importanță altfel? Chiar atunci când faci un lucru public, ceva personal, prea puțini înțeleg exact – cei din aceeași generație, cu aceleași experiențe poate. Asta este, suntem cu toții intimi prin definiție.”

Omul e în același timp etern și exasperant de trecător: „Ce e omul? Prea imperfect pentru a fi opera lui Dumnezeu. Prea bun ca să fie pur și simplu rodul întâmplării!” În

această specie umană amenințată din toate direcțiile, care se autodistruge înainte să fie devorată din afară, Lessing crede cu toată ființa ei. Ceartă specia fiindcă „nu suntem destul de inteligenți ca rasă pentru a crea o lume nouă, pentru a împiedica distrugerea celei vechi.” Creăm computere și altele asemenea, și prin creațiile noastre ne aducem într-o stare de criză a civilizației, din propria noastră neglijență. Romane ca *The Memoirs of a Survivor* ori *The Fifth Child* sunt un disperat semnal de alarmă. Un semnal rămas nepercept, o spaimă ignorată de contemporanii ei. Tocmai de aceea trebuie citate cuvintele laureatei din 2007:

„Cultura noastră se apropie de sfârșit, cred, și îmi tot spun că n-are importanță. Ce contează? Dar când mă gândesc la toată bucuria ei – ce tristețe. Cândva toată lumea respecta cărțile și lectura. Acum nu se mai respectă nici literatura, nici educația, ci faima scriitorului. Ce păcat.”

Pierdută într-o lume a cărei filozofie a disecat-o în multe romane, pe care a prevăzut-o prin tot ce a scris (Doris Lessing este, înainte de toate vizionară), bântuită de spaima că omul se poate spulbera (mai degrabă auto-spulbera) într-o clipă de neatenție, de nehibzuită, trăiește o neliniște care nu se poate să nu ne înduioșeze, să nu ne facă să resimțim o frăție tandră cu aceasta autoare țepoasă și totuși atât de umană:

„Uneori mă simt un dinozaur. Tehnologia asta nouă. Nu demult am discutat pe internet, pentru Barnes&Noble, și au sunat de peste tot – Australia, Canada, Franța. Discuții banale și agreabile, dar stranii pentru mine. Nu păreau reale. La vârsta mea n-o să încep să scriu la computer deși s-ar putea să învăț să lucrez cu e-mail-ul, e fascinant.”

Scriitoarea care a diagnosticat viața contemporană în absolut toate romanele ei, pe toate fețele, pe toate temele, ajunge la concluzia că pentru a scrie trebuie să renunți la cea mai mare parte a vieții personale. Între realitate și creație e o demarcație fină, abia vizibilă. Poate tocmai de aceea cititorul împătimit o consideră pe Lessing feministă atunci când ea nu face decât să sfărâme convenția femeii ca sclav al familiei, sau o bănuiește pe scriitoarea de fătămicie când fuge de comunism după ce s-a întovărașit cu el. Ce nu știe cititorul este că pasiunea pentru inteligența care devoră toate înțelesurile (oricât de contradictorii ar fi ele) e Dumnezeuul lui Lessing:

„Scriitorul se îndrăgostește de o idee și se lasă în voia ei... De-ați putea să vă închipuiți bucuria fantastică de a apuca ideea din zbor! Cea mai mare plăcere a vieții. Sfinte Dumnezeule, ce miracol – ideea!”

Cu cât îmbătrânește în viața reală, cu atât e mai perfect harul romancierii. E și aceasta o explicație pentru care Premiul Nobel vine la Doris Lessing mai târziu decât la toți ceilalți laureați... Au mai fost și alte premii, multe și importante. Printre ele Somerset Maugham Award (1954), Prix Médicis étranger (1976), Österreichischer Staatspreis für Europäische Literatur (1981), W. H. Smith Literary Award (1986), Palermo Prize (1987), James Tait Black Memorial Book Prize (1995), Los Angeles Times Book Prize (1995), Premio Internacional Catalunya (1999), David Cohen British Literary Prize (2001), S.T. Dupont Golden PEN Award (2002). Cum zice ea însăși, „Am luat toate premiile Europei, și mi-a plăcut.” Cu toată experiența aceasta de câștigătoare, Doris Lessing a refuzat să fie *Dame of the British Empire*:

„Am fost crescută în colonii... Detestam imperiul... O mare parte din tinerețe mi-am petrecut-o încercând să-l subminez. E deplorabil să vezi un bătrân lingând mâna pe care o mușcat-o cândva. Așa că am refuzat.”

Onestitatea ei demontează orice acuzație. Mobilitatea intelectuală a acestei non-comuniste și non-feministe care s-a delectat cu ambele și apoi s-a dezis de ea însăși o fac un creator de mare forță. Eroi ei sunt mai reali decât realul. Intrigile ei ciuntite de lipsa oricărui final sunt coșmaruri de care, odată ce i-am citit romanele, nu mai scăpăm. Visele ei – frumoase și urâte, greșite ori laudabile – trec definitiv în subconștientul lecturii. „Mi s-au aplicat toate etichetele posibile, de la scriitor despre omul de culoare, la comunist, feminist mistic.” La întrebarea îndreptățită a reporterului, „Dar cine e Doris Lessing în acest moment?”, autoarea răspunde exact cu motivul pentru care este în 2007 și laureata Premiului Nobel, „Sunt – ca și până cum – eu și nimeni altcineva.”

ncitantă, dar nu provocatoare, ieșită din comun, nu însă și excentrică, reflexivă fără a fi plicticoasă, programatică fără a fi căzut în mrejele dogmatismului, cea de-a 59-a ediție a celui mai mare Salon de Carte din lume, cel de la Frankfurt pe Main, a fost una non-conformistă, în sensul cel mai bun al termenului. Surprizele pe care totuși le-a rezervat, între care figurează și susținuta ofensivă românească de lansare a autorilor autohtoni în circuit internațional, au fost, în majoritatea cazurilor, dintre cele mai plăcute.

Singulară și universală

Începutul l-a făcut invitarea drept oaspete de onoare nu a unei țări, ci a unei regiuni care, ce-i drept, aspiră la statutul de independență: Catalonia. Cultura catalană transcende frontierele unor state naționale, limba este vorbită de 13 milioane de oameni, în Spania, Franța, Baleare și Andorra. Statutul de vedetă acordat Cataloniei la Frankfurt pe Main a avut însă și funcția unui semnal, delicat sub aspect politic, încurajator și benefic însă în planul culturii și circulației valorilor. Catalonia s-a prezentat cu tot ce are mai bun, cu scriitorii ei contemporani, circa 100 la număr, dintre care două stării ceva mai clare, fiind poate și acesta un motiv pentru care Jürgen Boos, directorul instituției Frankfurter Buchmesse, a decretat în discursul său inaugural că Salonul de Carte își însușește în ediția 2007 deviza Cataloniei: „Singulară și universală”.

Pavilionul catalan s-a distins prin eleganță și rafinament, dosarele informative prin opulență grafică. Splendida Barcelona, Gaudí, Miró, Picasso, Balearele, eflorescența stilului „art nouveau” sau „modernismo”, rafinamentul stilistic și urbanistic, deliciale gastronomiei, fascinanta personalitate a teologului, filozofului și logicianului scolastic Raimundus Lullus – sunt doar câteva din emblemele și efigiile cele mai vizibile ale culturii catalane în ipostaza ei promoțională la Frankfurt.

Idealul ei este o regiunilor, reflectat și în lucrările simpozionului internațional „Pentru o Europă deschisă”, organizat pe marginea Salonului de Carte, a prins contururi ceva mai clare, fiind poate și acesta un motiv pentru care Jürgen Boos, directorul instituției Frankfurter Buchmesse, a decretat în discursul său inaugural că Salonul de Carte își însușește în ediția 2007 deviza Cataloniei: „Singulară și universală”.

Și, într-adevăr, prin programele și temele centrale, ca și prin evenimentele „colaterale”, Salonul de Carte s-a conformat motto-ului asumat mizând pe tensiunile generate de termenii unor cupluri cvazi-antoniimice: „singular-universal”, „digitalizare-alfabetizare”. Navigatorilor

Salonul de carte de la Frankfurt

Povestea vieții și limitele ficțiunii

în mega-galaxia internet le stau în umbră pe glob aproape 800 de milioane de oameni care nu știu nici să scrie, nici să citească și dintre aceștia, greu de imaginat, dar cât se poate de adevărat, patru milioane trăiesc în Germania!

Abandonând o inerție mai degrabă decât o tradiție, organizatorii au re acordat prioritate elementelor de conținut, reflecției asupra problemelor prezentului și viitorului, a viitorului cărții în special, în forma sa tradițională sau „audiobook”. Ofensiva digitalizării obligă branșa cărții la o reevaluare a câmpului ei de acțiune și a formelor, inclusiv stilistice, de supraviețuire. Un sondaj de opinie efectuat pe un eșantion de specialiști din 86 de state ale lumii a impus această concluzie.

Titluri inspirate și incitante, subtitluri bine alese, imagini color cât se poate de expresive, texte nu prea lungi, informație densă exprimată în propoziții simple, totul însumând maximum 5000 de semne – acestea ar fi câteva din coordonatele ideale ale unui articol publicabil și „lizibil” pe pagina electronică a unei reviste sau a unui ziar. La un curs de specializare „on line” mi-a fost dat să mai aflu și alte condiții nebanuite pentru ca un text să se impună atenției „interneto-nauților” care vor fi din ce în ce mai numeroși și mai „nerabdători” într-un viitor deloc îndepărtat.

În această nouă constelație a „litotei email”, „digitalizarea” pare a favoriza din start... poezia. Sub pecetea anonimatului, în spațiul virtual internet proliferază portalurile de poezie. Numai că, la Frankfurt și în această toamnă, chiar poezia pare a fi fost marea absentă...

Marea vedetă rămîne memorialistica

Masiv prezente la apel în schimb, ca și în anii trecuți, rămîn biografiile. Nigel Hamilton, între altele autorul biografiei a doi președinți americani – John F. Kennedy și Bill Clinton – crede că trăim chiar o epocă de aur a genului. Anual, circa 10.000 de biografii sunt lansate pe piață.

Provocatorul scriitor, autarhul Ernst Jünger are parte de două biografii în această toamnă. Însemnările autobiografice ale lui Oswald Spengler dezvăluie chipul nebanuit al acestui filozof al istoriei care nu a dus lipsă de admiratori nici după moarte. Profetul amurgului occidentalului se adevărește a fi fost măcinat de îndoieli și scîrbit de cultură. Biografia lui Kleist, cea a lui Moses Mendelssohn, patru biografii consacrate pictoriței Paula Modersohn-Becker cu prilejul centenarului, o biografie a savantului Max Planck, o alta a scriitorului Halldor Laxness, laureat al Nobelului pentru Literatură, Herman Melville, Stefan George, Wilhelm Busch și încă mulți alții sunt reevaluați în această toamnă la fel ca și „sufletul de ghiată” al exploratorului polar Roald Amundsen...

Iar politicienii nu sunt dați uitării nici după ce și-au luat temporar adio de la viața publică.

Joschka Fischer, fostul ministru german de Externe, a suferit mai multe „năpîrliri ideologice”, s-a retras de pe scena politică și, fără studii superioare, a îmbrățișat o carieră profesională în Statele Unite la Universitatea Princeton! Viața lui Joschka Fischer are toate ingredientele necesare unei biografii „palpitante”. O redactează admirativ

și condescendent un prieten conștient că eroul cărții sale a reprezentat decenii la rînd suprafața de proiecție a unei întregi generații.

Günter Grass, după ce și-a desfoliat amintirile în volumul său autobiografic în pragul împlinirii celor 80 de ani, se războiește acum prin intermediul avocaților cu biograful său Michael Jürgs. Potrivit Editurii Goldmann, Grass nu este de acord cu o „actualizare” făcută de Jürgs conform căreia scriitorul s-ar fi înrolat de bună voie în SS în timpul adolescenței sale. Cine vrea să afle adevărul trebuie să citească așadar volumul de memorii *Decojin ceapa* (tradus deja în românește la Ed. Polirom), cărui apariție anul trecut a fost precedată în Germania de un mare „scandal”.

Umple oare memorialistica golurile pe care o anumită fugă de realitate sau pusele evazioniste le creează în câmpul literaturii ficționale, tendințe reperate în beletristică occidentală contemporană de reputatul critic literar Sigmund Löffler, fostă parteneră a lui Marcel Reich-Ranicki în emisiunea televizată „Cvartetul literar”?

Răspunsul pare să fie unul afirmativ...

„Marea, profunda rugăminte pe care v-o adresez stimată doamnă, este să-l primiți pe copilul nostru și să-l ocrotiți pînă la sfîrșitul acestuia cumplit război, sub patronajul Dumneavoastră. Nu știu cum îl veți putea păzi cel mai bine, dar am deplină încredere în înțelepciunea și milostenia Dumneavoastră. Destinul soțului meu și al meu personal stă și mai mult de-acum în mîinile Cu de Sus. Dacă El vrea ca noi să scăpăm, vom putea trăi sfîrșitul acestor vremuri groaznice. Dacă trebuie să pierim, avem măcar marea fericire de a ști că preaiubitul nostru fiu este salvat. Băiatul are multe haine, lenjerii și încălțăminte și destui bani. Voi depune totul la Dumneavoastră dacă veți avea nespusa bunătate de a-mi spune *da*.” Textul este un fragment din scrisoarea pe care la 28 august 1942, mama lui Saul Friedländer o adresă doamnei Mace de Lepinay. În discursul rostit în fața înaltelor oficialități, inclusiv a președintelui Germaniei Horst Köhler, cu ocazia luării în primire a Premiului Păcii, istoricul israelian care trăiește acum în Statele Unite, dar revine des în Europa fără a se mai simți undeva „cu adevărat acasă”, a preferat în locul formulelor oficiale și a abstracțiilor istorice să dea glas părinților săi, Elli și Jan Friedländer, deportați la 3 noiembrie 1942 de la Drancy la Auschwitz, unde tatăl moare la 1 decembrie, numele mamei nefigurînd în vreo listă, necunoscută rămînînd și circumstanțele morții ei.

Sub cupola vestitei Paulskirche din Frankfurt pe Main, la 14 octombrie 2007, Saul Friedländer s-a decis să citeze aceste fragmente de scrisori încă nepublicate cu convingerea că feliile de viață, documentele personale ale fiecăruia om în parte au o importanță generală pentru reprezentarea istoriei. Și laureatul Premiului Păcii a mai adăugat că, procedînd astfel cu prilejul decernării Premiului Păcii, nu emite nici o pretenție științifică și nici nu polemizează, ci pur și simplu se exprimă așa cum simte că trebuie să o facă. Ca și în lucrările sale de istorie în căutarea adevărului, Friedländer alege căile mai puțin batătorite, dar poate cele mai veridice: el dă glas și numelor victimelor.

În numeroasele interviuri acordate presei, după ce a fost comunicată decizia Asociației Librarilor Germani de a-i acorda Premiul Păcii, laureatul preferă, cu o tulburătoare sinceritate, mărturiile de viață, precizîndu-și

meridiane

propriile poziții sau luând o atitudine critică față de scrierile unor istorici ai Holocaustului.

Ca și restul supraviețuitorilor Holocaustului, Saul Friedländer nu mai poate scăpa de povara acestui destin. Se înscrie imediat după 1945 în mișcarea sionistă, face studii de științe politice și istorie, începe în anii '60 să investigheze de pe poziții sociale genocidul comis împotriva evreilor. Dezvăluie rolul jucat de biserică catolică, i se reproșează ingratitudea față de instituția care l-a salvat în perioada nazismului. O afirmație făcută de Martin Broszat, un decan al cercetării istorice germane, avea ulterior să-l determine să redacteze cele două volume ale operei sale capitale: „El mi-a dat impulsul final pentru a începe această lucrare atunci când a scris că noi, adică victimele, avem un fel de memorie mitică a acestui trecut, fapt care ar contrasta cu caracterul rațional al istoriografiei germane”.

Opera capitală a istoricului israelian se intitulează *Cel de-al treilea Reich și evreii*. Studiul a fost elogiat mai ales pentru perspectivele variate din care este abordat Holocaustul: a comunităților evreiești, a făptașilor germani, a complicilor, oportuniștilor și colaboratorilor, ca și a situației politice internaționale.

Istoria trăită și politica stau la originea altor scrieri memorialistice care s-au impus atenției la târgul de carte. Dacă Saul Friedländer considera actuala Germanie drept una din cele mai mari democrații ale lumii, Fritz Stern, un alt istoric de limbă germană emigrat în timpul prigoanei naziste în Statele Unite, își intitulează memoriile *Cinci Germanii și o viață*.

Publicului german îi devin în sfârșit accesibile și două volume ale lui Varlaam Șalamov, cronicar al Gulagului stalinist. *Prin zăpadă. Povestiri din Kolyma 1 și Ancorarea în infern*. Revista germană „Osteuropa” editează un număr tematic consacrat modalităților de descriere a lagărelor comuniste în scrierile lui Varlaam Șalamov, ca și procesului confruntării cu Gulagul. Tot tradus din rusă, celebrul volum al lui Vasili Grossmann *Viața și destin* trece deja drept un „război și pace” al erei staliniste.

O lucrare epocală – chiar dacă nu este centrată asupra analizei totalitarismelor secolului XX – este cea a scriitorului britanic Martin Amis. În *Koba cel groaznic. Cei 20 de milioane și hohotele* aplicând principiul colajelor și fragmente de analize, citate, scrisori, articole de ziar –, autorul reușește să schițeze un portret al lui Stalin care corespunde în linii mari și figurii Marelui Frate din romanul lui Orwell. Cartea lui Martin Amis poate trece însă și drept o lecție a modului în care, în epoca modernă, prin intermediul aparatului tehnologic și mass media, spaima și moartea pot deveni principii de căpățini ale politicii. Ismail Kadare revine și el asupra iernii comuniste albaneze cu un nou roman intitulat *Spiritus*, în care se regăsesc potențate fabulos atributele realismului fantastic.

Ofensiva raționalistă

Ideologia și religia se întîlnesc într-un spațiu discursiv comun, accentuat de politizarea credinței și devenit extrem de incitant după 11 septembrie 2001 (mai ales după formula lansată de Samuel Huntington – șocul, coliziunea civilizațiilor)...

În acest an, după ce piața de carte a fost inundată literalmente de titluri de istorie a religiei sau chiar de lucrări cu caracter religios – Editura Suhrkamp a fondat deja un departament special, „Religiile Lumii” între titluri figurînd și scrierile lui Mircea Eliade, dar și ultima carte a lui Peter Slotereijk *Zelul religios. Despre lupta dintre cele trei monoteisme* – se manifestă cel puțin în plan editorial o adevărată contraofensivă raționalistă. Printre promotorii ei, după ce Michel Onfray și-a enunțat tezele dintr-o Franță în care ateismul are tradiție, trei autori anglo-saxoni lansează o cavalcadă de argumente pentru a demonstra că nici vorba de o revenire a religiei și trec în revista idei și fapte, cum face Richard Dawkins de pe poziții evoluționist darwiniste, pledînd însă pentru valorile morale conforme decalogului, dar asumate de pe poziții raționaliste. Nu cu mult altfel procedează americanul Christopher Hitchens în cartea intitulată *Domnul nu este un păstor*, în timp ce Sam Harris proclamă pur și simplu *Sfârșitul credinței* în titlul unui volum care abordează la nivel global religia, terorismul și lumina rațiunii. Luminoasă cu adevărat e cartea lui Andrei Pleșu, tradusă în germană de Georg Aeschert, apărută la Berlin University Press sub titlul *Tăcerea îngerilor*. (La aceeași editură sunt însumate în volum discursurile rostite de Wolf Lepenies, laureatul din 2006 al Premiului Păcii, sub titlul *De ce este Henry James atât de prost dispus?*). Prestigiosul „Neue Zürcher Zeitung” publică o cronică dublă: cea a volumului filozofului român comparat cu cartea lui Giorgio Agamben *Funcționarii cerului. Despre îngerii*. „Meciul” este câștigat de Andrei Pleșu.

Pe urmele ficțiunii

Nu-i de mirare că elementele biografice și autobiografice influențează în continuare beletristica. Nu neapărat fiindcă, iată, cei doi patriarhi ai literaturii germane, Martin Walser și Günter Grass, ambii octogenari în acest an, își trec în revistă viața în cărți (și în interviuri), creînd o „toamnă a patriarhilor”, cit pentru că mai tinerii scriitori germani pornesc în căutarea poveștilor de familie și a istoriei unei generații.

Astfel Julia Franck, cu romanul său intitulat *Femeia de la miezul zilei* pentru care a obținut Premiul German al cărții, își structurează „story”-ul dezgropînd o tristă împlinire de familie. Tatăl autoarei fusese abandonat

de propria mamă, într-o gară, la sfârșitul războiului. Autoarea pornește pe urmele bunicii necunoscute... Iar Daniel Kehlmann, care a luat premiul pe 2006 al suplimentului literar al ziarului „Die Welt” pomise pe urmele lui Gauss și Humboldt în cartea sa *Măsurarea lumii* (tradusă de curînd la Ed. Humanitas). Maxim Biller, în schimb, intră în intimitățile interzise ale fostei sale iubite reale, pe care le descrie într-atît de fidel în romanul său *Esra*, încît persoana se recunoaște în paginile cărții, intentează un proces, îl câștigă și romanul este retras de pe piața de carte. Sentința este pronunțată în zilele Tîrgului de Carte și devine subiect de dezbateri încinse, editorii și autorii temîndu-se că ar putea fi creat un precedent. Oricum Max Biller și-a creat deja înaintea acestui roman renumele de „provocator” și critic agresiv al scenei culturale germane. Dar scandalul în jurul romanului său a fost printre puținele elemente „explozive” ale actualei ediții a Salonului de Carte, centrat de la bun început pe dezbaterile de conținut și mai deloc, ca în alte ediții precedente, pe evenimentele senzaționale și mondene. Pînă și acordarea Premiului Nobel pentru Literatură „feministei” Doris Lessing a fost primită cu calm și considerată justă, deși tardivă. Doar Marcel Reich Ranicki s-a arătat mai puțin încîntat de decizia juriului...

România – o surpriză plăcută

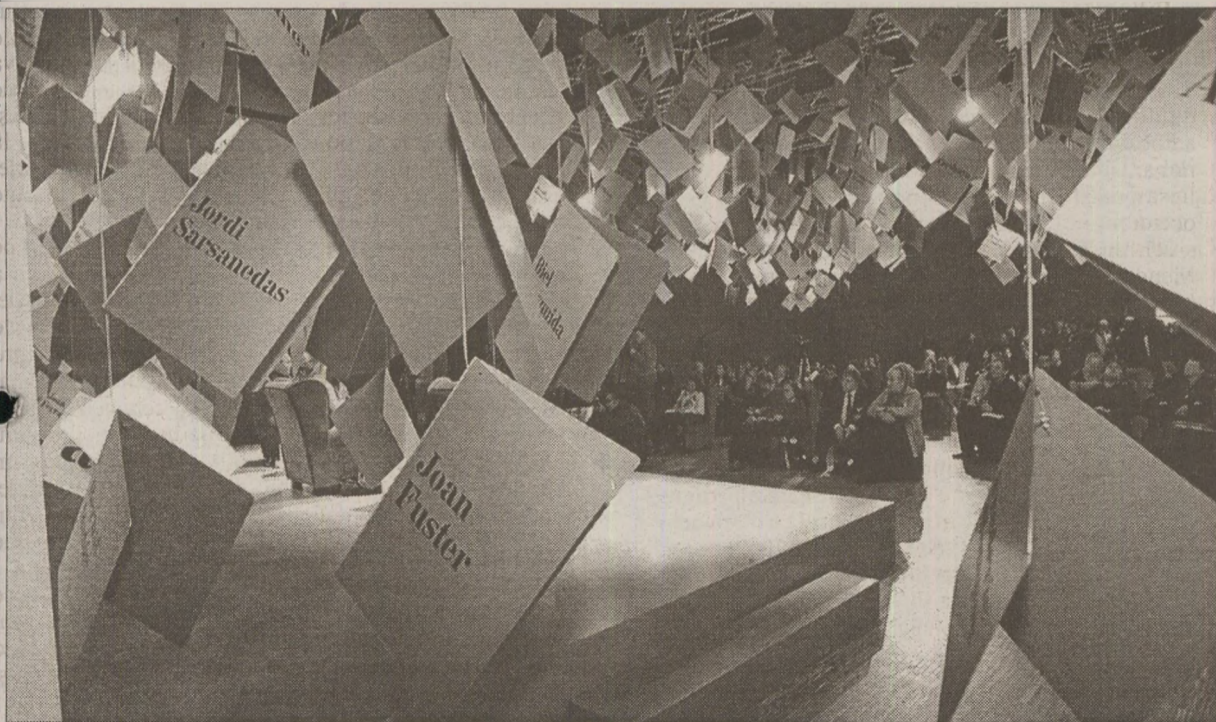
Am fost tentată să-mi intitulez sumarele impresii lăsate de standul românesc: „România, frumoasa necunoscută”. Dar, de cînd anul trecut, în Franța, scriitorii români contemporani au fost prezentați sub genericul „La belle étrangère”, de cînd țara și-a făcut intrarea în Uniunea Europeană și orașul Sibiu e capitală culturală a Europei anului 2007, alături de Luxemburg, România a încetat din fericire să mai fie o *Terra incognita*.

„Schimbarea la față”, începută în bine anii trecuți, continuă. O ambianță modernă, un mare ecran TV pe care sunt proiectate imagini turistice, două instalații care pe suprafețe curbe reproduc imagini ale capitalei culturale Sibiu – sunt elementele ambientale cele mai vizibile în care sunt încorporate cărțile mai multor edituri, expuse corepunzător pe rafturi.

În forță, la Frankfurt, în acest an, Editura Polirom se prezintă cu un grup de autori români dintre care unii sunt deja publicați în străinătate. Aceași editură publică un volum în engleză, o antologie de fragmente de text însoțite de portretul autorilor și note bio-bibliografice: Gabriela Adameșteanu, Radu Aldulescu, Ruxandra Cesereanu, Petru Cimpoșu, Vasile Ernu, Filip Florian, Matei Florian, Ioan Groșan, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Răzvan Rădulescu, Lucian Dan Teodorovici. O prezentare în germană a autorilor citați dublează această ofensivă a literaturii române contemporane pe piața internațională de carte. Ministerul Culturii a editat o broșură incluzînd o altă prezentare sumară, în germană, a unor autori români contemporani și a programului de manifestări la standul românesc.

Privind cu atenție cărțile expuse (mi-aș fi dorit să fi fost mult mai numeroase aici), m-a frapat nu atît excelenta calitate grafică, cît ritmul sincron al publicării traducerilor unor scrieri de beletristică și literatură non ficțională, ca și eleganța cataloagelor Editurii Humanitas, Rao, Polirom. Și editurile ceva mai mici au făcut o figură foarte bună: pe raftul Editurii „Vivaldi” descopăr în traducere lucrările unor istorici germani și britanici contemporani, între altele, la Editura „Vreemea”, pe lângă colecția documente, cărțile scriitoarei Astrid Lindgren, fiindcă, să nu uităm, la 14 noiembrie se implinesc o sută de ani de la nașterea ei, iar la Editura Hasefer, volumul de interviuri al lui Norman Manea *Textul nomad*. Îmi este dat să descopăr și ediția bilingvă – română/germană a volumului de poeme și colaje *În coc locuiește o doamnă* al Hertei Müller. Publicat la Editura Vinea, talmăcit de Nora Iuga, el este o adevărată piesă de virtuozitate poetică, „la patru mîini”.

Dacă la stand am avut prilejul și plăcerea să stau, ca în fiecare an, de vorbă cu autori și editori români, cu atît mai mare a fost în acest an satisfacția de a-îi reîntîlni pe unii dintre ei și în oferta editurilor străine. Începutul a fost făcut, este de bun augur, important rămîne efortul susținut, pentru a evita cu orice preț riscurile „neisprăvirii”.

actualitatea

Constanța Buzea

POST-RESTANT

Numele dvs. este Andreia Mihail și sunteți critic de teatru și de film, meserie în care ați publicat sporadic în periodice de specialitate și în care ați făcut un doctorat. La un moment dat, îmi spuneți în scrisoarea care-mi sosește din Canada, când începuți critica s-a cam ciudățit, termenul vă aparține, ați sutaț să scrieți proză. Polirom v-a publicat anul trecut un mic roman, *Marta – sau etiologia inconturnabilului eșec*, semnat Cora Flavian. Ulterior, ați terminat un volum de proză scurtă, din care îmi trimiteți o secvență, în speranța că o să-mi placă, și chiar mi-a plăcut, gândindu-mă că nu v-ar deranja să apară, puțin înghesuită însă, în *Post-restant*, alese din propriile dvs. cuvinte din scrisoarea abia sosită. Nu v-am citit cartea apărută anul trecut, o s-o caut cu interes. Mi-ar fi plăcut să știu ce vârstă aveți și dacă locuiți în țară sau în îndepărtata Canada. Secvența ați intitulat-o *Nu uitați, speranța e violentă*. Într-adevăr, se citește ușor și mi se pare interesantă în ideea că și, sau mai ales, un copil de nomenclurist se poate trezi mutilat pentru toată viața, psihic distrus de tarele regimului comunist. Cititorii *Post-restantului* sunt invitați să parcurgă cu atenție textul amar de o simplitate exemplară, pe care ni l-ați propus. Iată-l: „Trăim... în lumi paralele, nu știai? Eu îl întrebam cum de merge cu bicicleta prin parc, că nu era voie. Avea o bicicletă foarte bună, după care

l-aș fi putut localiza cu destulă precizie din prima, dar eu nu mă pricep la biciclete. Așa că l-am evaluat doar după felul în care se exprima: urban, inteligent, bine școlit, nuanțat, personal. Cu o foarte fină tentă sfidătoare. Lumi paralele? Una elaborează interdicții, alta le ignoră, voia probabil să spună. Ei bine, el o luase paralel rău de tot.

Copil de nomencluristi, trăise confortul și privilegiile până se săturase de ele. Nu avea, ca urmașii lui de azi, mașina beton și praf în nas. Pe lângă bicicleta cea meseriașă, mai avea o colectie de garsonieri curățate de magheru și în garsoniera o colecție impresionantă de viniluri cu muzică grea, dimpreună cu blana unui urs, vînat de el desigur. Tot în garsoniera mai avea și vreo doi pereți acoperiți cu poze: iubita lui, plecată în SUA, unde o să plece și el în curînd. Nu erau poze cum se fac azi, colorate și mari cit peretele. Erau poze mici, alb-negru, instantanee majoritatea. Dar făceau un panteon.

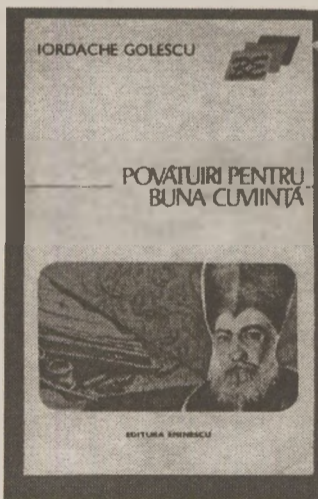
Nu știu de ce-i plecase iubita. Și-a început povestea cu momentul în care el a hotărît să se ducă după ea și a cerut pașaport. Pe atunci, asta echivala cu o declarație de război. Și într-adevăr, războiul a început. L-au dat afară din institutul de cercetări în care muncea. N-a mai găsit de lucru decît la o cooperativă, unde exista o gestiune colectivă și unde s-a pus la cale o minerie în care, abia ajuns acolo, s-a trezit implicat. A trăit mai multe luni sub amenințarea pușcării. Plus nelipsitele convocări la miliție sau securitate, nu mai țîn minte, pe tema nemiavăzutei obrăznicii de a cere un pașaport de plecare definitivă din țară. Habar n-am dacă hărțuiala era comandată de familia lui cea nomencluristă, care urmărea să-l sperie și să-l determine să renunțe, sau era tratamentul pe care securitatea i-l aplica din proprie inițiativă, cu o plăcere augmentată de faptul că îi picase în gheare un pui al potențailor comuniști și că se putea răzbuna cu delicii. Coșmarul durase vreo trei ani, mi l-a povestit dintr-o suflare. Acum avea pașaportul și aștepta viza americană, pe care spera să o primească în câteva luni. Aștepta trăind cum știa el dinainte, plimbîndu-se cu bicicleta, făcînd plajă la Lido și recrutîndu-mă

pe mine ca să-l acompaniez noaptea în parc, unde să omora cu o vodcă à la belle étoile insomnia cronică. Numai că mie scenariul nu mi se potrivea. Eram deja înșămă în găleată, aveam pe cont propriu mai multe belele decît puteam duce, era exclus să-mi permit rolul de mant de vreme rea pe care mi-l propunea el: să plîngă pe umărul meu pînă la plecare, după care să rămîn eu plîngînd ca o văduvă pe un peron. *I'm not such a good sport*. Pierdusem în felul ăsta destui prieteni, nu mă puteam condamna la încă o despărțire anunțată. I-am explicat dar cum el evitat nu de explicații avea nevoie, s-a înfuriat. A țipat un pic, dar nu m-a mai căutat totuși. Se poate spune că am scăpat ieftin. Nu-mi era greu să-mi imaginez că fusese părăsit de toți, ostracizat, renegat sau șantajat de familie, căutat asiduă doar de autorități, de a căror atenție s-ar fi lipsit. Și, cu toate că mă saturasem să fiu luată drept mama rănișorului, cu toate că mi se pare nedrept să fac eu, o necunoscută, taote că mi se pare prietenii lui refuzau să-l facă și cu toate că, în clipa aceea, aș fi avut nevoie să primesc, nu să ofer afecțiune și consolatoare, poate că aș fi încercat să-l ajut să treacă vremea mai repede, dacă el nu ar fi fost deosebit de turmentat (*tormented, tourment*) și ar fi făcut efortul minim de a mă considera ceva mai mult decît un accident de teren, de care te agăți cînd cazii.

Eu nu prea pun întrebări. Nu l-am întrebat, de exemplu, de ce iubita lui din America nu l-a cerut de bărbat, ca să-i faciliteze plecarea. Poate că-l uitase, poate că s-a găsisse pe altcineva, în atîta amar de vreme. Poate că nu l-a vrut niciodată de bărbat și el o urmărea ca o piașică rea. Sau poate că, la rîndul ei, plecase mărîtîndu-se cu un străin. Dar atunci, de ce ajunsă acolo n-a divorțat, ca să-l ia pe el? Oare avea și ea acasă doi pereți plîni cu pozele lui? Ale lor? Oare la cine se mai ducea, peste cîteva luni, băiatul cu bicicleta? Mai exista fata din poze? Dar el, după anii trăiți în teroare, mai era el cel din poze? Și iubirea lor, după anii de despărțire, ce mai era? Telenovela de-abia aici începe. Nimic nu era mai ușor pe vremea aceea, decît să-ți distrugi viața. (Cora Flavian, Canada) ■

Prin anticariate

Cuvinte din bătrâni

Iordache Goleșcu este unul din bătrânii nerăscumpărați ai literaturii române. Prea puțin a interesat, zeci de ani la rînd, ce avea de spus acest boier din diminețile literaturii. Cum, de fapt, înghițită de gloria *Junimii*, prima jumătate de secol XIX, dincolo de cîteva premiere – poezii, romane, preravoluție, își doarme, pînă la pasoptimi, somnul preraevoluțiv. În care iese la iveală – deloc surprinzător, de fapt, pentru cine o cercetează îndeaproape – vîrfuri de rațiune sincronizate, cu toate betesugurile unei limbi în facere, cu tradiția iluministă la apus.

O asemenea colecție de maxime, zicători, „cuvinte adevărate” (mai puțin, se vede, înaripate) a adunat, la vremea lui, vornicul Goleșcu. O parte dintre ele i-au interesat pe junimiști, pe Eminescu mai ales, aflăm din prefața lui Marin Bucur la ediția selectivă, a doctorului Gh. Paschica, din pildele lui Iordache Goleșcu, apărute în *Biblioteca Eminescu*, în 1975. Tema care se repetă este aceea a bune-cuviinți: *Povățuiri pentru buna-cuviință*. Buna-cuviință înseamnă, aici, și *les usages du monde*, și un soi de bunăstare sufletească, o așezare în timpul și în locul care ți se potrivește.

Toate ale vieții se găsesc, printre rînduri, în *Povățuiri i cuvinte adevărate*, reordonate după alfabetul românesc. E prima parte a culegerii, și cea mai întinsă, urmată, într-un fel de addenda, de *Asemănări*, apoi *Pilde i tâlcuirea lor* și, în fine, *Pilde spre povățuire i tâlcuirea lor*.

Fiindu-mi imposibil să fac o înșiruire de maxime, utilă, și ispititoare, mai ales într-o literatură careia iau lipsit moralității în stare de concizie, de un anume cinism al parcimoniei, o să spun, din pornire, ce m-a atras. Un subtitlu, *Căruntețe*. Sub el găsim doar patru maxime, care au mult a face cu cinstea datorată părului alb, din partea celui care-l poartă, ca și din partea celui care-l privește. *Copii și părinți*, unul din cele două titluri pereche (celălalt, *asemănări*, e *Mari și mici*), aplecat, ca un taler, spre partea părinților. *Credința*, interpretată dintr-o perspectivă pur iluministă: „Oarba credință și întreaga neștiință, cea mai mare negură la ochii omului se arată. Fereștea valahă, năndouă.” Mic-ar eseu despre dar, în varianta te de am, după decît s-arate pedregreul unor metehne: „Darul orbește și pe cel cu patru ochi”.

O spusă către copii, și către alții mai mari: „Întrecerea la învățătură, cea mai bună luptă. Cu ea să te lupți”. La fel, despre onestitatea de a-ți pune limite cunoașterii, și de a ți le recunoaște: „Cel mai mare jurămînt, ce l-a om a zice *da, da*, „Cel ce știe, și *nu, nu*, la ce nu știe. Asemenea jurămînt să urmezi.” Un exemplu de adevărat, de măsură, cum putea s-o fi gîndit un clasic

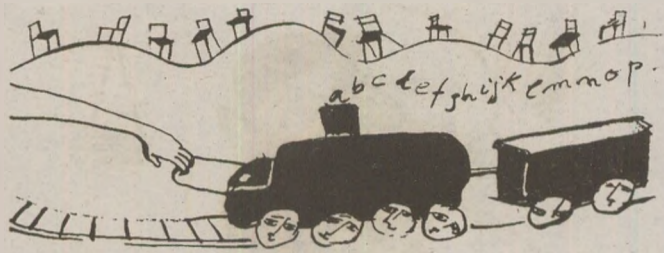
în vremea de tranziție, întărit și de o altă pildă, desigur, cum poți să-ți dai cu părerea fără a greși prea mult: „Nu judeca cele trecute după vremea de acum, ci după vremea de atunci, ca să cunoști a lor orînduială dacă era bună sau nu”.

Asemănările sînt niște comparații destul de la îndemînă, însă puternice printre înșăși directețea și similitudinea lor. Unele rimate, sînt gîndite să coboare situații abstracte în tînda cu familiarități, unde orice își poate da seama ce va să spună predicatorul. Locuri comune, de tipul femeie-floare, sau virtute-poamă frumoasă ancurează aceste cugetări în schema populară, nedată la complicării.

Pildele tîlmăcesc sînt, în felul lor, niște parabolice, din care Iordache Goleșcu extrage un sens destul de evident, însă util pentru a pune la locul ei cîte o întorsătură de frază pe care, trecîndu-i vremea, nu mai știi de unde s-o iei: „Casa ce nu troncănește pustie se socotește (Adică casa fără muiere, pustie se socotește, pentru că, din vechime, femeile purtau conduri în picere și cînd umblau troncăneau”.

Ultimul rînd de pilde, *spre povățuire*, include ziceri mai metaforice, apropiate, în elanul lor civilizator de început, de literatură. Unele dintre ele, nu puține, au o largă circulație folclorică, fiindu-ne bine cunoscute (de pildă, *la pomul laudat să nu te duci cu sacul*). Meritul lui Iordache Goleșcu e acela de-a le fi sistematizat și de-a le fi dat explicații, o paraliteratură savuroasă, mai interesantă, mai sine, decît regulile de purtare ale unei societăți mai în vîrstă, decît puțin de purtare secolului. Include, parțial, în proverbele lui Iuliu Zanne și într-o cântăcică de la Albatros, de proverbe comentate, îngrijită, în 1973, de același doctor Paschia, voroavele tîlcuite ale lui Iordache Goleșcu dau de lucru cercetătorilor vorbelor lui păstrate, pe regiuni, pînă astăzi. Cu prescripțiile și tabuurile lor. Ar fi interesant de știut dacă le aplicau....

Simona VASILACHE

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Ce era în ultimele bagaje ale lui Valeriu Cristea

De cele mai multe ori cărțile „de notație” mă panichează. Îmi dau un fel de claustrofobie temporală: simt că pătrund într-un timp care stă. După-amiaza de sâmbătă a lui Valeriu Cristea mi-a stîmît o asemenea senzație nelămurită în 1988 cînd am citit-o. I-am spus asta autorului, cu care plecam de multe ori împreună, de la redacția **României literare** pînă în stația de tramvai. În loc să-i descriu starea pe care mi-o indusese cartea, i-am spus direct ce efect avusese asupra mea – de neplăcere fizică inexplicabilă. Valeriu Cristea s-a albit și mai mult la față și vreo cîteva luni m-a evitat. Nu știu dacă i-a trecut vreodată pe de-a-ntregul supărarea de atunci. După ce a plecat de la **România literară** ne întîlneam din cînd în cînd pe Calea Victoriei. Ne opream, schimbam cîteva cuvinte – el cu politicoasă, dar neascunsă răceală, eu cu părerea de bine că îl vedeam și cu regretul că ne întîlnisem – nu știu dacă se înțelege ce vreau să spun cu asta. Valeriu Cristea avea talentul de a te culpabiliza din priviri, dacă te trecea pe lista persoanelor pe care nu le mai înghițea. El plecase de la **România literară** supărat pe toți cei care rămăseseră. Aveam opinii radical diferite față de ceea ce se întîmplase în Piața Universității după venirea minerilor. (Nu mai vreau să-mi aduc aminte de asta!) În 1997 îi apare o carte cu un titlu care atunci mi s-a părut forțat și trăgînd a rău, *Bagaje pentru paradis*. Valeriu Cristea al acelor ani nu mi se părea o persoană cu loc asigurat în Rai și la 60 de ani, cît avea atunci, credeam că se grăbește. Doi ani mai tîrziu Valeriu Cristea moare. Deodată, din el n-au mai rămas decît cuvintele. Am recitat atunci *Despre Creangă*, cartea lui care ne reapropiase oarecum în 1989 și în care știam că l-aș fi putut regăsi pe omul luminos de care îmi plăcea să-mi amintesc. Zilele trecute am deschis cu prudență reeditarea la Cartea Românească a *Bagajelor lui pentru paradis*, continuarea cărții din cauza căreia Valeriu Cristea n-a mai vorbit cu mine. Am citit-o ca pe o conversație, mai exact ca pe unul dintre monoloagele sale la care te lua ca martor, fără mare atenție la ceea ce îți răspundeai, cîta vreme erai de acord cu el. Am început cartea acasă, apoi am continuat-o, cu bucașica, în metrou, în tramvai sau în așteptarea tramvaiului. Amintiri, reflecții, explicații ale unei persoane care în singurătatea scrisului trecea de la o luminoasă seninătate, la exerciții de autoflagelare, cu aceeași aparență de calm, uneori exasperant, cu care izbutea să-și țină sub control demonul autodistrugerii și temerile care uneori se metamorfozau într-o neașteptată agresivitate, de om timid, cu un imens orgoliu. Îmi explic de-abia azi de unde i se trăgeau lui Valeriu Cristea cele două mari obsesii de exeget – Dostoievski și Creangă. Erau personaje în care se recunoștea ca persoană, iar cărțile lor, cele cu care se identifica ca și cum ar fi fost propria lui producție ideală. Pe de o parte chinul și autoflagelatorul autor al *Fraților Karamazov*, iar pe de alta seninul și luminosul Creangă din *Amintiri din copilărie*. De altfel cine citește *Bagaje pentru paradis* va fi cucerit de această indecisă pendulare a sa între Creangă și Dostoievski, din care apare cel de-al treilea autor, mult chinul, dar și uneori mult fericitul Valeriu Cristea.

Correspondență din Stockholm

Poetica jazz-ului românesc

Serile de jazz românesc inițiate de Institutul Cultural Român din Stockholm în colaborare cu clubul de jazz Fasching, avînd drept consilier artistic pe muzicianul rafinat Cristian Marina și pe Eva Leonte care s-a ocupat în mod special de elaborarea programelor și buna lor desfășurare, au prezentat două zile la rînd, 26-27 septembrie 2007, de la ora opt pînă la miezul nopții – stiluri diferite și direcții noi în jazz-ul românesc. Au venit la Stockholm cîteva dintre cei mai valoroși muzicieni de jazz (Nicolae Simion, Maria Răducanu, Mircea Tiberian strălucit pianist care a contribuit la punerea bazelor teoretice ale jazz-ului în România), Cristian Soleanu și Liviu Butoi, Martin Gjakonovski, Jonas Burgwinkel, David Patrois, Krister Jonsson, Chris Dahlgren, Hors Nonnenmacher och Bunrar Geisse – toți muzicieni de înaltă clasă.

Cu această ocazie a sosit la Stockholm și Virgil Mihaiu, poetul, prietenul prețuit din tinerețe, cunosătorul subtil al muzicii moderne care a scris o memorabilă carte de eseuri despre jazz, *Cutia de rezonanță*, în care e vorba și despre corespondența dintre arte. Poetul este el însuși un virtuoz în toată puterea cuvîntului, în a practica mai multe arte, din care numim pe cea mai recentă, arta de a conduce Institutul Cultural Român de la Lisabona.

Muzica de jazz a avut, s-ar putea spune, un loc privilegiat în cultura română contemporană reușind să supraviețuiască în totalitarism mai bine decît alte forme ale artei. Poate pentru că ea are un limbaj abstract, greu de captat de către cenzură, părănd a nu constitui o amenințare directă împotriva ideologiei comuniste.

Au existat adevărate deschideri începînd cu anii '60-'70 - îmi amintesc de vizita lui Louis

Armstrong, apoi de cea a lui Duke Ellington, îmi amintesc de jazziiștii noștri. Cine ar putea să-l uite vreodată pe Richard Oschanitzky (1940-1979) pianist, compozitor, factor stimulator și inspirat, una din marile personalități ale istoriei jazz-ului românesc. Și Aura Urziceanu! Cine n-a ascultat-o încă trebuie să se grăbească să se facă prieten cu poetica ei muzicală originală. La fel să procedeze și cu Johnny Răducanu, personaj legendar al unui jazz înfloritor pe toate întinderile preriilor muzicale. Dar tot ce am trăit noi, pe viu, la clubul de jazz din Stockholm, în cele două zile de jazz românesc, seamănă cu un delir muzical de cea mai fină speță. Muzica ne-a zguduit nu numai mințile dar și scheletul căci jazz-ul lasă urme adânci nu numai în creier ci în tot corpul. Nu numai funcțiile creierului și ale inimii și scheletului au fost activate dar și nevăzuta substanță a sufletului a fost colorată invizibil cînd magicianul Nicolae Simion a cântat rînd pe rînd la instrumentele sale (saxofon, flaut, caval și altele cu nume de obiecte șamanice) ținînd uneori cîte două strălucitoare tuburi de aur și argint în gură, strîns legate răsufierea sa fenomenală. Era vorba parcă de cîntece despre pămînt, ca în simfonia a 4-a de Mahler, de naștere și moarte, de dansul vremii în cercuri și spirale, toate amintind tonul polifonic al cîntecelor populare sacrale prin care oamenii se făceau nemuritori povestind trecerea lor prin lume.

Nicolae Simion a creat imaginea lui Orfeu cîntînd ca să imblînzească fiarele sălbatice dar și ura din oameni, instinctele criminale tipice trăitorilor într-o lume în care forța morală slăbește pe zi ce trece. Toate acestea prin armoniile sale, venind din suflul său vital, venind firesc din structura „poetică muzicală”, (expresia e a lui Stravinsky) a unui mare artist împlinit.

Maria Răducanu a fost o apariție fără precedent – sunetul ei pur nu se aseamănă cu sunetul nimănui deși ea cîntă melodiile Mariei Tănase dar și alte cîntece din folclorul românesc, dar și fado-ul portughez și cîntecele de jale și bucurie, în alte limbi, posedînd geniul de a „cînta” în diferite dialecte de a fraza limba ca un poet. Și „coregrafia” ei este pură și personală, o siluetă amintind „Rugăciunea” lui Brîncuși, meditînd prin cîntec în fața Providenței, punîndu-se în genunchi fără să atingă podeaua, parcă „levitînd” ca sfinții ridicăți de Duhul Sfînt.

Dar Maria Răducanu, „fata de la Huși” a studiat mai întîi Literatura și Filologia și numai după aceea s-a afirmat în Muzică, talmăcind muzica tradițională românească într-un fel unic. Ea are în comun cu Nicolae Simion acea stare psihică și fizică plină de armonie care mă face să mă gîndesc nu numai la Orfeu și la arta șamanilor dar și la cîntecul ielelor (care există și în folclorul suedez și e ținut la mare cinste), la cîntecul și la dansul lor în cerc. Acestea au darul de a-i vrăji pe cei care ascultă și vad, creînd acea stare de suflet vindecătoare pe care grecii au numit-o katharsis.

RUMĂNSKA JAZZKVÄLLAR

26-27 septembrie
Jazzclub Fasching

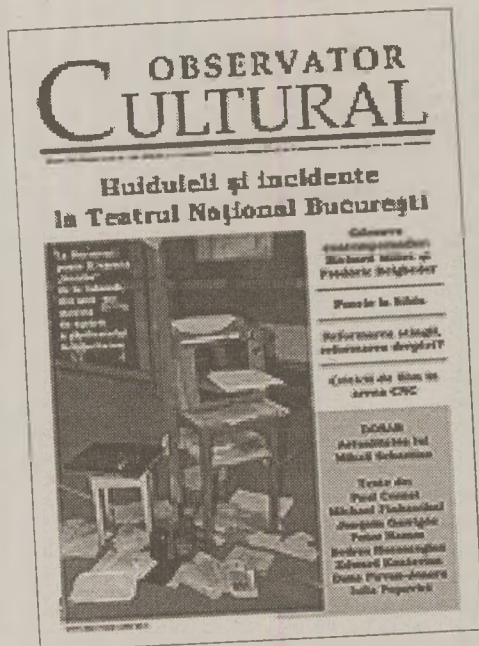

RUMĂNSKA
KULTURINSTITUTET

actualitatea

ochiul magic

Trei sferturi de veac

Un consistent, excelent grupaj Mihail Sebastian găsim în nr. 135 din *OBSERVATORUL CULTURAL*. Beneficiind de contribuția lui Geo Șerban, grupajul sau suplimentul (opt pagini pline plus un articol reprodus pe locul editorialului) reprezintă o nouă ocazie de a-l citi pe sensibilul, frământatul scriitor și gazetar. Pe lângă acuitatea textului *Meditație despre criză și automobile*, de remarcat și indicele lui de actualitate. Timpul n-a mușcat deloc din el, așa cum n-a mișcat un milimetru Situația, eterna situație românească. Iată: „Profunda neseriozitate a politicii românești nu are nevoie de criză pentru a se desena în profilul său natural. Circumstanțele, fie mari sau mărunte, grave sau banale, apăsătoare sau comode – omul nostru politic e același, respirând în neseriozitate ca pește în apă. Neseriozitatea este elementul lui biologic și spiritual. Trăiește cu ea, din

ea, pentru ea. (...) Obiectiv vorbind, nimic, absolut nimic nu se schimbă, și pentru treburile grave, esențiale ale timpului, înlocuirea unei duzini de miniștri cu altă duzină de miniștri este un detaliu dintre cele mai mărunte. Fiindcă, dacă în politică oamenii sunt instabili și trecători, problemele sunt permanente. Falsificarea vieții noastre publice vine, însă, tocmai de acolo de unde noi punem accentul pe ceea ce este trecător și ne dezinteresăm de ce este permanent. Ne-am învățat, adică, să socotim o situație politică după oameni, nu după probleme. Și ne-am deprins să credem că oamenii pot ceva împotriva problemelor, că ei le condiționează, că ei le comandă, când realitatea este exact contrară. Nimeni nu poate face nimic decât supunându-se la realități. Inițiativa le aparține lor. Oamenilor nu le rămâne decât ascultarea și înțelegerea. Asta se pare că explică totul – și sterilitatea vieții publice românești, și confuziile ei de valori, și erorile ei repetate.“

Pare că frazele lui Mihail Sebastian au fost scrise nu în noiembrie 1933, ci după aproape trei sferturi de veac, în octombrie 2007.

Fuga la pensie

Se poartă pensiile private. E o realitate, ușor sinistră, cu care ne binecuvântează, zilnic, zeci de reclame, de fapt, „fășii de viață”, în care adolescenți îndrăgostiți contemplă, ca-n (*quatre*) *vingt années* *après*, bastoane și proteze. Însă una din aceste strategii de atragere a clienților (sic!) a întrecut măsura. În paginile unor publicații utilitare, de tipul ghid TV sau ghid al locurilor de petrecere a *loisir*-ului, se poate citi o pretins simpatică *Oda a weekendului*. *Să tot torni la rime șchioape...*, ar zice poetul. De conținut, să nu mai spunem. *Oda weekendului* e, pre versuri tocmită, *Povestea unui om leneș*, cu infinit mai puțin haz. Aflăm, așa, că la respectivul sfârșit de săptămână națiunea huzurește în pat până pe la orele amiezii (în special doamnelor), că se merge la un grătar, și că scăpăm, ce minune, de nesuferita slujbă. Asta n-ar fi nimic, fără poanta finală: cine iubește weekendul, va îndrăgi pensia! Adică cum?! La odihna națiune, ce atâta... Vorba veche: munca l-a făcut pe om, dar nici lenea n-a omorât pe nimeni.

Cronicar

Voci din public

Nimeni nu ar trebui să se teamă de Nichita Stănescu

Un dialog public despre un mare poet poate deveni un examen al propriei noastre conștiințe naționale.

Domnul Alex Ștefănescu, unul dintre cei mai prețuiți critici contemporani, care are curajul să pună astfel de întrebări, semnează într-un număr trecut al **României literare**, articolul: *Cui i-e teamă de Nichita Stănescu?*, la care cere și opinia altora. Desigur, am putea răspunde simplu: doar celor naivi sau încâtușați în ignoranța lor le-ar putea fi teamă de cel mai de seamă poet român de după Mihai Eminescu, fie că nu l-au citit atent, fie că nu au înțeles că lectura unor poezii de calitate nu se face decât cu un efort intelectual, dublat de o cultură temeinică.

Dar oare, *poetul nepereche* n-a fost supus și în trecut (și acum) unui astfel de tratament, care ne întoarce parca înapoi cu o sută de ani?

Situația este însă mai complicată: așa cum Mihai Eminescu a acumulat în formarea sa de excepție experiența poetică a generației pașoptiste, pe care și-a însușit-o dintr-o antologie a profesorului său de română (și gazdă; ce fericită coincidență!) Aron Pumnul, frumusețea versurilor populare, culese de el din diferite regiuni ale țării, precum și din cultura și filosofia germană, asimilate în timpul studiilor din tinerețe, la Viena și Berlin, îmbinându-le apoi într-un mod armonios (și superior) cum doar talentul său o putea face – și Nichita Stănescu și-a tras izvoarele din limbajul încifrat (matematic) al lui Ion Barbu, din filosofia metaforică a lui Lucian Blaga și din sintaxa inedită a rostirii poetice a lui Tudor Arghezi, devenind el însuși, mai presus, poetul român reprezentativ al secolului trecut.

Dar iată cât de bine l-a înțeles Nichita Stănescu pe înaintașul său de glorie Mihai Eminescu: *În România, mirosul teiului este eminescian, lacurile strălucesc albastre, luna pare stăpâna mării, iar Luceferii răsar din umbră de cetini. Este posibilă oare o hartă, fluturătoare, a mirosurilor și foșnetelor de tei? se întreabă Nichita Stănescu, în eseu *Eminescu cel mare. Dar o hartă a sentimentelor pe care un tei le stărnește, de la Eminescu încoace, când prin geniul său teiul a devenit un imn, un semn, un ritual, un limbaj înfinit nuanțat?* Același statornic admirator al lui Eminescu se întreabă: *Nu percepeau vechii indieni divinitățile prin miros? Iar jertfele aduse de vechii evrei nu erau consacrate în Biblie, ca fiind de un miros plăcut Domnului? Brusc am înțeles epitetul eminescian, adâncimea percepției eminesciene, asupra teiului... Da, teiul poetic, neelucidabil, tulburător.**

Iată cum cei doi mari lirici devin stâlpi de marmură de la intrarea în templul culturii române, nu prin negare, ci prin afirmare!

De aceea afirm: de Nichita Stănescu niciun alt poet român nu ar trebui să se teamă, ci ar trebui să-l iubească și să-l respecte cu aceeași statornicie prin care *poetul necuvintelor* scria despre Mihai Eminescu. E de ajuns să-l citim și să-l înțelegem și-l vom îndrăgi cu adevărat!

Îi mulțumesc domnului Alex Ștefănescu pentru întrebarea la care mi-a dat prilejul să răspund și pentru sugestia unei rededeptări naționale în fața marilor voievozi ai culturii române!

Ion C. ȘTEFAN

Abonament la revista **România literară**

- direct la sediul S.C. Adevărul Holding S.R.L., Piața Presei Libere nr.1, Corp D, etaj 1, sector 1, București.
 - plătind contravaloarea abonamentului cu mandat poștal sau ordin de plată, pentru SC Adevărul Holding SRL, Cod fiscal R18990288, în contul RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818, deschis la ABN AMRO BANK Centrala BUCUREȘTI.
 - la oficiile poștale din toată țara;
 - la sucursalele Rodipet din toată țara;
- Expediați o copie a documentului de plată și adresa la care doriți să primiți revista, prin fax: 021-40.75.467 sau la adresa OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, București, cu mențiunea „Talon de abonament **România literară**”.
- Abonamentele achitate până la data de 20 a lunii vor fi livrate începând cu data de 1 a lunii următoare.
- Informații despre abonamente:**
 Telefon: 021-407.54.64; 021-407.54.65 E-mail: abonamente@adevarulholding.ro
 Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A., Piața Presei Libere nr.1, sector 1, București
 Telefon: (004021) 3187060, Fax: (004021) 3187020, e-mail: subscription1@rodipet.ro.

Nume Prenume
 Compañia* Cod Fiscal*
 (*completați numai dacă plătitorul este o firmă)
 Str: nr bloc scara etaj ap localitate
 Județ/sector cod poștal telefon e-mail
 Număr de abonare 3 luni 6 luni 12 luni
 Perioada de abonare contractat începând din luna
 Am expediat către SC Adevărul Holding SRL, suma de lei cu mandat poștal /OP nr.
 în cont RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818, deschis la ABN AMRO BANK Centrala BUCUREȘTI.
 Prin semnarea prezentului talon, în conformitate cu Legea 677/2001, sînt de acord să primesc informații și materiale promoționale de la publicația **România literară** și partenerii săi.

Semnătura.....

România literară

Prețul unui abonament:
 - 3 luni - 28,40 lei
 - 6 luni - 56,00 lei
 - 12 luni - 111,50 lei

Director distribuție: Dana Zamfir
 Tel: 021.407.54.57, 021-407.54.58
 Fax: (004021) 318.22.04
 E-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro

Publicitate: Robert Schorr
 Tel: 021-407.76.67
 E-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Director Abonamente: Carmen Dinca
 Tel.: 021-407.54.68, Fax: 021-407.54.67
 E-mail: carmen.dinca@adevarulholding.ro